

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 51 (475) 23 – 28.12.2016 р.

www.tyzhden.ua

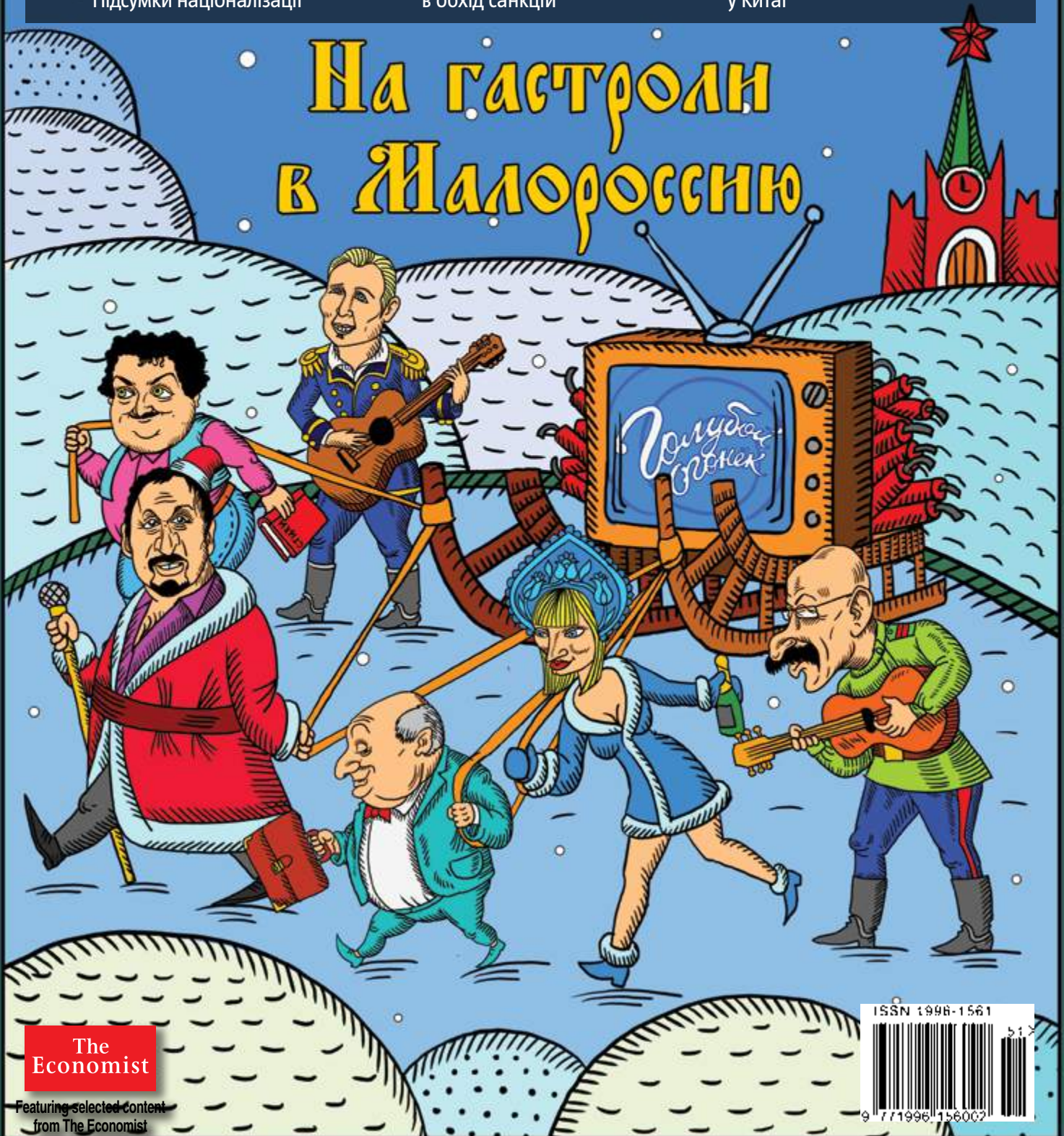
Йоран
Ліндблад
про Нюрнберг
для комуністів

ПриватБанк.
Підсумки націоналізації

Як інвестують у Росію
в обхід санкцій

Цифровий тоталітаризм
у Китаї

На гастроли в Малороссию

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Вже у продажу

The
Economist

Садік Хан Лондон після Brexit **Мартін Соррелл** Час думати про далеке майбутнє **Джастін Трюдо** Канада у 150 **Сьюзен Войджицкі** Що ми дивитимемося **Юрій Мільнер** Дивовижна наука **Мустафа Джемілев** Звільнити Крим

За ексклюзивною ліцензією

Тижде́нь

Світ у 2017

Український випуск

Можна передплатити за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)
або на сайті tyzhden.ua

НА ЧАСІ

- 4 Старий товар у новій обгортці
Які тенденції показали вибори в територіальних громадах
- 7 Дмитро Крапивенко
про Світлодарську дугу
- 8 Робота над помилками
Перші підсумки націоналізації ПриватБанку
- 10 Без образ
Порядок денний співпраці України та ЄС на наступний рік
- 13 «Роснефть»: приватизація, санкції і наша безпека
Як Росія залучає іноземні інвестиції в нафтову галузь

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Поліфонія в трусах
Юрій Макаров про небезпеку російської попси
- 18 Балаган лімітед
Шоу-бізнес як один із засобів зовнішньої експансії Кремля
- 21 Володимир Рунчак:
«Держава має відпустити культуру від Мінкультури»
Відомий музикант про культурну політику
- 24 Колоніальні гастроли
Про справжні масштаби «братніх» візитів

СУСПІЛЬСТВО

- 26 Знецінені медалі
Як допінгові скандали дискредитують український спорт

- 28 Ігор Гладковський:
«Ринок електрокарів зріс утричі за рік»
Директор компанії «Хюндай мотор Україна» про перспективи новітніх авто

СВІТ

- 30 Цифровий тоталітаризм
Як Китай вчиться контролю над громадянами через інтернет
- 34 Стан, план, кабала
Чи зможе Туркменістан замінити експорт газу туризмом
- 36 Старе на смітник
Чому традиційні теорії менеджменту більше не працюють

СПАДОК

- 38 Йоран Ліндبلاد:
«Можна на політичному рівні засудити ідеологію, але практично нереально це зробити в суді»
Шведський політик про значення декомунізації для Європи

КУЛЬТУРА

- 42 Фаду «Салазар»
За чим сумують сучасні португальці щоденники окупації
- 48 Передноворічне
Як Луганськ готується до свята
- 49 Смачного!
Про цінову політику донецьких супермаркетів

P. S.

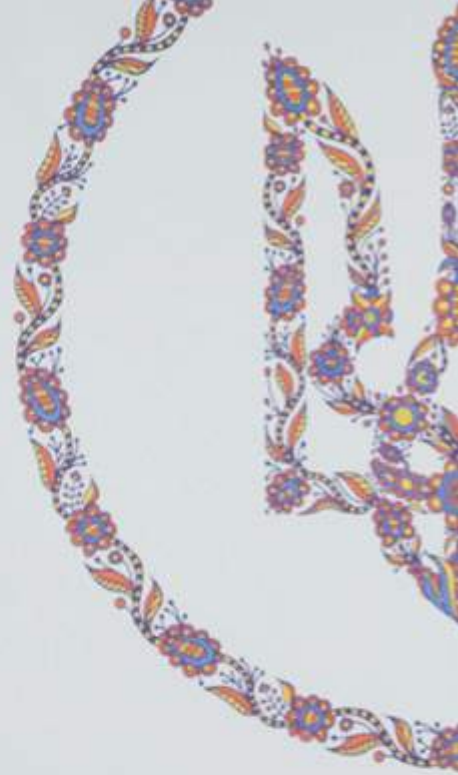
- 50 ОНУХ про ключ до написання нової історії

Тиждень

№ 51 (475) 23 – 28.12.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар, Ганна Трегуб,
Богдан Буткевич,
Станіслав Козлюк, Юрій Макаров,
Роман Малко, Ольга Ворожбит,
Андрій Голуб

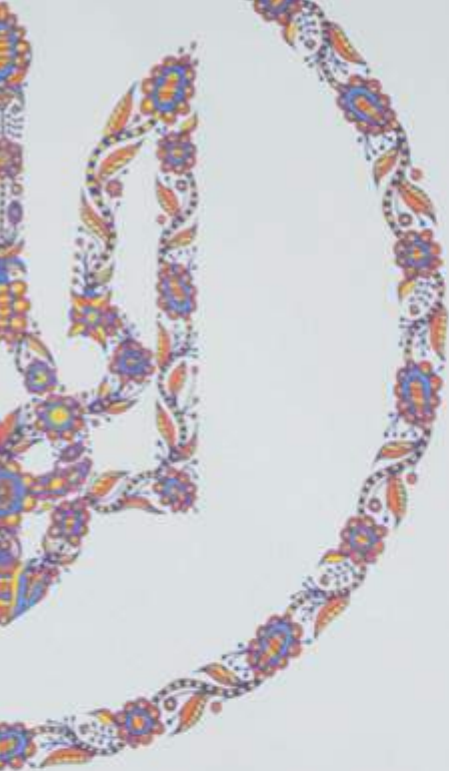
Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-2822
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 21.12.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

Децентро

реалізація:

НА ЧАСІ

Старий товар у новій обгортці

Денис Казанський

В Україні вперше пройшли вибори в об'єднаних територіальних громадах 2016 року. Утім, за новою назвою насправді нічого нового не ховається. По суті, у низці регіонів України просто відбулися місцеві вибори депутатів сільських та селищних рад, а також селищних голів. Навіщо це було потрібно, адже не так давно в Україні вже були місцеві вибори?

Річ у тім, що згідно з новим законодавством у разі ухвалення сільськими, селищними, міськими радами рішення про добровільне об'єднання територіальних громад або в разі його ухвалення на місцевому референдумі місцеві голови територіальної громади повинні через обласну держадміністрацію звернутися до ЦВК, яка має призначити вибори депутатів сільської, селищної, міської ради та голови громади. Таким чином, вибори відбулися в 22 областях України, де в результаті об'єднання громад виникли нові територіальні одиниці.

ФОТО: УКРАЇНСЬКЕ ФОТО

Відбувалися вони у два етапи. Спочатку 11 грудня в 41 об'єднаній територіальній громаді, а 18 грудня ще в 143. Цього дня громадяни обирали голів і депутатів рад у 76 сільських, 46 селищних та 21 міський громадах.

Лідерами виборів в об'єднаних територіальних громадах 11 грудня, за даними спостерігачів від Комітету виборців України, стали ВО «Батьківщина», партія «Наш край», а також Блок Петра Порошенка. Ці три політичні сили з великим відривом випередили своїх конкурентів.

Так, від «Батьківщини» було обрано 104 депутати, від «Нашого краю» — 89, від БПП — 75. УКРОП, що йде слідом, отримав 46 місць, Аграрна партія — 39, Радикальна партія Ляшка — 29. Крім того, депутатами стали 40 кандидатів від інших політсил та 425 самовисуванців.

18 грудня відбувся другий етап виборів, результати яких дуже різняться залежно від регіону України. У низці територіальних громад перемогли непарламентські партії, які мають низькі рейтинги на всеукраїнському рівні. Крім того, майже всюди в місцеві ради пройшли представники маловідомих політсил. Як правило, це просто вивіски, за якими ховаються впливові на місцевому рівні бізнесмени та їхні команди.

МАЙЖЕ ВСЮДИ В МІСЦЕВІ РАДИ ПРОЙШЛИ ПРЕДСТАВНИКИ МАЛОВІДОМИХ ПОЛІТСИЛ. ЯК ПРАВИЛО, ЦЕ ПРОСТО ВИВІСКИ, ЗА ЯКИМИ ХОВАЮТЬСЯ ВПЛИВОВІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ БІЗНЕСМЕНИ ТА ЇХНІ КОМАНДИ

Справжнім сюрпризом став успіх технічної партії «Наш край», про яку часто говорять як про керовану з Адміністрації президента політсилу. Коли подивитися на партактив краян, то це просто клон Опозиційного блоку, що був спеціально створений для того, щоб грати на електоральному полі регіоналів і відбирати їхні голоси. Незважаючи на те що «Наш край», як правило, у всіх соціологічних опитуваннях набирає дуже низький відсоток підтримки, на Південному Сході він показав високий результат. Так, на виборах у територіальних громадах Миколаївської області ця політсила, за попередніми даними, здобула близько 50% голосів (якщо рахувати результати двох етапів виборів 11 і 18 грудня). Понад те, за підсумками волевиявлення 18 грудня «Наш край» здобув близько 30% на Чернігівщині, населення якої зазвичай не надто прихильне до регіоналів. Це сталося через те, що туди пішло багато представників місцевого бізнесу та старих і впливових політичних кланів. Вони досить потужно й професійно провели свою передвиборчу кампанію.

А загалом на результатах тих чи інших партій на виборах у територіальних громадах дуже позначилася місцева специфіка. Не секрет, що для мешканців невеликих населених пунктів партійна належність кандидатів та програми їхніх політсил мають другорядне значення. На перший план у селі або невеликому сели-

щі виходять особистість кандидата, його біографія, бізнес та фінансові можливості. Умовно кажучи, якщо в селі є цех із виробництва пельменів, який дає роботу половині мешканців, то його власник майже напевно буде головним місцевим авторитетом. Сьогодні він може бути членом «Батьківщини», завтра — «Нашого краю», післязавтра — якоїсь дивної політсили на кшталт партії «Добрий самарянин». До речі, така партія брала участь у виборах територіальних громад на Тернопільщині, а її представник Володимир Кравець переміг на виборах голови Вишнівецької об'єднаної територіальної громади з великим відривом від конкурентів.

Хоч би якою була партійна вивіска, якщо люди, які користуються нею, мають достатній вплив у себе в громаді, їхня політсила покаже високий результат. Від місцевої специфіки залежить і явка на виборах, яка також суттєво відрізнялася за регіонами. Якщо в Закарпатській і Волинській областях у голосуванні взяло участь понад 70% виборців, то в Луганській — лише 30%. Швидше за все, ці цифри залежать від спроможності місцевих еліт мобілізувати електорат на вибори, а також від гостроти політичної боротьби.

Що ж стосується безпосередньо процесу, то тут нові вибори територіальних громад мало чим відрізняються від тих, які відбувалися до цього. Практично повсюди спостерігачі фіксували підкуп, організований підвіз виборців на дільниці. У виборах мера міста Немирова брали участь одразу два «двійники» чинного міського голови. Практично скрізь кандидати також намагалися використовувати адміністративний ресурс.

Утім, за даними Комітету виборців України, які опубліковані на їхньому сайті, випадки підкупу виборців були поодинокими й могли вплинути на результати волевиявлення лише в деяких об'єднаних громадах. Подекуди спостерігачі КВУ фіксували факти застосування адміністративного ресурсу, а також випадки відвертого криміналу, коли кандидатів і спостерігачів залякували. Але загалом вибори відповідали стандартам чесних і демократичних.

Звичайно, насправді фактів підкупу було значно більше. Повідомляли про такі випадки практично з усіх областей. Проблема в тому, що на рівні невеликих населених пунктів, де всі так чи інакше знають одне одного, організувати непомітний підкуп виборців набагато легше, ніж у великих містах. У селах можна пройти по домівках та індивідуально «мотивувати» практично всіх виборців ще напередодні виборів. І для стороннього спостерігача цей процес залишиться непомітним.

Остаточні підсумки виборів у територіальних громадах на момент написання цієї статті ще не відомі. Однак уже зараз можна резюмувати, що реформа не змінила технологій і правил гри. Тому, незважаючи на велику строкатість назв політичних проектів, що здобули представництво в територіальних громадах, ситуація на місцях змінилася мало. Колишні авторитети лишилися при владі. А говорити про формування повноцінного громадянського суспільства на рівні малих населених пунктів поки що передчасно. ■

Кривава дуга

Дмитро Крапивенко

На мапі ця траса позначена банально — М03. Веде вона з Києва на схід: через Харків, Слов'янськ, Бахмут. Те, що далі за Бахмутом, — уже не траса. Позначки М03, дороговкази на Дебальцеве й Ростов-на-Дону тут конфліктують із реальною географією. Кілометраж указано точно, але ця інформація академічного, а не прикладного характеру. Дорога впирається у фронт. Можна її назвати якимось мало-живим словом «рокада», але насправді це просто кількадесят кілометрів роздвоєного покриття: від лютого 2015-го по ній виходили війська з-під Дебальцевого — відтоді цілого асфальту тут не залишилося. Цивільні машини трапляються рідко, нечисленні місцеві «Жигулі» та Daewoo, волонтерські автівки, екіпажі ОБСЄ обережно ковзають узбіччям. Підірваний міст, блокпости, сільмаг, де більшість покупців солдати: усе як і всюди в зоні АТО. Ставки, труби ТЕЦ, степи, кургани, вітри, пронизливий холод узимку й нестерпна спека влітку. Тільки назва цієї ділянки ніби позичена з 1943 року: Світлодарська дуга. Так буває на нашій війні: термінологія Другої світової, характер бойових дій — як під час Першої. Приблизно тут колись проходив фронт між червоними та військами УНР. Та й недавня історія вся як на долоні. Бійці на позиціях знаходять речі тих, хто воював тут у 2014–2015-му. Важливий рубіж, який затяглися знищити й захопити сепаратисти і який міцно утримують українські бійці. За тишшя тут — велика рідкість. Натягнута на нервах дуга, яка, часом здається, ось-ось урветься, а далі або ми їх, або вони нас.

Світлодарська дуга — це апендикс мінських домовленостей. За угодами початку 2015-го Дебальцеве мало залишатися під українським контролем, однак вороги розтлумачили перемир'я по-своєму. Власне, «тлумачать» і донині — давно забороненими калібрами. «Тлумачать» небезкарно: бійці 54-ї бригади, серед яких чимало колишніх добробатівців, дають гідну відсіч. Про гідну відсіч — це не тільки за зведеннями штабу АТО й за словами самих бійців. Під час загострень на Світлодарській дузі в сепаратистських ЗМІ з'являються відверто панічні повідомлення. «Украинские войска наступают на Углегорск и Горловку», — писали вони під час активних бойових зіткнень у червні. Щось подібне трапилось і цього разу, коли дії наших військових ворожі сайти назвали «пьяной атакой неонацистов», однак істеричність і поспішність таких заяв указують на те, що переляк важко приховати й окупанти не надто впевнено почуваються на цій ділянці фронту.

Різноманітні спостерігачі й посередники, які «не бачать альтернативи мирному врегулюванню», люблять заколисувати себе й оточення фразами: «Припинення вогню, бо-дай часткове, дає змогу зменшити кількість загиблих». Дає, але частково й не завжди. П'ятеро загиблих українських воїнів за один день на одній ділянці фронту — це вже не «статистика перемир'я». Це його справжня ціна. Бо одностороннє припинення вогню неминуче веде до ескалацій, атак та контратак, унаслідок яких лінія розмежування змінюється. І нерідко на нашу користь, як-от тепер на Світлодарській дузі чи на Маріупольському напрямку, де цього року кілька сіл перейшли під контроль наших військ. Офіційні джерела в нас традиційно подають інформацію дуже стримано й дозволено: кількість обстрілів, загиблих і

ОДНОСТОРОННЄ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ НЕМИНУЧЕ ВЕДЕ ДО ЕСКАЛАЦІЙ, АТАК ТА КОНТРАТАК, УНАСЛІДОК ЯКИХ ЛІНІЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ЗМІНЮЄТЬСЯ

поранених, калібр забороненої зброї, яку застосовують терористи, дещо про характер боїв. Із цих повідомлень здебільшого складається враження якоїсь млявої війни «в одні ворота». Існує і паралельна реальність: доки штаби годинами зволікають з оприлюдненням даних, соцмережами повзуть чутки про величезні втрати, а це більшою мірою деморалізує тил, бо з передової, якщо вдається встановити зв'язок, зазвичай кажуть: «Є кілька загиблих, не пишіть, поки ми рідним не повідомимо».

Та хоч би якої тональності новини надходили з передової, їх не завжди чують у тилу. І річ не в якості та гучності сигналу. Минули ті часи, коли кожен диванний експерт малював напрямки російських танкових ударів на мапі в міру своїх пізнань із комп'ютерних ігор. Нині в тренді мати себе за аналітика з фінансових питань і просторікувати про долю ПриватБанку чи вдавати, що знаєш усі геополітичні наслідки вбивства російського посла в Анкарі. Мода — річ скороминуша. Війною посправжньому донині цікавляться люди причетні: бійці, ветерани, їхні рідні, волонтери й небайдужі громадяни. Можливо, їхній голос недостатньо гучний, щоб перекрити галас і псевдоемоції тих, хто «втомився». Однак їхніми справами досі тримається фронт з усіма його дугами та вигинами. ■

Робота над помилками

Любомир Шавалюк

Про переваги та недоліки переходу найбільшого банку в державні руки

Цей день таки настав. Про ймовірність переходу ПАТ «ПриватБанк» у державну власність говорили давно. Тепер чутки стали реальністю і ПриватБанк націоналізували. Рішення влади безпрецедентне. І тому вже сам факт його ухвалення породжує в українців багато запитань, не кажучи про те, що процес націоналізації, що відбувається з помилками та прорахунками, також спричиняється до нерозуміння населення. Спробуймо розібратися, що призвело до переходу найбільшого в країні банку в державну власність, які наслідки матиме цей крок і які помилки його супроводжують.

Найперше запитання — чому це сталося? Відповідь на нього досить проста: банк мав дірку в капіталі в розмірі 148 млрд грн, яку колишні акціонери не погасили. Дефіцит капіталу став результатом порочної бізнес-моделі ПриватБанку: фінустанова збирала депозити в населення — клієнтами стало близько 20 млн українців — і видавала кредити компаніям, пов'язаним із Коломойським та іншими. Більшість тих компаній мали мізерний статутний капітал, не вели операційної діяльності, тобто існували тільки на папері як інструмент для того, щоб вийняти з банку гроші українців та обертати ними скільки їй де заманеться. Сам банк від цього отримував дуже мало. За оцінками НБУ, частка таких кредитів сягала 97% кредитного портфеля юридичних осіб. Навіть якби ця цифра була завищена, то це не міняло б суті справи: гроші вкладників ПриватБанку вивели, прикриваючись новітніми інформаційними технологіями.

У першій двадцятці було чимало банків, у яких НБУ за останні два роки виявив більшу чи меншу дірку в капіталі. Кожен із них мав свою програму усунення цього дефіциту. Плани виконувалися непросто, було багато зволікань, маніпуляцій, порушень обіцянок тощо. Але так чи так станом на грудень програми докапіталізації в необхідних обсягах виконали всі, крім ПриватБанку (для фінустанов поза першою двадцяткою процес ще триває, бо вони почали пізніше, тому їх поки що до уваги не беремо). Держава мусила діяти, бо зволікання лише призводили до наростання потреби в капіталі та збільшували ризики для банківської системи й економіки по експоненті. Водночас, ураховуючи розміри та спектр клієнтури ПриватБанку, держава не могла допустити його банкрутство та зважилася на націоналізацію, хоча не було ні прецеденту, ні людей із досвідом урегулювання настільки масштабної проблеми таким способом. Націоналізація була необхідною, бо сподіватися на те, що колишні власники повернуть гроші вкладників, було марно, а при цьому проблема існувала й дедалі більше загрожувала країні та спокоєві українців.

Серед аналітиків і простих людей часто можна почути, що ПриватБанк «віджав» один олігарх (Порошенко) в іншого (Коломойського). Але який сенс відбирати актив із величезною діркою в капіталі, яку потрібно негайно ж усунути, витративши на це живі гроші? Економічної цінності ПриватБанк не має ні для кого, окрім Коломойського і К°, які використовували його у власних інтересах. Навіть якщо врахувати всю технологічність та потенційну вартість системи «Приват24», цього виявиться замало, щоб компенсувати дірку в півтори сотні мільярдів. А цю вартість ще треба вміти реалізувати в майбутніх прибутках, на що спроможні не всі потенційні менеджери. А от соціальна цінність банку — це актив передусім для держави, яка задля його збереження і втрутилася в ситуацію.

Фінустанова збирала депозити в населення — клієнтами стало близько **20 млн** українців — і видавала кредити компаніям, пов'язаним із Коломойським та іншими

Часто можна почути про те, що держава на націоналізацію ПриватБанку витратить величезні гроші українських платників податків — понад сотню мільярдів гривень. Так, сума чимала. Але що держава отримує натомість? По-перше, продовження співпраці з МВФ, який підтримав рішення уряду і, швидше за все, невдовзі надасть нам черговий кредитний транш (тут важливі, мабуть, не так гроші, як подальша реалізація тих сотень проектів, які Україна розпочала разом з іноземними партнерами, таким чином реформуючи країну). По-друге, тепер до закінчення процесу реформування банківського сектору рукою подати. Після того як перша двадцятка почне працювати за загальноприйнятими світовими стандартами, змусити решту банків грати за новими, прозорими та законними правилами буде значно легше. Подолали проблему Привату — подолають і менші труднощі. По-третє, про це мало згадують, але державі вдалося уникнути негативних сценаріїв розвитку подій, ризики яких наростали з кожним днем. ПриватБанк — найбільша фінустанова, яка має не тільки два десятки мільйонів клієнтів, а й тісні зв'язки з іншими українськими банками. Якби під тиском накопичених проблем він завалився в неконтрольований спосіб, наслідки були б масштабними й негативними для банківської системи, економіки, всіх українців. Добре, що нам не довелося стати свідками такого розвитку подій, попри всі ті ризики, які існували донедавна. По-четверте, Коломойський не змінив принципів роботи банку, хоч і вів переговори

U.TYZHDEN@UKR.NET
КОЄКАЄ ІМІНДОВОЄ

з державою, передусім НБУ, про те, що усуне проблеми Привату. Отже, що більше зволікали б, то більшою була б дірка в капіталі у підсумку. Отже, держава витратила велику суму не марно. Образно кажучи, вона купила стабільність, нову банківську систему, можливість продовжувати реформи та мінімізацію власних втрат. Не таке вже й невидне придбання.

Варто розуміти, що на сьогодні можливості покарати Коломойського за те, що він виводив гроші з банку, об'єктивно немає. Для цього потрібна зовсім інша правоохоронна система, а за великим рахунком інша країна. Отже, поки що доведеться задовольнятися його безкарністю й почекати кращих часів, зате проблема ПриватБанку таки зникне з порядку денного. Можна надіятися, що колишні акціонери повернуть кошти, як нібито обіцяли, передаючи Приват у державні руки, але розраховувати на те не варто. У цьому світлі гроші, які держава внесе в ПриватБанк, — плата за те, що 25 років наша економічна система дозволяла безкарно працювати таким чином, а люди, яких ми обирали, щоб керувати нею, робили все, щоб вона такою й лишилася. Наші з вами плата і кара за невідомість та відсутність реформ протягом чверті століття.

Поза сумнівом, державу та владу варто похвалити: їм вдалося подолати масштабну проблему й не спричинитися до біди, як часто бувало раніше. А це ой як нелегко й потребувало непростих переговорів із Коломойським та зовнішніми партнерами. Однак без помилок не обійшлося. По-перше, знову стався витік інформації. Націоналізацію провели з неділі на понеділок, а в п'ятницю інформаційний простір уже заповнили її деталі. Як наслідок — люди зрозуміли, що щось коїться, і, не маючи адекватної інформації, почали готуватися до найгіршого. У суботу та неділю біля банкоматів ПриватБанку можна було побачити черги, що справляло враження паніки. А все через те, що хтось не вмів тримати язик за зубами, а держава не спроможна уникнути витіку інформації.

По-друге, держава ніяк не може навчитися розмовляти з власними громадянами. Знову почалися масові заспокоєння від можновладців. Натомість українці, навчені гірким досвідом, традиційно не вірять жодному слову й демонструють діаметрально протилежну реакцію: ідуть до банкоматів і знімають гроші. У понеділок біля банкоматів також були черги, а частина знятої готівки навіть перейшла на валютний ринок, спровокувавши подорожчання долара на кількадесят копійок. Держава повинна розуміти, що людей заспокоює не прямиий заклик до цього, а чітке та впевнене озвучення інструментів, здатних забезпечити контроль над ситуацією. У розвинених країнах люди в таких випадках слухають владу і вірять їй, бо вона дає зрозуміти, наскільки значним є її арсенал інструментів протидії будь-яким ексцесам. У нас держава цього зазвичай не каже, а якщо й каже, то більша частина населення не має достатніх економічних знань, щоб зрозуміти. Звідси всі проблеми: люди бояться того, чого не знають. Це стратегічна проблема України, і потрібна системна робота, щоб її подолати.

Тест на якість менеджменту. Націоналізація ПриватБанку покаже, чи здатна держава долати масштабні проблеми, не створюючи ще гірших наслідків

Нарешті, що буде далі, після націоналізації ПриватБанку? У перспективі кількох днів-тижнів буде невеличка паніка, спричинена нерозумінням людьми того, що відбувається, та технічними збоями в роботі Привату через величезні навантаження, які цими днями витримує його система. Можливий невеликий стрибок курсу долара. Але не так унаслідок ажіотажного попиту, підкріпленого грошима, знятими з рахунків банку, як через те, що обмінники на чорному ринку «заганятимуть оленів», підвищуючи ціни на кушівлю-продаж долара, аби заробити на паніці й відповідно на скуповуванні населенням іноземної валюти. Ймовірно, після Нового року про всі ці сплески активності клієнтів Привату забудуть, банк повернеться в режим нормальної роботи. А всі, хто купив долари на цій хвилі, ламатимуть голову над тим, як їх продати без втрат.

Інша річ — стратегічні питання. Чи зможе нове керівництво зберегти темпи технологічних нововведень банку? Чи вистачить йому на це ресурсів? Чи не переманить Коломойський нинішніх клієнтів Привату та провідних фахівців у нову фіністанову, яку розвиватиме з нуля? Чи залишиться банк конкурентоспроможним, чи почне впевнено втрачати частку на ринку через неефективність нових менеджерів? Відповідь на всі ці запитання держава як його новий мажоритарний акціонер ще повинна знайти. Дотепер вона ніколи не була ефективним власником. Тому для неї це момент істини: або держава показує, що справді змінюється і стає кращою, або все буде як завжди. Тільки це буде згодом. А поки що однією великою проблемою в Україні стало менше. ■

Без образ

Анна Корбут

За чим варто спостерігати в співпраці України та ЄС наступного року

Робота триває. Із засідання Ради асоціації Україна — ЄС Україна повернулася, зокрема, з угодою про €104 млн на реформу держслужби

24 листопада в Брюсселі відбувся саміт Україна—ЄС. Згодом, 15 грудня, там-таки на свій саміт зібралися очільники країн Євросоюзу. Найактивніше після цих подій українці обговорювали відстрочку рішення про безвізовий режим і вимогу Нідерландів стосовно Угоди про асоціацію.

У випадку безвізу після кількох хвиль обіцянок українських і європейських чиновників про «от-от», а відтак їх зриву увага медіа та громадської думки почала зосереджуватися майже виключно на цьому питанні. Не останню роль тут відіграла риторика української влади: для неї безвіз став одним із нечисленних та однозначно позитивних досягнень, дію яких можна відчувати вже й зараз на практиці. А отже, вона часто й наполегливо про нього говорить на найвищому рівні, оминаючи увагою багато інших елементів у взаємодії України з ЄС. Ця наполегливість не позбавлена логіки. «Ситуація в країнах ЄС нині така, що після безвізу для України та Грузії важко сподіватися найближчим часом на подібну лібералізацію для інших країн, зокрема Східного партнерства», — ділиться спостереженнями європейський дипломат. Якщо в ЄС триватимуть інциденти на кшталт нещодавнього берлінського чи терактів, які ставались упродовж усього року в європейських столицях, нагнітатимуться антиміграційні настрої та поглиблюватиметься недовіра виборців до своїх урядів, «апетит» до відкриття кордонів для бідніших, більш корумпованих країн у ЄС узагалі зникне. А поки він (а точніше, відчуття, що треба виконати взяті раніше зобов'язання перед Україною та Грузією, виявити солідарність із громадянами цих країн) іще залишається, тиск українців, як і багатьох західних

партнерів на свої уряди, задля пришвидшення процесу має сенс.

Що стосується Угоди про асоціацію, то тут «зрада» в додатку до Висновків Європейської ради від 15 грудня 2016 року, укладеному на вимогу Нідерландів. У тексті йдеться про те, що Угода «не надає Україні статусу кандидата на вступ до Союзу і не містить зобов'язання надати такий статус Україні в майбутньому», «не містить зобов'язання ЄС чи його країни-члена надавати колективні гарантії безпеки чи іншу військову допомогу Україні», «не дає українським громадянам чи громадянам Союзу відповідно права вільно проживати і працювати на території країни-члена чи України» й не вимагає виділення Києву додаткової фінансової підтримки.

Такі вимоги від політиків і громадян Нідерландів, звісно, не з приємних. Але, зрештою, Угоду поки що не змінено. Відсутність зобов'язання про надання Україні статусу кандидата — це не відмова у такій перспективі, коли (або якщо) у ЄС зміниться політична кон'юнктура. Позицію Нідерландів у Євросоюзі поділяють не всі країни: іще за кілька днів до появи нинішнього формулювання європейські дипломати розповідали, що представники Брюсселя й деяких держав намагалися не допустити пункту стосовно ненадання перспективи членства в додатку або принаймні максимально це формулювання розмити. Не тому, що вони за приєднання до ЄС України, Грузії чи Молдови сьогодні, а тому, що проти зміни принципової політики «відкритих дверей» для адекватних кандидатів. Утім, нині європейські політики взагалі уникають розмов про можливе розширення Євросоюзу, бо це дуже дратує виборців. Надто коли йдеться про країну зі значно нижчим ВВП. І надто коли ця країна, отримуючи фінансову допомогу, викладає захмарні статки своїх можновладців в електронних деклараціях. У такому разі знаходити переконливі аргументи на її захист стає важче, що своїй дипломатії, що іноземній.

Тим часом не зрозуміло, чому дехто в Україні прив'язує сенс змін і реформ до потенційного вступу в ЄС. Останнє може бути зараз орієнтиром, але ніяк не самоціллю. Пріоритетом у комунікації влади й суспільства має бути щоденна копійка робота, необхідна для вживання та розбудови держави з постійним контролем громадськості за її виконавцями. Максимальне використання всіх можливостей і ресурсів, які дають проекти допомоги, та доступ до європейського ринку (поки що це не робиться). Крім того, українське суспільство має навчитися бути провідником змін. А воно, за деякими винятками, поки що воліє спостерігати, нарідати в соцмережах та ображатися (при цьому часто не знаючи імені чи партійної належності свого представника в місцевій або Верховній Раді).

І це аж ніяк не означає, що українці відмовляються від європейського майбутнього. І аж ніяк не означає,

що українці мають розчаруватися в такому майбутньому. Бо альтернативи йому немає. Стосовно інших пунктів: ЄС не надає безпекових гарантій; це парафія НАТО. Далі сказано, що Угода також не впливає на право країн-членів вирішувати, скількох українців впускати до себе, скільком дозволяти працювати в себе і в яких обсягах виділяти Україні двосторонню фінансову допомогу.

Небезпечний момент в іншому: якщо постійно зосереджуватися виключно на безвізі, вимогах голландських популістів чи недостатньо різких, на нашу думку, політичних заявах західних лідерів, можна подумати, ніби крім цього у взаємодії України з ЄС нічого не відбувається. Це загрожує дальшими образами й розчаруваннями. Але жодного конструктиву не несе.

Утім, один із цікавих проєктів, за якими варто спостерігати у 2017-му, — це запровадження посад фахівців з питань реформ і діяльність «команд підтримки реформ» у міністерствах. У чому їх користь?

Спочатку трішки передісторії: у червні 2016 року Кабмін схвалив «Стратегію реформування державного управління України на 2016–2020 роки», а в листопаді — Концепцію запровадження посад фахівців з питань реформ. Згідно з останньою «посади фахівців з питань реформ» — це посади державної служби категорій «А», «Б» і «В» з посадовими обов'язками, що передбачають підготовку та реалізацію ключових національних реформ». До кінця 2016 року Кабмін має визначитися з цими ключовими національними реформами та відповідальними за їх реалізацію міністерствами. А до 2020 року, використавши нових

фахівців, планується оптимізувати й суттєво оновити штат органів державного управління та організацію роботи в них. Відповідно до Концепції запровадження посад фахівців з питань реформ конкурси для відбору таких спеціалістів стартують у березні 2017-го. До конкурсних комісій можуть залучати іноземних експертів, представників міжнародних організацій. А основним критерієм оцінювання фахівця буде успішність виконання завдань. Оцінювання роботи проводитимуть щороку, а результати його оприлюднюватимуть на сайтах Національного агентства України з питань державної служби та відповідних відомств. Мета нововведень — поступово сформувати новий кістяк міністерств, нову культуру добору кадрів і нове ставлення персоналу до своєї роботи.

Традиційно тут постає питання адекватних зарплат. Адже після Майдану в державних органах з'явилось чимало нових людей, зокрема з бізнесу. Але останні рік-два вони покидають свої відомства через опір системи, хоча не останньою чергою і через неадекватну компенсацію. 19 грудня Київ та Брюссель підписали низку фінансових угод. Одна з них передбачає виділення €104 млн на реформу державної служби в Україні. Із них €90 млн — це пряма допомога в бюджет, яка має йти власне на виплату належних компенсацій новим фахівцям. Вона розрахована на чотири роки. За цей час Україна, як планується, має вийти на адекватний кількісний склад міністерств та інших відомств, а також знайти кошти для належної оплати праці оптимізованого штату державних службовців. На перехідний період фінансова підтримка, ►

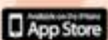
ЕСПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О 20:00

яка забезпечить адекватні зарплати новим фахівцям, надходитиме до українського бюджету зі згаданого пакета допомоги ЄС. Так, запланована зарплата для нових фахівців із реформ має коливатися від 25 до 60 тис. грн залежно від посади і стажу. Перший транш із цього пакета в розмірі €10 млн має надійти в I кварталі 2017 року. Загалом виділення траншів залежатиме від виконання українською стороною програм реформ, а також вимог ЄС для реципієнтів допомоги та підписаних 19 грудня угод.

Крім того, подекуди уже працюють або набираються команди з підтримки реформ. Це залучені до роботи при міністерствах тимчасові групи фахівців, які не є державними службовцями, але займаються модернізацією міністерств, а також розробкою реформ у своїх галузях. Наразі процес запущено в пілотних міністерствах: фінансів, інфраструктури та аграрної політики і продовольства. У Мінінфраструктури, наприклад, команда вже набрана і працює. Її завдання та пропозиції можна моніторити на сайті міністерства. 12 грудня був дедлайн подачі заявок на заповнення додаткових вакансій в аналогічній команді в Мінфіні. Компенсація в цих фахівців коливається від 7–20 тис. грн для молодших до 24–40,5 тис. грн для старших спеціалістів і 35–55 тис. грн для управлінського рівня. І вони також можуть у майбутньому доєднатися до оновлених міністерств, адже віднині перебувають усередині процесу їх реформування.

МЕТА НОВОВВЕДЕНЬ НА ДЕРЖСЛУЖБІ — СТВОРИТИ НОВИЙ КІСТЯК МІНІСТЕРСТВ, КУЛЬТУРУ ДОБОРУ КАДРІВ У НИХ І НОВЕ СТАВЛЕННЯ ДО РОБОТИ

Якщо цю реформу вдасться реалізувати, українські міністерства мають очиститися від баласту роздутих штатів. Від людей, що працюють на власні схеми та інтереси, саботують зміни або просто «просиджують штани», бо так звикли за багато років держслужби й низьких зарплат. Ще одна мета: виключити з процесу добору кадрів механізм кумівства, коли до міністерств потрапляють не обов'язково кваліфіковані родичі й друзі. Але наскільки вона виявиться ефективною, буде видно.

Тут напрошуються паралелі з іншим компонентом реформи державної служби, який уже реалізується, — запровадженням посади державного секретаря. Це посадовець, підзвітний міністру, який відповідає за організацію фактично адміністративної функції в міністерстві: діяльність його апарату, поточну роботу, безперебійний перехід від одного міністра до іншого, реалізацію ініціатив очільника міністерства. Відтак міністр частково звільняється від контролю над поточною роботою і може займатися політично-стратегічною. Держсекретар — це не політична посада, тобто в теорії не залежить від зміни влади; такий держслужбовець може не погоджуватися з рішеннями міністра, якщо ті не відповідають закону або інтересам держави, суспільства. Тобто це своєрідний додатковий механізм стримування потенційних політизованих рішень міністра. Держсекретаря обирають на п'ять років. Орієнтовна сукупна зарплата в такого посадовця має становити приблизно 35–37 тис. грн. Вона, найімовірніше, теж дофінансовуватиметься зі згаданої вище

прямої допомоги в бюджет від ЄС. Однак у жовтні, коли стартували конкурси на посади держсекретарів, залунали скарги про те, що заявок від кандидатів було вкрай мало для якісного вибору. Вже по закінченні конкурсів та оголошенні переможців виникли скандали. На початку грудня в. о. міністра охорони здоров'я Уляна Супрун заявила, що не погоджується з обраною кандидаткою до її відомства і що сама процедура відбору має стати більш прозорою. Конкурсна комісія з питань вищого корпусу держслужби обрала на цю посаду заступника директора з реєстрації фармаконагляду підприємства «Державний експертний центр» Наталію Шолойко. За повідомленнями активістів та ЗМІ, її чоловік Олександр Хейломський є співзасновником оптового дистриб'ютора фармацевтичних товарів «Рідан». Його партнерка по цьому бізнесу є головою правління стратегічного підприємства «Індар», що спеціалізується на виробництві інсуліну. Окрім присутнього тут потенційного конфлікту інтересів за цими компаніями тягнеться слід із минулого: у 2013 році на порталі «Наші гроші» вийшов матеріал про те, як «Індар» виграв низку тендерів МОЗ на поставку препаратів, дуже далеких від його спеціалізації (як-от ліків від туберкульозу, дитячих вакцин, препаратів для хворих на СНІД), а потім деякі з отриманих сум виводили на офшорні компанії. Що ж стосується конкурсу, то на ньому пані Наталія набрала лише 11,74 бала із 20. Вибрати резервного кандидата комісія нібито не змогла, оскільки інші претенденти не здобули мінімальних достатніх оцінок. Утім, активісти називають процес обрання непрозорим і вимагають оприлюднення поданих кандидатами документів, складу комісії, що їх обирає, і нарікають на недопуск до конкурсу людей з-поза системи. Зокрема, серед вимог до кандидатів є така: «...Досвід роботи на посадах державної служби категорій «А» чи «Б» або на посадах не нижче керівників структурних підрозділів у органах місцевого самоврядування чи досвід роботи на керівних посадах у відповідній сфері — не менше трьох років». Уляна Супрун заявила, що добиватиметься переобрання держсекретаря у своє міністерство після того, як правила переглянуть.

Не менш скандальна історія з кандидатурою держсекретаря в Міністерстві інфраструктури. На цю посаду конкурсна комісія обрала Андрія Галушцака, який у минулому працював разом із Владиславом Каськівим, очолював проект «Повітряний експрес» (нині детективи НАБУ і прокурори САП проводять досудове слідство за фактом розкрадання 81 млн грн кредиту від Китаю, виділеного на будівництво цього потяга з Києва до Борисполя, і у вересні затримали учасника схеми). «Ми маємо факт спроби реваншу, що ось тут буде гарна стіночка, назвемо їх реформаторами. А тут будуть державні секретарі, які займатимуться, як вони називають, «бізнесом». Ми хотіли попередити громадськість, що не будемо ширмою й ніхто бізнесом за нашими спинами не займатиметься», — прокоментував вибір міністр інфраструктури Володимир Омелян.

«Чи бачать звичайні українці результати всієї цієї роботи?» — таке запитання можна почути від євровичовників і дипломатів, що працюють з Україною. Якби зміни на державній службі наступного року пішли наміченим шляхом, то результати для простих громадян згодом стали б дуже помітними. Та поки що вони часто губляться за гучними обговореннями безвізу. Він, звісно, потрібен, але ж це не зовсім реформа. ■

«Роснефть»: приватизація, санкції і наша безпека

Віталій Мельничук

Як Росія залучає іноземні інвестиції в нафтову галузь

Швейцарський нафтовий трейдер Glencore та суверенний фонд Катару Qatar Investment Authority (QIA) днями завершили угоду з купівлі 19,5% акцій російської державної компанії «Роснефть», інвестувавши уряд Росії на €10,2 млрд. Операція з купівлі пакета акцій «Роснефти» здійснена всупереч санкціям США і ЄС, до яких пізніше долучилися Швейцарія, Канада, Японія та інші країни, запровадженим у відповідь на анексію українського Криму та воєнну агресію Росії на Донбасі. Financial Times назвала угоду «тріумфом Володимира Путіна», бо з початку російської агресії в Україні це перша велика іноземна інвестиція в Росію, та ще й у державну «Роснефть» із санкційного списку. Безумовно, гроші від угоди, які до кінця року надійдуть на рахунки державного бюджету РФ, допоможуть їй ще дужче «підвестися з колін» й активніше воювати на Донбасі та в Сирії, ще більше вбивати наших солдатів, мирних жителів, нести руйнування і хаос.

ЧОМУ РОСІЯ ПРИВАТИЗУЄ «РОСНЕФТЬ»

«Роснефть» видобуває 5 млн барелів нафти за добу і є однією з найбільших у світі нафтовидобувних компаній. Контрольний пакет належить державі. До угоди з Glencore та QIA держава володіла 69,5% акцій, після — 50% плюс одна акція, що залишає уряду повний контроль над компанією; з 2013 року 19,8% акцій «Роснефти» належать також British Petroleum (BP), близько 1% — менеджерам «Роснефти»; 9,75% торгуються на Московській і Лондонській біржах.

Після обвалу цін на нафту, який підірвав доходи держскарбниці, керівництво Росії прийняло рішення приватизувати частину державних активів, а отримані гроші направити в бюджет. Продаж державних 19,5% акцій «Роснефти» був головним пунктом урядової програми приватизації на 2016 рік. Та виконати цей пункт непросто. Прибуток «Роснефти» за I квартал 2016-го зменшився в чотири рази. Чистий борг на початок року становив \$23,9 млрд. У листопаді «Роснефть» позичила у Фонді національного добробуту Росії 1 трлн руб. (понад \$15,6 млрд) для рефінансування боргів компанії. При тому що цього року Росія видобуває та експортує більше нафти, ніж 2015-го, але її доходи від нафтового експорту різко впали: за січень — серпень майже на 30%, від \$63 млрд (2015) до \$46 млрд (2016).

Великі комбінатори. Схема Путіна — Сечіна із залучення закордонних інвестицій у «Роснефть» створила небезпечний прецедент і скомпрометувала санкції

Як наслідок — акції «Роснефти» на Лондонській біржі наприкінці лютого 2016 року торгувалися за вдвічі нижчою ціною, ніж ціна розміщення у 2006-му: по \$3,62 проти \$7,55 за одну акцію тоді. Тобто за 10 років капіталізація компанії (її ринкова ціна) зменшилася від \$79,8 млрд до \$38,4 млрд. І це при тому, що у 2013 році «Роснефть» за \$55 млрд купила компанію ТНК-ВР, у 2016-му за \$5,2 млрд — «Башнефть», а перед цим безплатно забрала в Ходорковського активи «ЮКОСа», які Гаазький третейський суд оцінив у \$61,1 млрд. Міжнародні санкції, падіння цін на нафту, традиційна російська безгосподарність і державна корупція свою справу зробили, продаж державних 19,5% давав бюджету в рази менше доходів.

«ДЕНЕГ НЕТ, НО ВЫ ДЕРЖИТЕСЬ»

Та все-таки 20 лютого 2016 року перший віцепрем'єр Росії Ігорь Шувалов підписав директиву про підготовку до приватизації компанії «Роснефть». Одним із головних пунктів плану якої було залучення інвестиційного консультанта для опрацювання структури й істотних умов угоди з продажу акцій. Одним із таких консультантів

став італійський банк Intesa Sanpaolo, «італійська інституція з каламутними секретами й сумнівною репутацією», як характеризує його Reuters.

Спочатку росіяни та їхні інвестиційні радники шукали індійських і китайських інвесторів. Наприкінці червня 2016 року агентство Bloomberg повідомило, що «президент Росії Володимир Путін розглядає можливий продаж 19,5% акцій «Роснефти» Китаю та Індії. Купівля акцій компаніями із двох найбільших економік Азії допоможе РФ покрити бюджетний дефіцит, поглибивши при цьому геополітичну співпрацю з Пекіном і Делі».

Не склалося, і, схоже, на заваді стали саме міжнародні санкції. Управління з контролю іноземних активів (OFAC) Казначейства США зупинило операцію з придбання «Роснефтью» 49% пакета акцій індійської нафтогазової компанії Essar Oil. Це був серйозний сигнал для індійських банків, що фінансували Essar Oil, та для інших інвесторів.

Швейцарський нафтовий трейдер Glencore та суверенний фонд Катару Qatar Investment Authority (QIA) днями завершили угоду з купівлі **19,5%** акцій російської державної компанії «Роснефть», інвестувавши уряд Росії на **€10,2 млрд**

Після невдалих спроб «продатися» Індії чи Китаю керівник російської держкомпанії «Роснефть» Ігорь Сечін, давній соратник Путіна, переконав його, що продаж акцій компанії приверне іноземних покупців після приватизації «Башнефти». 12 жовтня прем'єр-міністр РФ Дмитрій Медведєв підписав розпорядження про продаж 50,1% належного державі контрольного пакета акцій «Башнефти». Покупцем стала «Роснефть», яка заплатила за нього в держбюджет \$5,2 млрд. Хоча Путін тоді визнавав, що така угода є «не найкращим варіантом», натякаючи: «Роснефти» потрібен не «свій», а іноземний інвестор.

КОНСОРЦІУМ

І от у грудні 2016 року такий інвестор знайшовся. Ним став міжнародний консорціум — добровільне тимчасове об'єднання компаній для вирішення цього питання. До консорціуму ввійшли дві юридичні особи: швейцарський нафтовий трейдер Glencore та Qatar Investment Authority. Швейцарський нафтовий трейдер купив акцій російської «Роснефти» лише на €0,3 млрд (1,9% з пакета акцій у 19,5%), тоді як суверенний фонд Катару — на €9,9 млрд (17,6%). Про жодну паритетність учасників консорціуму при купівлі пакета, про яку потім говорили в Росії на найвищому рівні, не йшлося і йтися не могло. Можливо, тому що Швейцарія однією з перших приєдналася до секторальних та інших санкцій проти Росії, запроваджених США та ЄС.

Хто ж вони, учасники консорціуму, і за якими схемами отримують частки майна російської державної компанії та фінансуватимуть цю угоду?

Glencore, що купив 1,9% російської державної «Роснефти», — номер один у торгівлі російською нафтою. До того ж він давно інвестує в Росію: трейде-

ру належать 25-відсотковий пакет ПАО «Роснефть», значні сільськогосподарські активи й частка в ОК «РУСАЛ». У Glencore уже є контракт із «Роснефтью» на 2013–2017 роки, за яким остання планувала поставити трейдеру до 47 млн т нафти (344 млн барелів, або близько 190 тис. барелів щодня). Нинішня угода охоплює новий п'ятирічний контракт (2017–2021) із «Роснефтью» на 220 тис. барелів за день. Цей величезний обсяг постачання, 400 млн (!) барелів, оцінений у \$20 млрд, якщо виходити з ціни бареля \$50.

Є ще один консорціум, про який майже не говорять, — консорціум фінансових у складі Intesa Sanpaolo та неназваних російських банків, які під керівництвом «каламутної» Intesa забезпечували фінансування угоди.

Саме цьому консорціуму Glencore заставив 9,75% власних акцій, щоб отримати гроші для оплати пакета акцій «Роснефти». При цьому представники Glencore підкреслюють, що не матимуть впливу на вартість акцій «Роснефти» й відмежовуються від інтересу цієї угоди, крім суто трейдерського її змісту. До речі, фонд Qatar Investment Authority, своєю чергою, є найбільшим акціонером Glencore, володіючи третьою його акцій, тому й не дивно, що Glencore відмежується від «не своїх питань».

Власником лівової частки проданих акцій «Роснефти» став суверенний фонд Катару Qatar Investment Authority з активами на кінець 2015 року \$250 млрд. Схоже, з еміром Катару щодо можливої інвестиції в Росію з тамтешнього суверенного фонду домовлявся особисто Путін. Підтвердженням цього є повідомлення агентства Bloomberg перед днем підписання угоди про купівлю акцій «Роснефти», де йдеться про те, що Москва приєдналася до зусиль ОПЕК, спрямованих на зменшення видобутку нафти, заявивши, що зменшить виробництво на 300 тис. барелів за добу після того, як країни картелю домовилися про сильне зниження видобутку на 1,2 млн барелів за добу.

Катар відіграв ключову роль у досягненні угоди ОПЕК, діючи як посередник між Саудівською Аравією, Іраном та Іраком і приймаючи в себе зустрічі міністрів нафти. «Угода стала можливою тільки завдяки вашому особистому внеску», — сказав, окрім того, виконавчий директор «Роснефти» Ігорь Сечін на зустрічі з Путіним, яку транслювали в ефірі російського телебачення.

Однак за всіх своїх практично необмежених фінансових можливостей суверенний фонд Катару вирішив не витратити власних грошей на купівлю акцій російської державної «Роснефти». Із належної йому до оплати загальної суми угоди €9,9 млрд він оплатив власним коштом лише €2,5 млрд, що становить близько 1% його активів. Решту €7,4 млрд забезпечує консорціум неназваних російських банків на чолі з «каламутною» італійською Intesa, судячи з усього, під гарантії фонду. При цьому Intesa фінансує операцію купівлі на 50% суми (€3,7 млрд), неназвані російські банки оплачують іншу половину, теж €3,7 млрд.

Цікаво, що на різних голосуваннях, які відбулися в ООН включно з останнім 19 грудня і на яких було засуджено анексію Криму та розв'язану

Росією війну на Донбасі, Катар послідовно підтримує територіальну цілісність України. Чому тоді така інвестиція всупереч міжнародним санкціям, питання залишається відкритим...

БЕЗ БРЕХНІ НІЯК!

Характерна деталь: Путін, виступаючи в ефірі російського телебачення, сказав, що бюджет за угодою отримає €10,5 млрд, і всі російські ЗМІ заговорили про ці €10,5 млрд, тоді як справжня ціна угоди €10,2 млрд.

Але ж «Путін не може помилятися!» І тоді «Роснефть» змінила текст прес-релізу, де йшлося про те, що угода дасть бюджету не менш ніж 710,9 млрд руб. (€10,5 млрд), з яких кошти, отримані від продажу акцій, становитимуть 692 млрд руб. (€10,2 млрд), а різниця у 18 млрд руб. (€0,3 млрд) буде покрита за рахунок «додаткових дивідендів». Та після цифри, названої Путіним (€10,5 млрд), у прес-релізі залишилася тільки фраза, що за підсумками приватизації державний бюджет отримає 710,8 млрд руб. (€10,5 млрд).

І все-таки Росія в результаті цієї угоди здобуде такі необхідні їй валютні кошти. Одночасно вона закряє дірку бюджету цього року сумою близько 700 млрд руб., маючи контракт на гарантовану реалізацію 400 млн барелів нафти протягом п'яти років. І зможе продовжувати війни в Україні та Сирії, сподіваючись на повне скасування санкцій.

«Це велика перемога для «Роснефти», — написав в огляді керівник Лондонського департаменту торгових операцій на фондових ринках російської інвестиційної компанії БКС Луїс Саенс. — Надто важливо, що Росія наближається до виходу з ізоляції та подолання режиму санкцій». А Володимир Путін в ефірі російського ТБ сказав, що ця угода є «найбільшою на світовому енергетичному ринку в поточному році», підкреслюючи таким чином, що Росія залишається його потужним і невід'ємним гравцем.

УКРАЇНА: ЧИ МОЖНА «БЕЗ САНКЦІЙ»

А що ж Україна? Не чути із приводу цієї угоди ні заяви МЗС, ні виступів серйозних експертів, мовби нічого й не сталося. Нібито ми зможемо сам на сам протистояти сьогодні другій ядерній державі світу, і ніякі санкції проти неї нас уже не цікавлять. Що ж, у цьому була б своя логіка, якби не одне «але».

Агресія Росії проти України розпочалась у березні 2014 року окупацією Криму та збройними нападами на органи місцевої влади й ключові об'єкти інфраструктури в Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій, Одеській та інших областях, що були керовані та здійснені російськими спецпідрозділами та збройними формуваннями, які вони створили. Широкомасштабне вторгнення кадрових військових Збройних сил Росії на територію України в серпні 2014 року стало апогеєм агресії.

Неймовірними зусиллями української армії ворожу навалу зупинено. Але війна триває, і в ній уже загинуло понад 10 тис. українців, більш ніж сотню тисяч поранено, 1,6 млн стали внутрішніми біженцями, зруйновано міста й села, мости,

школи, лікарні, економічний розвиток країни загальмувався, бідність повернулася...

Третій за потужністю ядерний арсенал на планеті, що складався з тактичної та стратегічної зброї, успадкований Україною після розпаду Радянського Союзу, міг захистити її від будь-якого агресора. Без випрошування у членів «ядерного клубу» санкцій проти будь-кого в разі агресії.

Але через політичну наївність державного керівництва та під величезним тиском ядерних держав — постійних членів Ради Безпеки ООН, насамперед Росії та США, Україна спочатку віддала РФ увесь потенціал тактичних ядерних ракет та боезарядів радіусом дії від кількох десятків до сотень кілометрів у кількості 4 тис. одиниць, призначених для ліквідації великих, зокрема й добре укріплених, цілей та угруповань ворога на фронті (міни, снаряди, ракети тощо). Потім «добровільно» відмовилася від статусу ядерної держави й позбулася всіх міжконтинентальних балістичних ракет радіусом дії більш ніж 5500 км загальною чисельністю 176 (130 ракет по шість боеголовок кожна та 46 твердопаливних СС-24 по десять боеголовок кожна), а також знищила всі ядерні боезаряди й засоби їх доставки (ракети, стратегічні бомбардувальники, шахти тощо). До речі, жоден з урядів світу не наслідував дій українського, і, навпаки, за цей час з'явилися нові ядерні потуги.

В обмін на відмову від статусу ядерної держави 5 грудня 1994-го Сполучені Штати, Велика Британія, Російська Федерація надали «гарантії безпеки Україні», підписавши Будапештський меморандум, до якого пізніше долучилися інші постійні члени Радбезу ООН: Франція та Китай.

За умовами Будапештського меморандуму його держави-учасниці зобов'язали поважати незалежність, суверенітет і наявні кордони України, утримуватися від погрози силою та використання сили проти територіальної цілісності й політичної незалежності України. А якщо Україна стане жертвою акту агресії, гаранти пообіцяли домогатися негайних дій із метою надання їй допомоги.

Коли Росія вчинила акт воєнної агресії проти України, держави-гаранти не змогли надати нам своєчасну та ефективну допомогу за умовами меморандуму. Згодом США та країни ЄС ініціювали запровадження економічних санкцій проти Росії, до яких приєдналася й низка інших країн. І ці санкції мають серйозний вплив, якщо виконуються. Та де впевненість, що після угоди «Роснефти» із Glencore та QIA не з'являться інші угоди, які знищать режим санкцій і залишать нас сам на сам із озброєною до зубів другою у світі ядерною державою? ■

Прес-секретар Білого дому Джошуа Ернест повідомив, що експерти Департаменту Скарбниці «вивчать операцію з продажу пакета акцій російської держкомпанії «Роснефть». Ідеться про Управління з контролю іноземних активів (OFAC) Скарбниці США, яке зупинило цього року операцію з придбання «Роснефтью» пакета акцій індійської Essar Oil.

На гастроли в Малороссию

Гуманітарна безпека

Поліфонія в трусах

Юрій Макаров

Квоти запрацювали. Ще трохи — і вітчизняне радіо можна буде слухати без психотравми, ура! А тим часом певний сегмент наших споживачів готується купувати квитки на Александра Малініна та Крістіну Орбакайте аж на березень за ціною до 2500 грн за місце в партері Палацу «Україна». А що тут такого? Хіба ці конкретні гастролери виступали в Криму? Хіба вони підписували листи на підтримку Путіна? Ну і взагалі вказівки з Мінкульту чи СБУ не надходили, а все, що не заборонено, дозволено. Малінін, до речі, співає в супроводі, на хвилиночку, Національного хору імені Григорія Верьовки! Ви щось розумієте в цій культурній поліфонії?

Гаразд, ми живемо у вільній країні, чом би не визнати право громадян самостійно обирати, куди витратити свої крєвні три чверті мінімалки? Хочете на російську попсу — будь ласка! Ми ж, либонь, не в СРСР, де спеціально навчений партапарат фільтрував міленький потічок культурного обміну, оберігаючи соціально незрілих громадян від згубного впливу Заходу. Ну і я трохи втомився, поширюючи зразки hate speech і закликаючи опустити залізну завісу в спілкуванні — не особистому, лише інституційному — з країною-агресором. Намагаюся довести, що це як із оголошенням війни чи воєнного стану: доки займаєш половинчасту позицію, хай навіть зумовлену вельми поважними міркуваннями економіки й безпеки, залишаєшся морально вразливим, і від цього подітисся нікуди. Так і тут: необхідність забороняти кожен окремий твір чи кожного окремого творця, а не все разом означає цензуру з усіма неминучими негативними й принизливими конотаціями. Тобто й так цензура, й так цензура. Ну а зовсім ігнорувати серйозну складову інформаційної війни — не лише легковажність і нехтування національною безпекою, а й зневага до загиблих на війні гарячій, геть не віртуальній.

Невже попса аж така вже складова війни? Наполягаю, що так. Культура, за визначенням, — система цінностей. Масова культура — їх концентрат, причому в найпростішому, легковживаному варіанті. Те, що надходить до нас із-за східного кордону у вигляді безвинної попси, є зліпком системи цінностей усім відомим 86%: усі ці «старіє песні о главном», «бандитський Петербург» (Москва, Рязань, Тольятті, Находка etc.), усі ці «співочі труси» несуть звістку про те, як весело жити в країні рабів, як круто ненавидіти ближнього, як правильно їхати вбивати «фашистів» — байдуже, під Донецьком чи в Алеппо. До речі, славнозвісного «російського року» це теж стосується: може, колись було інакше, а нині бачимо лише намагання замінити справжню

свободу фрондою, нібито брутальною та сміливою, а насправді легенькою і цілком безпечною.

Безумовно, є в Росії свій андеграунд, якісь «незалежні» в прямому й переносному сенсі. Але вони здебільшого не їздять на гастролі, й про них можна поговорити окремо. Водночас решта успішно несе сукупний меседж стосовно, як відомо, спільного минулого й спільної, попри все, держави. Наш нещасний, дезорієнтований, затурканий обиватель, чуючи знайомі слова й не менш знайомі три акорди, нарешті відчуває ґрунт під ногами. Він хоче повернутись у свої 20 років, коли портвейн смакував, а дівчата збуджували без віагри. Російська попса дає йому таку ілюзію, вона стимулює ностальгію за ладом, який збігся в часі з його потенцією та апетитом до життя. Він ще й передає цю свою ностальгію у спадок онукам. Back in the USSR!

САМІ СОБОЮ ПРОЯВИ РОСІЙСЬКОЇ ПОПСИ МОЖУТЬ ЗДАВАТИСЯ БЕЗВИННИМИ. ЇХНЯ ОТРУЙНІСТЬ У ТОМУ, ЩО ВОНИ РЕАНІМУЮТЬ КОМУНІСТИЧНИЙ І КОЛОНІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Самі по собі прояви русопопси можуть здаватись асептичними: «любовь-морковь»... Їхня отруйність у тому, що вони створюють, точніше реанімують, контекст водночас комуністичний і колоніальний — квазі-СРСР. Хибність моделі масової культури східних сусідів (та і їхньої культури, прости Господи, загалом, принаймні в нинішній іпостасі) у тому, що вона орієнтована назад. Запоребриківська цивілізація абсолютно позбавлена модерністського пафосу, проєктного мислення, єдиний актуальний сценарій майбутнього для неї — принагідно начистити пику підступним піндосам та злим чуркам, ну й бандерам заодно. То оригінальний різновид, не побоюся цього слова, стимпанку: поєднання сучасних реалій із системою координат відносно недалекого минулого. Тільки в наших конкретних умовах із вишуканою естетичною забавки воно виростає в соціально-політичний тренд, який реалізується в конкретній поведінці конкретних людей — вони або мовчки марять Путіним, або промовляють: «Я вас туди не посилав».

У мирний час це не є приводом для жодних реакцій на рівні держави. Ще і ще раз: ми тим і відрізняємося від колишньої метрополії, що послідовно відстоюємо індивідуальну свободу — свободу думки, свободу совісті, зокрема й свободу омани. Але, перепрощую, на війні як на війні. ■

Балаган лімітед

Ганна Трегуб

Чому для оборони українських національних інтересів важливо розуміти, що російський шоу-бізнес є одним із засобів зовнішньої експансії Кремля

Щодня ми проходимо вулицями, і з лайт-боксів та парканів на нас дивляться оголошення про концерти різноманітних співаків. Поспішаємо далі, не надто замислюючись, хто, у який спосіб і навіщо саме так формує порядок денний поп-культури в країні. Якщо придивитись уважно і провести контент-аналіз отих пістрявих афіш, відкривається цікава реальність, яка примушує замислитися: як мінімум третина розрекламованих концертів, що відбуваються й мають відбутися в Україні, — це гастролі російських артистів...

ПОПСА І РОСІЙСЬКИЙ ІМПЕРІАЛІЗМ

Осмилюючи процес деколонізації у світі, Едвард Саїд (автор знаної книжки «Орієнталізм») у своїй роботі «Культура та імперіалізм» писав про зв'язок культури та імперії так: «Сила нарративу або блокування формації та виникнення інших нарративів є дуже важливими для культури та імперіалізму і формують один з найважливіших зв'язків між ними. Справа імперії залежить від ідеї про те, що цю імперію потрібно мати [...] і всі приготування для цього провадяться в культурі, а потому імперіалізм набуває подоби когерентності, набору досвіду, покладає наявність правителя і правила, що далі переноситься і на сферу культури». Хоч би яку імперію ми взяли за приклад, кожна з них залишає у віках свою культуру: римську, китайську, османську,

британську, російську тощо. І кожна із цих спадщин була зброєю в руках колонізаторів.

Російська поп-культура — це не сфера вільного, а тим паче аполітичного мистецтва, безвинної легкої розваги, як багато хто собі досі уявляє в Україні. Це один із провідників державної політики, орієнтованої на насадження «русского мира» з усіма його елементами включно з відродженням СРСР, про котре так мріє Володимир Путін. Популярна культура формує найбільш стравни й затребувані суспільством форми — такі легючі, що їх майже не помічаєш. Вони зроблені на пристойному технічному рівні й вигулькують у повсякденному житті українців то тут, то там: на радіоканалах, у маршрутках і таксі, на базарах і в кнайпах. За Газмановим, Аллегровою, Пугачовою, Кіркоровим, Малініним, Хворостовським, Орбакайте, Ваєнгою та ще цілим легіоном шшли Стас Михайлов, Лепс, Шуфутінській, Професор Лебедінській. Очевидно, що тим самим північно-східним вітром до нас принесло Михайла Круга й моду на благодійний репертуар.

Давні греки знали про вплив культури на становлення особистості, а масових театральних і спортивних заходів на суспільство. Трохи згодом римляни, віртуози принципу «розділяй і володарюй», використали індустрію легкої, популярної культури задля контролю над величезною багатонаціональною імперією. Остання, як відомо, де не кинь нуртувала й поставала супроти метрополії, проте не надто проти мод і смаків, які виникали у Вічному місті. Якщо задуматися, то один із символів імперського Риму — це *Circus Maximus*, краще знаний у нас як Колізей. На цій арені, зокрема, народилося те, що в наш час, пройшовши довгу історію трансформацій, викристалізувалося в жанр естради. І ця ж таки арена подарувала світові гасло, яке пережило державу давніх римлян: «Хліба і видовищ». Цей вислів не народний, він належить сатирикові Дециму Юнію Ювеналу, особі, яка жила на зламі I–II століть н. е. й добре знала, чим дихають патриції, плебс, раби та вільні негромадяни римського світу. Влада і сфера впливу на широкі верстви населення завжди пов'язані між собою, і не буває так, щоб ті, хто біля керма, не намагалися впливати на гуманітарну царину життя певного суспільства або ж контролювати її.

Російська культурна експансія не припинялася в Україні від самого початку її незалежності в 1991 році. Розуміймо: послабивши дії, спрямовані на підкорення нашої держави збройною силою чи навіть відмовившись від них, Москва й надалі вестиме гуманітарну агресію, спрямовану на руйнацію українських ідентичності й суверенітету, «мирними» засобами. Вона, очевидно, не відмовиться ще раз скористатися

«Дружба народів». На пострадянській сцені вона зазвичай має вигляд дуетів голосистих «хохлушечок» із московськими шоуменами

складним в усіх розуміннях становищем Української держави і спробувати розіграти ще один тур «русской весны» руками не так вітчизняних політиків і тітушків, як популярних співаків, через кіно, телесеріали тощо. Це чи не найостанніший вагомий аргумент агресора, який він може використати проти нашої країни. Найширшим полем для «русского мира» в Україні були й залишаються передусім популярна культура та шоу-бізнес, тобто явища, які охоплюють щонайширші верстви нашого суспільства. Наївно думати, що царина популярної культури є справою суто приватною і той культурний, пізнавальний, зрештою, розважальний продукт, який щодня дістають українці з різних каналів, не впливає ані на формування їхніх уявлень про себе самих і свою державу, ані на становлення смаків, ані на їхні дії та політичний вибір. «Несерйозна» сфера культури, зокрема її популярні масові форми, що їх у нас досі оцінюють за залишковим принципом, є такою самою зброєю, як ракетні самохідні установки, інструментом колонізації та асиміляції.

Не секрет, що бізнес у Росії — це завжди більше ніж бізнес. Зокрема, торгівля паливними вуглеводнями стала інструментом, який Кремль використовує і досі для накидання своєї політичної волі всім клієнтам. Що хоч якось годиться для експансії, те використовують. Останні кілька років в Україні модно стало говорити про культурну дипломатію і м'яку силу.

РОСІЙСЬКІ ЕСТРАДНІ АРТИСТИ — ЦЕ КОНЯЧКИ З ОДНІЄЇ УПРЯЖКИ «РУССКОГО МИРА», ЯКУ ПОРУЧ ІЗ НИМИ ТЯГНУТЬ ҐУНДЯЄВ, ДУГІН І ПРОХАНОВ, ҐЛАЗЬЄВ, ШОЙГУ І ШЕФ ФСБ БОРТНІКОВ

Будь-які операції в культурній, або навіть ширше, гуманітарній царині життя окремо взятої країни чи групи країн зазвичай не дають швидких результатів, проте міцно вкорінюються у світосприймання, мислення, спосіб життя, звички, смаки, впадіння та дії людей у середньо- й довгостроковій перспективі. Вони ж такі впливають на ідентичність особистості. Популярна культура, річ нібито приземлена, — чудовий канал впливу, яким у РФ аж ніяк не хехтують. Насаджування «великої русской» культури за кордоном розпочалося мало не в часи Петра I. Іноземці, які так люблять Достоєвського й Толстого, досі не ототожнюють країну цих авторів із «отечеством» Путіна. Таке накидання культури мало чим за своєю метою відмінне від насаджування російської попси.

У нашому контексті ці операції доповнюються діями, спрямованими на розвиток комплексу неповноцінності в самих українців, яким любісінько під усілякими приводами не забувають нагадати, що їхніх культури та мови немає, не було й бути не може. За такою логікою не існує й Української держави. Далі йдуть аргументи про «один народ», спільну історію, відтак «захист російськомовного населення», анексія та окупація. Російські естрадні артисти — це конячки з однієї упряжки «русского мира», яку поруч із ними тягнуть Ґундяєв, Дугін і Проханов, Ґлазьєв і Малофєєв, Шойгу і Бортніков (шеф ФСБ. — Ред.). У XVII столітті їх, скажімо, мож-

на було б назвати просто «государевими служивими людьми», які дбають про інтерес передусім царя, а потім уже вітчизни, країни, яка не бачить себе поза форматом імперії в усіх її мислимих формах, «великої держави».

РОСІЙСЬКІ ЛІБЕРАЛИ В МИСТЕЦТВІ

Та повернімося до мерехтливих і пістрявих афіш на українських вулицях. Справді, з них зникли імена найодіозніших російських естрадних виконавців на кшталт Кіркорова, Пугачової, Газманова, Аллегрової, Корольової та групи «Любэ» (власне, ряд цей чималий і його можна продовжувати), хіба що десь вигулякне постер про одиничний концерт Малініна чи Орбакайте. Так, частині зірок естради РФ, які відкрито підтримали ініційовану Владіміром Путіним воєнну агресію проти України, до нашої країни в'їзд заборонено. Проте в нас гастролують Ельбрус Джанмірзєєв і Професор Лебедінській, поп-група «Звери», не гребує завігати Лайма Вайкуле, котру інтернет східних сусідів разом із Ані Лорак та деякими іншими нібито українськими виконавцями зараховує до когорти росіян. З огляду на зміну музичних смаків російську естрадну пісню заміняють нині російські ж такі хіп-хоп, реп тощо, які теж активно заходять на українську сцену. Bahh Tee, Ендшпіль & Міуагі, Охххумігон, по суті, не виконують жодної іншої ролі, ніж їхні попередники, нічим не відрізняються від Тімати чи Бьянки. Фольк-рок-група «Мельница» з Москви, Борис Гребенщіков, Андрей Макаревич, рок-група «Коридор» із Новосибірська чи «Агата Кристи» (яка не відмовляється від новорічного концерту в анексованому Севастополі) — це теж представники російського шоу-бізнесу й тамтешньої естради, тобто інструменту поширення російської політики та впливу скрізь, де можна. Усі вони мають концерти в Україні.

Так, можливо, ніхто з них не підтримував ані анексії Криму, ані розпалювання Москвою вогни на Донбасі, і взагалі вони вважають режим нинішнього російського керманіча диктаторським. Але всі вони так чи так пішаки з російського шоу-бізнесу, які не мистецтвом, хай і легким та популярним, займаються, а просувають інтереси РФ всюди, де можуть або куди їх пошлють. **Тиждень** присвятив цілий номер питанню: а хто, власне, такі оті російські ліберали? (№ 27/2016) Йдеться про політичних та громадських діячів, які мріють про іншу, європейську, демократичну Росію і з цією мрією мандрують до нашої держави. Бо ж тут для них не закордон, а таке собі нічогеньке місце, де можна навіть спробувати побудувати отой омріяний проект нової Росії. Ось тільки і в путінському, і в ліберальному проектах місця Україні як суверенній, незалежній державі немає, і про це не варто забувати. І саме до когорти російських лібералів можна записати частину тих естрадних виконавців, які не перестають їхати до України, і російських гумористів, які теж досі не цураються її сцени.

Хіба «поет, громадянин, письменник і журналіст» Дмитрій Биков спить і мріє про незалежну й сильну Україну? Навряд чи. Як і решта російських лібералів у затаганій ягнячій шкурі, він снить іншою Росією. А от чий Крим і чи є місце Україні на мапі світу — ці конкретні й важливі для нас із вами питання в ліберальній російській

сатири залишаються артикульовані в змазаному вигляді або взагалі не проговорені як нібито неважливі.

Ще однією важливою когортою естрадних виконавців, які до останнього часу приносили на найкращі українські сцени в усій його «потешній» повноті «русский мир», тамтешні смаки та погляди, були сатирики й гумористи з РФ. Петросян, Задорнов, Степаненко, Дроботенко, Шифрін, Гальцев, Хазанов, Вінокур, Новікова — нині їх не побачиш на українських сценах, на афішах і щоразу рідше зустрінеш на телеканалах. Згадаймо: а яку саме інформацію доносили ці «цареві блазні» до широкої аудиторії Росії і тих теренів, які вона називає «ближнім зарубіжжям»? Власне, із блазнями європейського середньовіччя в них не надто багато спільного. Справді, обов'язком останніх було розважати й смішити своїх панів та їхніх гостей. Як і герольди, блазні були недоторканні. Вони володіли своєрідною свободою слова в ті часи, могли критикувати коронованих осіб та їхніх вельмож. Королівські блазні та царські скорморохи трішки різні й за роллю, й за семантикою постаті. З давньогрецької мови «скомархос» пере-

НАША ДЕРЖАВА МАЄ ЗАХИЩАТИ СЕБЕ НЕ ЛИШЕ У ЗБРОЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ, А Й У ТОНШИХ МАТЕРІЯХ, ВСІЯКО ПРОТИДІЯТИ ЗАСОБАМ ВОРОЖОЇ ЕКСПАНСІЇ НА СВОЇХ ТЕРЕНАХ. **ЗОКРЕМА, КОЛИ ЙДЕТЬСЯ ПРО РОСІЙСЬКИЙ ШОУ-БІЗНЕС В УКРАЇНІ**

кладається приблизно як «майстер жартів». На відміну від блазнів ці особи ніколи не були недоторканими й незалежними, а в російському контексті лишалися в тих самих правах, що й решта населення, тобто практично безправними. Досі з найкращих російських сцен Задорнов, виступи якого транслює «Первый канал», видає аудиторії приблизно такі жарти: «Новини 2018 року. США благають Росію забрати знахабнелих хохлів назад до СРСР». Був час, коли з дотепів цього гострого сатирика сміялись і в Україні й коли вони транслювались у вітчизняному інформаційному просторі. Логіка залізна: «А що такого, це ж гумор, сатира, легкий жанр, яка там загроза, та ну, облиште».

ОБОРОНА Й РОЗВИТОК

Це завжди згубно для національної безпеки — нехтувати будь-якими засобами експансії, зокрема й популярною культурою, яку звичайний українець споживає тут і зараз. Питання в тому, що оборона нашого культурного середовища не є лише справою доброї волі самих українських митців чи громадян. Це один із прямих обов'язків вітчизняної законодавчої та виконавчої влади. На президентові, Кабміні, ВРУ також лежить провина в тому, що від низки експансивних загроз просто відмахуються як від несуттєвих. Найостанніша версія розробленої РНБО чинної Стратегії національної безпеки України від 6 травня 2015 року серед переліку актуальних загроз називає й «інформаційно-психологічну

війну, приниження української мови та культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу», проте не прописує сценаріїв, механізмів та засобів гарантування гуманітарної безпеки, начебто такого явища не існує взагалі. До нинішнього складу РНБО належить міністр інформаційної політики України Юрій Стець. Серед завдань його відомства — розробка відповідної стратегії інформаційної політики держави та забезпечення її дотримання, а також реалізація політики у сферах поширення інформації, просвітницької діяльності й використання національних інформаційних ресурсів.

Треба також нагадати, що це міністерство дістало повноваження на розробку програми позиціонування України у світі й стратегії захисту її інформаційного простору від зовнішнього впливу. Сам пан міністр, як було повідомлено в матеріалі на сайті Незалежної медіа-профспілки України, на початку своєї каденції у 2014-му заявив, що Мінінформполітики матиме три головні завдання: внутрішня комунікація, інформаційна війна з Росією та протидія кіберзлочинності. Не забуваймо, що в Кабміні є крісло віце-прем'єр-міністра з гуманітарних питань, у якому нині Вячеслав Кириленко. Позитив у тому, що бодай посада така з'явилася знову, бо 2010 року, за часів Януковича й Азарова, її було скасовано, очевидно, як не потрібну країні. Але в переліку повноважень цього урядовця, затвердженому Постановою КМ № 296 від 18 квітня 2016 року, гуманітарна безпека та здійснення прямих практик, які передбачає її гарантування, не прописані взагалі. Очевидно, питання гуманітарної політики не перебуває цілком у віданні й відповідальності Міністерства культури. Усі, кому не лінь, говорять про російсько-українську війну як про гібридне збройне протистояння, а в Україні досі неможливо зрозуміти, хто конкретно відповідає, окреслює і здійснює гуманітарну політику. Ця сфера розмита, сіра, і саме тому в ній може відбуватися що завгодно або не відбуватися взагалі нічого.

Наша держава має захищати себе не лише в збройному протистоянні, а й у тонших матеріях, зокрема всіляко протидіяти засобам ворожої експансії на своїх теренах. Так, коли йдеться про російський шоу-бізнес в Україні, який не збирається полишати завойовані позиції, до нього слід поставитися як до будь-якого іншого бізнесу країни-агресора — перевірити на предмет корупції та відмивання грошей. Де гарантія, що за певних умов Пугачова та Газманов, як і все те, що вони із собою несуть, не повернуться на українські сцени? Другий ешелон російських виконавців нікуди з нашої вітчизняної сцени не подівся, і їхній аргумент, що вони гастролюють на вимогу української публіки, бо такі, бач, популярні, звучить непереконливо. Вони намагаються утримати колонізований російським культурним продуктом простір за собою, щоб не дати утворитися лакуні, у якій за умов рівноправної конкуренції і підтримки Української держави може постати наш шоу-бізнес із вітчизняним поп-продуктом, зірками й сатириками. ■

Володимир Рунчак:

«Держава має відпустити культуру від Мінкультури»

Спілкувався Роман Малко

Про те, як монополізація шкодить розвитку української культури, чому державі не потрібне композиторське мистецтво і на кого витрачається культурний бюджет країни, розповів в інтерв'ю *Тижню* знаний у світі композитор Володимир Рунчак.

Чи можна сучасних українців назвати культурною нацією? Чи існує українська культура не лише у фольклорному вимірі? Наскільки це явище потужне у світовому контексті?

—Українці—висококультурна нація. Поза сумнівом. Чимало наших земляків стало всесвітньо відомими геніями в багатьох царинах: музиці, малярстві, письменстві. Їх добре знають на наших теренах, але на тих землях, де зробили великий внесок у світову скарбницю, мало кому відомо про їхнє українське походження. І тут для мистецтвознавців, музикознавців, кінознавців роботи непочатий край, адже треба показати світові, що вони наші. Саме наші. Так, як це роблять інші нації. Нам цього необхідно вчитися.

Інше питання, що держава в такому стані, що практично не звертає уваги на сучасну культуру так, як це мало б бути. І на музику зокрема. Я вже багато разів казав і повторю це, бо про це треба говорити незалежно від того, чи чутимуть і чи захочуть почути. Професія композитора в нашій державі планомірно знищувалася, хоча досі є заклади, де її здобувають упродовж п'яти й більше років. Сучасний композитор, отримавши диплом і працюючи в царині інструментальної, симфонічної, хорової, камерної, театральної (опери, балети, яких практично не існує в Україні, — то окрема тема, про котру треба кричати, а вбивць цього мистецтва називати й судити) музики, не може заробити собі на життя. Натомість, влаштувавшись у якийсь навчальний заклад, він заробляє, щоб існувати як композитор, пише п'єсу для флейти, чи ораторію, чи симфонічну музику, отримуючи абсолютний нуль за свою роботу. А насправді мінус. На жаль, держава в особі Міністерства культури цим не опікується вже років 7–10. Мінкульт практично не закуповує творів музичного мистецтва. Держава Україна в його особі розписується, що п'єса для флейти, яку напише молодий сучасний композитор, а отже, і сучасне музичне композиторське мистецтво їй не потрібні. По-іншому цей факт розцінювати неможливо. Композитори давно перетворилися на жебраків, які ледве вимолоюють у міністерства гроші, щоб відбувся один-два фестивалі, які вони намагаються організувати. Але щоб вони існували, композиторам треба писати твори. А щоб писати, вони елементарно мають їсти, вдягатися, платити за комунальні послуги, не кажучи про культурні потреби: постійно підвищувати кваліфікацію, ходити на концерти, купувати диски, їздити на фестивалі, записувати твори тощо.

Чи можливо побороти нехтування з боку українців царинною культурою як цінністю та непрофесіоналізм чиновників із цієї царини, які вже понад 25 років ретранслюють в Україні радянську модель управління нею? Яким чином примусити їх до відповідальності за такі речі?

—По-перше, я вважаю, що таке управління культурою, як це робить Мінкультури, не потрібне. А отже, і Міністерство культури не потрібне. Крапка. По-друге, скажіть, будь ласка, хто з міністрів, їхніх заступників, я вже мовчу про начальників підрозділів міністерства, відповів за все те, про що я зараз згадав? Чи коли-небудь котрийсь із президентів України або хтось із керівників урядів запитав у представників української культури, а чи схвально вони ставляться до того чи іншого міністра культури? Ніколи. Чи коли-небудь перед призначенням міністра культури прем'єр звернувся до митців, виставивши на праймериз людей, які претендують на цю посаду, аби просто дізнатися їхню думку? Для кого міністр чи чиновник призначається? Йому працювати не з президентом, а з нами, митцями. Чи ми його приймемо? Бо то ж ми—культура. Композитор—це культура. Виконавець, оркестр, хор, навчальний музичний заклад—це культура. Розумієте, система підпорядкування не правильна, система призначення неправильна. От, наприклад, пан Кириленко, попередній міністр культури, який зараз обіймає посаду віце-прем'єра. Я не зустрічав жодного митця, який схвально ставився б до нього як до чиновника, що очолює величезну галузь у державі. А втім, він лишився керувати не просто культурою, а всією гуманітарною сферою. Не розумію цього.

Тому запитання: якщо нам, усім митцям, так погано з року в рік, якщо покращення немає від

жодного міністра, чи є сенс у такому міністерстві? Якщо воно лише для того, щоб фінансувати власних чиновників, то нехай держава подумає, чи потрібне міністерство їй. Думаю, країна чимало заощадить на величезному чиновницькому апараті Мінкультури, створивши якісь фонди, гранти, де на конкурсній основі подаватимуться проекти й фахові спеціалісти оцінюватимуть їхню престижність і, як результат, надаватимуть чи відмовлятимуть у підтримці.

Де взяти професійних менеджерів у сфері культури?

— Держава в особі віце-прем'єра з гуманітарних питань має порушити це системне питання серед профільних організацій, національних творчих колективів, національних навчальних закладів, національних творчих спілок. Вона ж, держава, надала цим організаціям найвищий свій статус: національній. Із національними творчими спілками нині ніхто не радиться, вони нікому не потрібні, вони жебраки. Отримують якусь допомогу на існування, котрої не вистачає навіть на орендну плату за приміщення чи комунальні послуги. Про творчі заходи складно й говорити, бо держава тут практично не

Я ХОЧУ ПОБАЖАТИ УКРАЇНСЬКІЙ ВЛАДІ, ПРЕЗИДЕНТОВІ, КАБМІНУ, ДЕПУТАТАМ, ЧИНОВНИКАМ: ЙДІТЬ НА КОНЦЕРТИ, ЙДІТЬ В ОПЕРНІ ТЕАТРИ. ПОКАЖІТЬ НАМ, ГРОМАДЯНАМ, ЩО ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ТАКЕ МУЗИКА

допомагає. Або міська влада створює такі нереальні орендні, комунальні умови для існування, що просто вмерти не дають, а жити неможливо. Тому, вважаю, держава повинна ініціювати широке обговорення питання щодо подальшого існування Міністерства культури не серед чиновників, а серед культурної громадськості. Чи потрібне міністерство? Чи потрібні посади міністрів і хто має їх обіймати: представники партій, видатні культурні діячі чи культурні менеджери? Яким чином збільшити ефективність вкладання державних коштів? Ми, митці, маємо це обговорювати, а не чиновники. Ми повинні давати їм поради або висловлювати свою незгоду. Міністр, пробачте, пішов, а видатні художники, композитори та музиканти лишаються зі своєю творчістю. Чи хтось згадає, хто був четвертим міністром перед Кириленком? Ніхто. А третім? А питання, хто був міністром, коли Євген Станкович написав геніальну фольк-оперу «Цвіт папороті», смішніше за анекдот. Музичній культурі, композиторам з року в рік стає все гірше й гірше. То навіщо тоді таке потрібно? Я давно про це казав, хай там як мене ненавиділи чиновники. Вони мені ні в чому не допомагають, коли йдеться про написання музики, і не тільки мені. Зателефонуйте будь-якому композиторові й спитайте: як Мінкультури вам допомагає? Ніяк. І так само, думаю, відповість будь-який художник чи театральний діяч. Тобто яка ефективність від тих коштів, котрі вкладає держава? Потрібна інша система, яка повинна народитись у результаті суспільного обговорення проблеми.

Повну версію інтерв'ю читайте на сайті www.tyzhden.ua

Чи реально, поки не вдається навести лад у культурній царині, унеможливити заповнення прогалів російським продуктом, наприклад інтенсивніше розвивати культурну дипломатію, про яку всі говорять, зокрема й запрошуючи в Україну митців світового рівня?

— В ідеалі так. Але дуже важко. Це величезна системна проблема нашої дипломатії. Проблема знову ж таки в Мінкульті, який має перетворитися на менеджера культури як в Україні, так і за кордоном. Це проблема Міносвіти, МЗС і багатьох інших установ, що мають займатися здоровим національним культурним протекціонізмом. На жаль, мені не раз доводилося бути свідком того, як наші дипломати, котрі, як я розумію, представляють країну, а не Міністерство закордонних справ, могли не піти на концерт українського композитора або музиканта. Принаймні подарувати букет чи хоча б щоб хоч машина з прапорцем стояла біля входу в концертний зал. Аташе з питань культури мають поширювати й намагатися просувати нашу культуру, але, на жаль, вони роблять це недостатньо. Напевно, їм і коштів бракує, але зараз композитор, який пише музику, теж не за гроші працює, бо за це не платять. Той самий художник може хоч виставити свою картину — і її або придбають, або ні. А композитор хіба що комусь покаже ноти.

До речі, про ноти. Музичні заклади досі користуються старими нотами, виданими ще за СРСР. Навіть нот класиків років через 5–10 ми не матимемо. Купуватимемо їх в інших країнах, бо наше єдине видавництво «Музична Україна» ледь жевріє. Коштів немає. Два нотних магазини, які були в Києві, теж зникли, зараз там продають труси і панчохи. Схоче якийсь іноземний музикант, диригент чи менеджер купити ноти українського композитора Х чи У, піде у видавництво, а там нічого немає. А з юними музикантами що? Моя дружина працює в музшколі, там перекопійовують по 10 разів із перекопійованих до того 100 разів ноти Баха, Бетговена чи Шопена. Про українську музику вже мовчу.

Те, про що ви кажете, знову ж таки впирається в примітивність еліти, яка при владі 25 років і від якої здебільшого все це залежить. Хіба можна до цих людей, які живуть у стилі Пшонки, достукатися і пояснити, наприклад, необхідність друкування нот?

— Ну, по-перше, я не вважаю, що ті, хто на вищих щаблях влади, — це культурна еліта. Не вважаю, що більшість із міністрів, які були, — культурна еліта. Понад те, я заперечую. Бо, коли вони на своїй культурній ділянці не досягли результатів, не можна говорити, що вони навіть хороші виконавці. Еліта — це музиканти, композитори, викладачі музичних шкіл, консерваторій, солісти філармоній, які в безгрошів'ї пишуть музику і грають концерти. Це культурна еліта нації. А то чиновники, які сидять на горбу культурних діячів і нормально почувуються.

Ви знаєте, як працюють культурні менеджери, організатори концертів, музичні видавництва, дистрибуція у світі? Чого бракує нам? Куди рухатися?

— Перше. Держава має відпустити культуру від Мінкультури, знищивши його монополію. Наприклад, є в нас Національна філармонія. Єдиний Колонний зал у столиці, у якому можна більш-менш пристойно виступати музикантам із

Володимир Рунчак — український композитор, яскравий представник музичного акціонізму. У 1986 році закінчив Київську консерваторію імені Петра Чайковського. 1998-го започаткував колектив «Нова музика в Україні», з котрим активно працює як диригент, виконуючи твори сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів. Його композиції звучать на багатьох фестивалях і концертах сучасної музики на Батьківщині та за кордоном (A-DEvantgarde, Darmstädter Ferienkurse für Neue Musik, Muzički Biennale Zagreb, pplANISSIMO, Grand Festival d'Art Slave), їх видають і записують у Німеччині, Італії, США. Серед виконавців творів Рунчака — оркестри Лондонського музичного коледжу й Аугсбурзької філармонії, ансамблі сучасної музики Piano Possible, Com-Sonance Duo, Triolog, Het Trio, Ensemble für Neue Musik Zürich, Namaste Quartet, Psapha та ін. Його авторські концерти відбулися крім України у Вищій школі музики в Мюнхені й Паризькій консерваторії.

царини класичної музики. Але уявіть собі, якби був ще бодай один подібний зал, а краще п'ятнадцять. Було б набагато краще, бо працювали б вони значно ефективніше. Кожен борючись б і конкурував би за соліста чи оркестр. Зали крутилися б так, що аж гай шумів би, рекламуючи себе й намагаючись утримати слухача. А коли є монополіст, йому ні про що не треба думати.

Друге. Концертний менеджмент. Скрізь у світі є купа концертних агенцій, які представляють митців. У нас митці, закінчуючи консерваторію, стають практично один на один із вулицею. Вони не знають, що робити. Мінкультури, оплачуючи навчання, просто відпускає їх. Якщо молодий митець встигне виїхати й отримати роботу десь за кордоном, він щасливий. Якщо ні, то або повинен спробувати потрапити в національний колектив, у якому плюс-мінус непогані зарплати, як-от Національний симфонічний оркестр, Національний одеський філармонійний оркестр, Національна опера, Національна філармонія, Національна хорова капела «Думка», Хор Верьовки, Капела бандуристів, ну, можливо, я щось пропустив, або в нього п'ять-сім робіт і він виживає. Концертні агенції повинні бути. Раніше були Укрконцерт, Київконцерт, Союзконцерт, а зараз усе знищено. Думаю, у масовій культурі такі агентства є, у класичній немає. І це дуже погано. Контакти між філармоніями теж порушені. Не кажу вже про митців, яких представляв би агент, і тоді митець не мусив би сам обдзвонювати філармонії, впрошувати їх про концерти, шукати собі готелі, квитки на дорогу тощо. Цю функцію брав би на себе агент, який представляє митця. Так скрізь у світі. Звичайно, агент отримує частину гонорару. Але ж він дає митцеві велику свободу й економію в часі.

Третє. Видавництва. Скрізь у світі вони приваляють і володіють правами на твори автора. У нас «Музична Україна» — це державне видавництво. У кращому разі воно видає твори, отримуючи гранти від держави, потім частково видає їх композиторам або надсилає в бібліотеки, де ті часто лежать мертвим вантажем, бо мало кому потрібні. Це знову ж таки ефективність використання коштів. Наприклад, видавництво, яке мене представляє в Німеччині, видало п'ять-сім моїх творів. І коли ці твори десь виконуються, воно через контролю-

ючі організації з охорони авторських прав збирає інформацію, збирає винагороду, потім відповідно до угоди бере свою частину грошей, частину дає автору, а частину отримує агентство, яке збирає кошти. Кілька років тому був дуже смішний випадок. Я подав Українському агентству з авторських та суміжних прав, із якою в мене підписана угода, інформацію про виконання мого твору в одній із філармоній в Україні. Вони кажуть: а ми з цією філармонією не уклали угоди. Я їм: це ваша проблема, я з вами договір підписав — і ви маєте представляти мої права, які порушені. Мій твір виконувався, білети продавались, я від цього нічого не маю. Ініціюйте судовий процес чи підпишіть з ними угоди, але робіть щось...

Розумієте, те, що державне, на 99% неефективне. Дуже сумно про це говорити.

Але приватні гроші чомусь також не надто активно вкладаються в непопсову культуру. Ніхто не хоче займатися класичною музикою, а видавництва не поспішають видавати ноти...

— Бо повна розбалансованість. У нас усе крадене й піратське. Видавництво думає: видам твір, продаватиму й нічого не зароблю. Бо цей твір хтось купить, копіюватиме, а видані примірники не продаватимуться. Але ж ти вклав кошти у видання нот. Їх треба набрати, видати, заплатити магазину, щоб продавав. У нас авторське право практично перетворилося на авторське безправ'я, а через те що ці ланки повністю розбалансовані, нікому не цікаво вкладати в щось, із чого не можна отримати виручку. Наприклад, я на третьому каналі Українського радіо веду передачу «Нова музика в Україні». Років 10 вона виходить щосуботи. Практично в кожній передачі є музика. Але зробіть запит на Українське радіо, чи воно колись комусь п'ять копійок заплатило? І водночас чому композитори, твори яких виконуються, теж не звертаються із судовими позовами про порушення їхніх прав? Скажу чому. Бо сенсу в цьому ніякого. Ніхто й ніколи жодного такого процесу не виграв. Думаю, що і юристам займатися авторським правом не цікаво. Воно все перейшло в непотріб.

Побажання і рекомендації українській владі...

— Я хочу побажати українській владі, президентові, Кабміну, депутатам, чиновникам нижчої ланки: йдіть на концерти. Хлопці та дівчата, йдіть в оперні театри. Покажіть нам, громадянам, що ви знаєте, що таке музика. Що музика — це не голі животи. Хай вас побачать у театрах, побачать, що ви буваєте в бібліотеках і читаєте книжки. Я хочу побачити, що ви профінансували якогось молодого композитора, щоб він написав симфонію, а іншого, щоб написав оперу, ще одного, щоб написав п'єсу для бандури. Ви ж так дуже опікуєтесь відродженням українського мистецтва. Є Комітет з питань культури. І ніколи не бачив нікого з цього комітету на жодному концерті. Не кажу вже про інших депутатів. Будь ласка, покажіть, що ви самі культурні люди, підіть на культурні заходи, і тоді ми до вас потягнемося. А так ви там самі по собі, а ми, українські митці, тут самі по собі. ■

Колоніальні гастролі

Ганна Трегуб

Хоча російського шоу-бізнесу на українській сцені суттєво поменшало, він аж ніяк не відмовляється від добре втоптанної стежини до наших найкращих сцен. Очевидно, спрацьовують звичка ще радянського часу, згідно з якою країни «ближнього зарубіжжя» (фактично незалежні, які утворилися після розпаду СРСР) — це російський домініон, куди естрадним виконавцям із колишньої метрополії всі дороги відкриті, а також бажання утримати за собою сферу впливу. Алла Пугачова, Філіпп Кіркоров, Газманов та цілий легіон інших одіозних російських «звезд» не їдуть нині в Україну, але тут стало гастролюють виконавці другого ешелону, що не помічені в публічно висловленій любові до Владіміра Путіна. Брати Меладзе, Крістіна Орбакайте, Александр Малінін, Ельбрус Джанмірзоев, Професор Лебедінській, Андрей Макаревіч, Борис Гребенщіков, Bahh Tee, гурти Kot Balu, T-Killah, «Грибы», «Мельница», «Агата Кристи», «Звери», сатирики й гумористи Губерман, Биков, Шендеровіч і досі мчать задовольняти потребу української аудиторії в культурному продукті так, начебто місцевих аналогів того, що вони пропонують, не існує в природі.

Цікавим є ареал, на який поширюються гастролі російських естрадних зірок в Україні: переважно йдеться про столицю, а також Харків, Дніпро, Одесу. Дехто не оминає увагою Миколаїв, Херсон і Запоріжжя. Отже, концерт Жванецького чи Макаревіча у Львові, Тернополі або Франківську — така сама фантазія, як львівський метрополітен. Ці зірки не надто воліють перетинати Дніпро. Хоча це не заважає поширювати російську експансію

в поп-культурі руками самих українців на терени від Києва до Чопа. На сайті концертного агентства PROCONCERT із РФ (воно позиціонує себе здебільшого як таке, що організовує і проводить різні торжества у своїй країні) у переліку російських артистів знаходимо Аліну Гросу, Ані Лорак, Ірину Білик, Івана Дорна, Верку Сердючку, Марію Яремчук, Світлану Лободу, Софію Ротару, Таїсію Повалій, Тіну Кароль, Альону Вінницьку, гурти «Бумбокс», «Воплі Відоплясова», «Океан Ельзи», «Токіо» та ін. Як цілком можна припустити, щоб потрапити до когорти російських артистів, треба стати частиною їхнього шоу-бізнесу. Відкритими залишаються запитання до українських естрадних виконавців: чи не сталося

ЦІКАВИМ Є АРЕАЛ, НА ЯКИЙ ПОШИРЮЮТЬСЯ ГАСТРОЛІ РОСІЙСЬКИХ ЕСТРАДНИХ ЗІРОК В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАЖНО ЙДЕТЬСЯ ПРО СТОЛИЦЮ, А ТАКОЖ ХАРКІВ, ДНІПРО, ОДЕСУ. ДЕХТО НЕ ОМИНАЄ УВАГОЮ МИКОЛАЇВ, ХЕРСОН І ЗАПОРІЖЖЯ

раптом прикрої помилки і як їхні імена потрапили до того переліку? Заробляння грошей на корпоративах і святкуваннях у країні, з якою третій рік триває війна й метою якої є докорінне руйнування суверенітету Української держави, — це теж дещо, про що можна сказати: «Sorry, Michael. It's just a bussiness»? Очевидно, українським компетентним органам треба поставитися до цього бізнесу точно так само, як до будь-якого іншого бізнесу країни-агресорки. ■

Знецінені медалі

Іван Вербицький

Що змушує Україну повертати олімпійські нагороди

Вісторії українського спорту 2016-й позначився одинадцятьма здобутими та чотирма втраченими олімпійськими нагородами. Втраченими не на Іграх у Ріо-де-Жанейро, звісно. Розчарувань на XXXI Олімпіаді було багато, але мова трохи про інше. Україна змушена відрахувати від свого загального заліку по дві нагороди, здобуті в Пекіні-2008 і Лондоні-2012. Причина для сучасного спорту банальна: допінг. Небанальними можуть бути лише наслідки. У глобальному розрізі ці дискваліфікації є плямою на репутації українського спорту й збільшують ризик відлучення національних команд з окремих видів спорту (важкої та легкої атлетики) від участі в основних стартах.

Але є наслідки й тривіальніші. Не секрет, що олімпійських призерів держава Україна винагороджує надзвичайно щедро. Крім одних із найбільших у світі одноразових премій є щомісячні стипендії для медалістів та їхніх тренерів. Зрозуміло, що гроші ці, виплачені після 2008 і 2012 років, давно витрачені. Якщо бути відвертими до кінця, спортсмени ошукали рідну державу точно так само, як і вболівальників та світову спортивну спільноту. Тільки ось балачок про те, аби спіймані на допінгу атлети повертали отримані нечесним шляхом кошти, не чути.

Цього року статус олімпійських медалістів втратили легкоатлети Денис Юрченко та Олександр П'ятниця, а також важкоатлетки Наталія Давидова та Юлія Калина. До них Україна мала ще чотири прецеденти з відібраними олімпійськими нагородами. Мова про олімпійського чемпіона Афін-2004 легкоатлета Юрія Білоного, представницю парної четвірки в академічному веслуванні Олену Олефіренко, важкоатлетку Ольгу Коробку й легкоатлетку Людмилу Блонську. Оскільки дві останні «спалилися» на вживанні заборонених препаратів ледь не відразу після медальних стартів. Преміальних їм ніхто не виплачував. Із Білоногом і Коробкою, допінг-проби яких дали позитивний результат відповідно через вісім і чотири роки, ситуація складніша. Звичайно, преміальні Юрій та Ольга отримали й, вочевидь, встигли їх витратити.

Починаючи з 2004-го суми одноразових преміальних за олімпійські медалі в Україні лишаються незмінними: \$100 тис. за золото, \$70 тис. за срібло, \$50 тис. за бронзу. Щомісячна стипендія олімпійських чемпіонів у 2004 році становила 9 тис. грн. Удвічі менші суми отримують особисті тренери спортсменів. Крім того, зазвичай олімпійські призери стають власниками новеньких автівок і ключів від квартири від мерії міста, яке вони представляють. Є й інші доплати залежно від виду спорту. Про щорічні витрати на підготовку спортсменів годі й казати.

Безперечно, ситуацію навколо допінгових медалістів в Україні не варто сприймати однозначно.

ФОТО: УНАН

Слабка ланка. Серед українських спортсменів фігурантами допінгових скандалів здебільшого стають жінки-важкоатлетки, як-от Наталія Давидова

Спортсменів, їхніх тренерів і лікарів збірної винити можна, але з урахуванням, що в нашій державі фармакологічним забезпеченням спортсменів централизовано ніхто не займається. Провідні спортивні країни на кшталт США, Франції, Великої Британії, Японії, Канади не шкодують багатомільйонних вливів у цілі інститути спорту, до обов'язків яких входить розробка системи тренувального процесу, фізичної та функціональної підготовки спортсменів та їх фармакологічного забезпечення. В Україні спортивна медицина перебуває на печерному рівні. Часто рішення, які вітаміни чи відновлювальні препарати вживати, тренер приймає особисто, нехай перед тим й отримує рекомендації медиків. Однак ця функція не відповідає фаху.

Тому й трапляються проколи, як-от з Олександром П'ятницею. Цей спортсмен — справжній самородок, який почав метати спис професійно в 21 рік. До того практикувався потай, працюючи нічним сторожем на стадіоні «Локомотив» у рідному Дніпрі. А вже у 27 П'ятниця здобув олімпійське срібло. Та медаль довелося повернути, бо через чотири роки знайшли препарат «Турінабол». Так само в 2004-му обпеклася й веслувальниця Олена Олефіренко, в аналізі якої знайшли групу компонентів, що можуть використовуватися для створення допінгу. Сама спортсменка запевняла, що вживала лише вітаміни, дозволені Всесвітнім антидопінговим агентством. Вочевидь, прикрість трапилася через неправильне поєднання препаратів.

Але є й інші приклади. Семиборка Людмила Блонська поїхала на Олімпіаду-2008 невдовзі після того, як відбула дворічну дискваліфікацію за вживан-

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ ДО НАС

на допінгу. Ще під час олімпійських стартів, коли легкоатлетка була в числі лідерів, покращуючи особисті рекорди ледь не в кожному з окремих видів семиборства, її суперниця з Великої Британії Келлі Сатертон сказала: «Не розумію, як можна було допускати до Олімпіади спортсменку, яка мала стільки проблем із допінгом. Сумнівно, що такий стрибок у результатах Блонська здатна демонструвати чисто». Власне, слова британки дуже швидко дістали підтвердження. У пробі українки знайшли «Метилтестостерон», срібну медаль відібрали, а спортсменку дискваліфікували пожиттєво.

Найбільше дискваліфікацій українських спортсменів припадає на важку атлетику, особливо на її жіночу частину. З 2004-го, тобто відтоді, як жіноча штанга представлена на Олімпіадах, в українок відібрали три з чотирьох здобутих нагород. Недоторкано виявилася лише чемпіонка Афін-2004 Наталія Скакун. Хоча вона у своїй кар'єрі теж мала проблеми з допінгом. Зрештою допінгові скандали у важкій атлетиці стали явищем таким буденним, що на нього вже й не надто реагуєш. Особливо проблемні з цього погляду команди з колишнього СРСР. Показово, що від участі в останній Олімпіаді відлучалася важкоатлетична збірна Росії. У майбутньому така сама доля загрожуватиме українській команді.

Стрибун із жердиною Денис Юрченко, ще один екс-медаліст Олімпіади, зірок із неба не хапав ніколи. Власне, бронзу Ігор-2008 спортсмен теж виграв зі скромним показником 5,72 м. Великий збіг обставин, але навіть він, як виявилось, був би неможливим без вживання забороненого «Турінаболу».

У 2014-му Юрченко в рідному Донецьку став одним із небагатьох відомих спортсменів, хто не приховував своїх сепаратистських поглядів. Власне, з огляду на його персону й передусім із політичних мотивів в Україні й почалися балачки про те, чи повинні дискваліфіковані атлети повертати державі все зароблене.

З одного боку, становище, у якому перебуває професійний спорт в Україні, змушує ставитися до різних фармакологічних проколів наших атлетів із розумінням. І водночас маємо яскравий приклад США, де публічному осуду за вживання допінгу піддали легендарного велосипедиста Ленса Армстронга. Причому в спорт Ленс повернувся, одужавши після третьої стадії раку, хоча лікарі вважали шанси на життя мізерними. Проте Американська антидопінгова агенція за підтримки громадськості була безжалюбно і винятків не робила. Армстронг утратив усі сім титулів переможця «Тур де Франс», дістав довічну дискваліфікацію і змушений був повернути все зароблене в 1999–2006 роках.

В Україні схоже ошуканство схильні виправдовувати або ставитися до нього з розумінням. Показово, що Юрія Білонога на офіційних заходах Національного олімпійського комітету досі називають олімпійським чемпіоном, хоча, звісно, носити цей титул він не має передусім морального права.

Та головне, що згаданими в цьому матеріалі вісьмома дискваліфікаціями, вочевидь, не обійдеться. Всесвітнє антидопінгове агентство вдосконалюється і повертається до вже начебто забутих проб, взятих на попередніх Іграх. Кількість «жертв» щоразу більшає, причому географія країн дуже строката. Окрім згадуваних серед українців анульований також

Павло Булгак, радник міністра молоді та спорту:

Важливо наголосити, що в Україні, на відміну від Росії, відсутня державна система вживання допінгу. Навпаки, ми займаємо позицію нульової толерантності до тих, хто його вживає. Адже це є обманом держави, це дискредитує український спорт на міжнародній арені й це підставляє чистих спортсменів.

Ми дуже відповідально виконуємо всі рекомендації та вимоги Всесвітнього антидопінгового агентства. Також приводимо вітчизняне законодавство у відповідність до Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті. Вже в першому читанні ухвалено Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті», який міністерство розробило з цією метою. Очікуємо, що найближчим часом парламент ухвалить цей документ у цілому.

На сьогодні є певний набір санкцій до тих українських спортсменів, яких за рішенням Міжнародного олімпійського комітету було позбавлено олімпійських нагород через вживання допінгу. По-перше, вони виключаються зі складу штатних збірних команд України й припиняють отримувати зарплату. Адже в контракті, який підписується зі спортсменом, чітко прописано, що він мусить дотримувати антидопінгових правил. По-друге, якщо спортсменам, які вживали допінг і здобули медаль на Олімпіаді, потім була призначена стипендія президента України, вони також її втрачають. А там досить хороші суми — 10–15 тис. грн на місяць залежно від цінності здобутої медалі.

Також у Мінмолодьспорту створена робоча група, яка напрацьовує механізми посилення відповідальності за вживання допінгу. Особливо це стосується питання повернення державі призових. Україна входить до топ-10 держав світу за рівнем виплат переможцям і призерам Олімпійських ігор. Наприклад, за золото держава зараз виплачує \$125 тис., а це понад 3 млн грн коштів платників податків. Відповідно спортсмен, який свідомо вживав допінг, здобув медаль, отримав призви, обманув свою державу, має повернути кошти, отримані нечесним способом. Для цього плануємо внести зміни до нормативної бази, запровадити механізм адміністративної відповідальності, а гроші повертатимуться через суд. Також напрацьовуються механізми введення відповідальності, аж до кримінальної, за розповсюдження допінгу й схиляння до його вживання неповнолітніх спортсменів.

результат стрибунки в довжину Віти Паламар, котра посіла п'яте місце в Пекіні-2008.

Один з американських борцівських ресурсів нещодавно сповістив про дискваліфікацію узбецького чемпіона Артура Таймазова і російського віце-чемпіона Ігор-2008 Бєсика Кудухова, а також про те, що невдовзі список поповниться ще кількома прізвищами, серед яких буде й один український борець. Як відомо, на цій Олімпіаді медалістами серед наших співвітчизників стали борець греко-римського стилю Армен Варданян, а також вільники Андрій Стадник, Василь Федоришин, Тарас Данько, Валерій Андрійцев і представниця жіночої боротьби Ірина Мерлені. Хто з них може постраждати, наразі невідомо. Тільки усвідомлюючи невідворотність покарання, ті, хто відповідає за фармакологічне забезпечення спортсменів, відчуватимуть відповідальність справжню, а не уявну. Україна має боротися з принципом «обдурити на шляху до медалі всіх» нарівні з рештою світу. Добре, що бодай московському карликові, який приймав не допущених через вживання допінгу до Олімпіади-2016 атлетів у Кремлі й теревенив там про вселенську змову, наші чиновники вже не уподібнюються. ■

Ігор Гладковський:

«Ринок електрокарів зріс утричі за рік»

Директор компанії «Хюндай мотор Україна» розповів про перспективи ринку електромобілів та пріоритет сервісу над продажем.

Як ви оцінюєте загальний стан ринку електрокарів? Якщо конкретизувати, то чого бракує для його розвитку: законодавчого забезпечення, популяризації цього виду авто, інфраструктури?

—Передусім електрокари—нинішній тренд. Не думаю, що люди, які придбали ці авто, глибоко розраховували вартість їх використання. Хоча у зв'язку з високою ціною на пальне, можливо, це й так. Якщо подивитися на структуру ринку, то це переважно не нові Nissan Leaf, які були у використанні та які є представниками сірого ринку, і, хоч як дивно, дорогі Tesla. Зараз це дві найпопулярніші моделі. Також не можна не звернути уваги на ухвалення закону про скасування ввізного мита на електромобілі у 2015 році. Після цього продаж зріс утричі. За 10 місяців 2016-го електрокарів продано 1,2 тис., у 2015-му—400. Варто підкреслити, що в цій структурі теж відбулися певні зміни: люди стали купувати більше нових авто. Як правило, популяризація не зможе далеко просунути без підтримки держави. Крім того, потрібна інфраструктура. Тут у нас також є певні провали. Без глобальної підтримки торік у нас було 40–60 електрозаправних станцій, зараз їх уже 200, а то й більше. Є плани Tesla збудувати суперчарджери (станції швидкої зарядки.—Ред.) у Львові та Києві. Плюс є ОККО, Охуген та інші компанії. Мені здається, ми рухаємося в правильному напрямку, і, мабуть, ринок продиктує державі необхідність запроваджувати певні заохочення.

Ви казали про 1,2 тис. проданих електричних авто. Якщо рахувати від загального ринку проданих авто в Україні, то яка це частка?

—Припустімо, що ми завершимо рік навіть із показником 1,2 тис., а загальний ринок продажу авто в Україні 2016-го, на мою думку, становитиме 63 тис. Тобто 2%. У 2015-му продали 400 електрокарів і це становило 0,8%. Тобто все одно частка зростає. Якщо

врахувати динаміку, вийдемо на 4–5% (наступного року.—Ред.). На мою думку, абсолютно непоганий показник. Лідери індустрії—країни Скандинавії—зараз продають 15%. І вважають це чудовим показником. При тому що в нас немає надзвичайних норм (стимулювання.—Ред.) від держави. Зараз є цікавий законопроект про скасування ПДВ на багато груп товарів, зокрема й автомобілі (є відповідний законопроект № 5494 від 06.12.2016 року.—Ред.). ПДВ—це головне надходження для держави, податок на прибуток мало хто сплачує, а якщо й сплачує, то він невеликий. Тому не думаю, що держава від цього відмовиться. Але законопроект про скасування ПДВ дуже цікавий, адже в проекті він стосується не лише автомобілів. Туди входять усі комплектуючі, послуги таксі та кур'єрських служб, які користуватимуться електрокарами. Тобто йдеться про всі сфери, де використовують електромобілі. Держава таким чином може створити абсолютно нову нішу, і я впевнений, що багато хто захоче туди увійти. Окрім екології це тягне за собою й інфраструктурні проекти, приватні інвестиції, що може стати певним локомотивом.

Електрозаправні станції (ЕЗС) зараз зосереджені переважно в Києві?

—Якщо я не помиляюся, майже на всіх АЗС ОККО уже встановлені ЕЗС. Ми плануємо, щоб у кожного дилера була швидкозарядна станція. Адже ЕЗС ОККО—це не завжди потужні станції. Хочемо, щоб у всіх дилерів (а в нас покриття абсолютно по всій території України) була станція, яка зарядить автомобіль за 25 хвилин до 80%. Тобто кожен автовласник дорогою з дому або додому спокійно заїжджає до дилера, заряджає авто та їде собі далі. За цей час може випити кави абощо.

Кого ви вважаєте своїм головним конкурентом на ринку електромобілів і чи здатні зараз автодилери забезпечити попит саме в цьому сегменті?

—Ми, як офіційний імпортер та учасник ринку, конкуруватимемо з усіма гравцями. Навіть якщо це буде сірий ринок, який наразі домінує. На моє переконання, зараз офіційний ринок перебуває на стадії, коли всі імпортери готуються до якогось великого лончу

(від англ. launch—запуск.—**Ред.**) Ми вже розпочали навчання своїх дилерів. Я знаю, що Renault, KIA, Mitsubishi, BMW також активні в цьому напрямі. Якщо проаналізувати динаміку та структуру продажу 2016 року, то відсоток купівлі нових електромобілів справді зріс. Швидше за все, це зумовлено тим, що ми зараз більш підготовлені, зрозуміли тренд разом із виробниками та рухаємося в його напрямку. Наші електрокари не будуть дешевими, і це слід одразу розуміти. Однак можна очікувати багато класних і достатньо високовартісних опцій у базових комплектаціях, яких не буде в того самого Renault або інших гравців. Якщо говорити про обсяг, то наш головний конкурент, мабуть, Renault. Через ціни.

4–5% — це ваш загальний прогноз частки електрокарів на ринку на 2017 рік. А яку частку ви прогнозуєте для моделі Hyundai Ioniq?

—Ми з виробником повністю ще не затвердили планів. Наразі перебуваємо на стадії підготовки нашої мережі до обслуговування. Для нас це питання номер один. Продати нескладно, а от грамотно та безпечно обслужити нашого клієнта — це головне. Щонайменше воно потребує часу для вирішення. Якщо казати рамково, то ми не будемо грандіозних планів, але, думаю, сміливо можемо вийти на 10–15 машин щомісяця наступного року. Окрім того, у нашій лінійці є гібрид, про це також не варто забувати. Запуск плануємо 2017-го.

Ви вже зупинилися на питанні сірого імпорту. Якщо докладніше, який вигляд він має і як його мінімізувати?

—У минулі рік-два дуже популярною моделлю на ринку електрокарів стала Tesla. Чому вона сіра? Тому що в Україні немає жодного її «рідного» офіційного представника. Тобто будь-який автомобіль, що завезений сюди без наявності дилера чи імпортера, автоматично стає сірим. Окрім того, завозили й досі завозять переважно американські модифікації, з якими є певні проблеми під час сертифікації. Як наслідок — за гроші видавали документи, що машину нібито змінили під європейські стандарти. Ми всі розуміємо, що то було неможливо, але за гроші та з проблемами, чергами й усіма супутніми наслідками люди це робили. З Nissan Leaf та сама історія. Переважно завозили також із США не нові авто за невеликі гроші. Найцікавіше, що в нас є імпортер Nissan, який у принципі відмовляється від цих машин і не підтримує гарантії на них. Мабуть, там також думають, що навчитися обслуговувати набагато важливіше, ніж почати продаж. Як це обмежити — важке питання. Tesla має зайти на ринок, а Nissan почати самостійно завозити авто.

Досвід яких країн у сфері державного стимулювання придбання електрокарів ви назвали б успішним і чи можливо запровадити його в Україні?

—Хочу відзначити країни Скандинавії, які від початку зробили достатньо високі податки, але механізми субсидування в них монетизовані. Тобто всі люди платять високі податки, а тим, хто потребує, держава безпосередньо дає кошти. Це глобально. Якщо не помиляюся, у Норвегії ставка ПДВ — 25%, але людина звільняється від сплати податку, коли

купує електрокар. Окрім того, у багатьох інших країнах видають одноразові гранти. Їх прив'язують до рівня викидів CO₂ на автомобілі з двигуном внутрішнього згоряння і компенсують різницю вартості на електромобіль схожої моделі. Також можна згадати, хоча це й муніципальний проект, досвід Лондона. Там усі електрокари звільняють від дорожніх податків, так званих congestion charge, і від усього, що пов'язано з використанням автомобіля. А це, якщо не помиляюся, близько £10 за день — чималі гроші.

То чи реально це запровадити в Україні, на вашу думку?

—Моя думка така: ухвалення закону про скасування ПДВ на електромобілі було б непоганим кроком. І ця формула певною мірою універсальна. Деякі держави дають прямі гранти, інші прив'язують субсидії до певних показників, але загалом, якщо цей закон буде ухвалено, а також у разі зростання конкуренції та виходу на ринок офіційних гравців ми можемо казати про зниження вартості на 30%.

Ще раз про модель Ioniq. Якщо виходити конкретно з продажу модельного ряду Hyundai, то чи збігається відсоток продажу цієї моделі із середнім відсотком продажу електромобілів загалом по країні?

—Я на це сподіваюся. Ми зараз на етапі підготовки мережі. Скоро він завершиться. Щодо можливості замовити та привезти ці автомобілі, то вона в нас є. Верхніх лімітів немає, і якщо ми побачимо попит, то негайно збільшимо замовлення й привеземо стільки авто, скільки необхідно.

Зараз багато автомобілів уже збирають в Україні. Як ви оціните можливість виробництва в нас саме електрокарів? Можливо, таке виробництво вже є або його планують у майбутньому?

—В Україні зараз є три заводи для збирання авто. Запорізький (корпорації «Укравто»), завод нашої групи, корпорації «Богдан», і «Єврокар» (виробник автомобілів марок VW Group). Зараз усі вони стоять. І це дуже велика трагедія. Названі підприємства нові, з новим обладнанням, які раніше випускали автомобілі, а зараз із тих чи інших причин не можуть цього робити. Окрім усіх протекціоністських заходів і мит основне питання, яке робить виробництво доцільним, — обсяг. Немає сенсу запускати завод, щоб зібрати сотню, дві, три чи навіть півтисячі автомобілів. Цього мало. Якщо відповідати без прив'язки до електромобілів, то, коли ринок зросте, коли буде певний рівень попиту, тоді ми зможемо вести мову про виробництво. І це «віносячи за дужки» решту моментів, необхідних для підтримки місцевого виробника. Але я впевнений, що зараз є і можливості, і потужності для збирання автомобілів в Україні.

А взагалі цьому треба сприяти, на вашу думку? Може, слід відмовитися від автовиробництва?

—Навіть якщо вести мову про машинобудування взагалі, то жодна розвинена країна без свого виробника далеко не поїде. З такою великою територією, як у нас, довго бути аграріями ми з вами не зможемо. Це доводить практика. ■

Цифровий тоталітаризм

Китайський проект «соціальної довіри» та його наслідки

Дія роману Гері Штейнгарта «Дуже сумна історія справжнього кохання» («Super Sad True Love Story», 2010) відбувається в недалекому майбутньому, де китайський юань став світовою валютою, а всі люди носять на шиї «апарат» із технологією RateMe Plus. Особисті дані виставляються у відкритий доступ на всюдисущих Кредитних Палях — стовпах на кожному розі, на яких «невеличкі лічильники на рівні очей показують твій Рейтинг довіри, коли проходиш повз них». Рейтинг головного героя має такий вигляд: «**ЛЕННІ АБРАМОВ**. Середній дохід за п'ять років \$289 420 із прив'язкою до юаня... Тиск 120/70. Група крові I... 39 років, очікувана тривалість життя — 83... Портрет споживача: гетеросексуальний, неспортивний, без автомобіля, нерелігійний... Сексуальні вподобання: пасивні азійки/корейки... Насильство в дитинстві: так... Останні придбання: друкований непотоковий медійний артефакт у палітурці [тебто книжка]».

Цей роман — художня антиутопія про руйнування приватності. Комуністична партія Китаю, цілком можливо, уже рухається до відтворення її в реальності. Вона планує так звану систему соціальної довіри, котра має оцінювати не лише фінансову надійність громадян (як це робиться скрізь), а й їхню соціальну, а можливо, і політичну поведінку. Поки що не зрозумілі ані масштаб цієї системи, ані її ефективність, ані те, наскільки вона витримає критику державних ЗМІ. Але вона вже набрала обрисів, і кілька перших цеглин закладено. З'являються ознаки того, що в Китаї стартує один із найсміливіших у світі експериментів цифрового соціального контролю.

Пілотний проект у повіті Суйнін (провінція Цзянсу) на північ від Шанхая підказує, який вигляд така система може мати на практиці. Починаючи із 2010 року місцева влада нараховувала громадянам бали

за добру поведінку (наприклад, здобуття якоїсь національної відзнаки) і знімала за всі проступки: від незначних порушень правил вуличного руху до «незаконних петицій до національної влади з проханнями про допомогу». Громадяни, що набирали найбільшу кількість балів, могли претендувати на винагороду, наприклад підвищення по службі або державне житло позачергово.

Проект виявився невдалим. Дані, на яких він базувався, були неповними. На хвилі суспільного невдоволення цю систему розкритикувала китайська офіційна щоденна молодіжна газета «Чжунго ціннянь бао». На думку автора, до системи не слід було включати «політичні» дані (як-от про підписання петицій): «люди мали б оцінювати державних службовців, а натомість держслужбовці оцінюють людей». Ще одна державна газета — «Сінхуа жибао» — навіть прирівняла проект до сертифікатів «благонадійних громадян», які видавала Японія під час воєнної окупації Китаю.

Але партія та уряд не здаються: раніше вони в загальному окреслили плани запровадження системи соціальної довіри у 2014-му, а цього року анонсували детальніші директиви. Дані для системи збирають близько 30 органів місцевої влади. План здається дуже амбітним і відкрито спрямованим на те, аби впливати на поведінку цілого суспільства. За словами китайських чиновників, до 2020 року він «дасть можливість благонадійним мандрувати куди заманеться, а скомпрометованим буде важко зробити навіть один-єдиний крок».

Цей проект — реакція на найбільші проблеми партії: колапс довіри до державних інститутів і потребу стежити за змінами в поглядах та інтересах китайського населення (не дозволяючи висловлювати ці зміни через голосування). Він має збирати інформацію про чесність як рядових громадян, так і державних службовців та компаній.

ПИТАННЯ ДОВІРИ

Попри роки економічного зростання Китаю, серед його населення поглиблюється обурення всюдисущою корупцією. Низка скандалів із найрізноманітніших приводів — через неякісне житло чи протерміновані вакцини — сформувала в суспільстві цинічне ставлення до компаній і здатності уряду наглядати за дотриманням правил. Рейтинг соціальної довіри має на меті змінити це, серйозно притиснувши корумповане чиновництво й компанії, які псуєть життя китайцям. Але він збирається відстежувати громадську думку ще ретельніше. У суспільстві, де не так багато майданчиків для вільного висловлення думок, великі масиви інформації (хоч як це парадоксально звучить) здатні допомогти зробити державні інститути більш підконтрольними.

Водночас така система може зробити нагляд за громадянами значно масштабнішим. В інших країнах було вже чимало страшилок про те, як через великі

дані до людей приглядався Великий Брат. Більшість із них виявилися фейковими. У Китаї все інакше. Це держава однієї партії, де мало механізмів стримування влади, традиція контролю над суспільством і лідер Сі Цзіньпін, схильний до авторитаризму навіть більше за своїх недавніх попередників. Масштаб оцінювання соціальної благонадійності залежатиме від намірів уряду, від ефективності технології та реакції КПК на занепокоєння суспільства. Почнімо з намірів. У «принципах планування», опублікованих 2014 року, йдеться про те, що уряд «уважно ставиться до побудови системи суспільної довіри», а отже, проект схвалили Сі Цзіньпін і прем'єр-міністр Лі Кецянь. Соціальна довіра, як сказано далі, це «важлива складова [...] системи суспільного врядування». Інакше кажучи, елемент управління країною.

У документі не сказано, як працюватиме система, але чітко заявлено про її цілі: зміцнення довіри до уряду через підвищення його ефективності за допомогою великих даних; каральні заходи щодо підприємств, які фальшують і продають небезпечний товар; «заохочення довіри і покара за зловживання довірою [...] серед усього суспільства». І як висновок — соціальна довіра буде «важливою основою для [...] побудови гармонійного соціалістичного суспільства».

ПІЗНАТИ ТЕБЕ

Така логіка відповідає давній партійній практиці використання бюрократичних інструментів для обмеження свободи і приватності в ім'я громадського порядку. Майже в усіх громадян є документ «хукоу» (еквівалент прописки), який визначає, де особа отримує державні послуги. Більшість китайців колись мали «дан'ань» (особову справу), де було зазначено дані про освіту й роботу, а також зарплату. Обидва ці механізми контролю, особливо останній, сьогодні послаблено. Але вони все-таки існують.

Дедалі більше людей у владі, на державних підприємствах і в університетах зобов'язані передавати свої паспорти на «зберігання». Власникам паспортів у неспокойних регіонах Сінцзяну й Тибету теж кажуть передавати їх у руки поліції. Покарання та винагорода за соціальну поведінку прив'язуються до ініціатив уряду. Екстремальним прикладом того, як нібито загальне благо шкодить приватним інтересам, залишається політика однієї дитини (тепер двох). Закон про опіку над літніми людьми від 2013 року вимагає, аби всі дорослі діти «часто» відвідували батьків, яким за бо («частоту» визначає суд, а в разі невиконання штраф або в'язниця). За ним уже оштрафовано кілька людей, а один чиновник повідомив, що їхні порушення можуть бути внесені до «дан'ань» (хоча ознак того, що це справді зроблено, наразі немає).

У Китаї існує «система адміністративних винагород»: вона передбачає пошану й титули на кшталт «заслужений працівник», «духовно прогресивна особа» або «цивілізований селянин» для сотень тисяч людей. Відзначені отримують гроші, вищу пенсію, кращу медичну страховку і право на державне житло без черги. Керівництво країни цінує систему таких відзнак. Торік усі семеро членів найвищого політичного органу країни — постійного комітету політбюро ЦК КПК — були присутні на церемонії нагородження «національного зразкового робітника».

Комплексний нагляд, що дедалі більше переходить у цифрове поле, є центральною опорою для

китайської комуністичної влади. Зараз у різних частинах країни встановлюється система поблокового нагляду, відома як «мережеве управління»: поліція і добровольці ведуть списки за групами людей (по кількості у кожній), нібито щоб забезпечити збір сміття й вирішення спорів. Це частина традиції «самоконтролю», яка тягнеться з часів династії Сун, XI століття.

Серед сучасніших форм моніторингу — всюдисущі камери нагляду. У 2009 році в Китаї їх було 2,7 млн (чи не більше, ніж у США, які лідирують за кількістю пристроїв CCTV). За словами очільника найбільшого в Китаї майданчика електронної комерції Alibaba Джека Ма, у місті Ганьчжоу камер спостереження більше, ніж у дещо люднішому Нью-Йорку.

Що більше в Китаї користувачів інтернету (див. «Вперед до всевидячої держави»), то більш усеохопний контроль за кіберпростором. Китайські кіберцензори можуть тимчасово вимикати інтернет або акаунти в соцмережах, якщо їхні користувачі надсилають повідомлення з контентом на кшталт «незалежність Тибету» або «інцидент на площі Тяньаньмень».

У ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇНАХ КОМПАНІЇ ТА УРАДИ ОБМЕЖЕНІ У ВИКОРИСТАННІ ОСОБИСТОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОСТУПІ ДО НЕЇ ЗАКОНОМ. У КНР ТАКОГО ЗАХИСТУ ПРОСТО НЕ ІСНУЄ

Розмах збору даних дає змогу припустити, що в довгостроковій перспективі їх використовуватимуть для відстежування проведених транзакцій, відвідуваних сайтів і пересланих повідомлень усіх 700 млн користувачів інтернету в Китаї. Це дуже амбітно, але реально. Злиті в мережу документи свідчать, що Агентство національної безпеки США може збирати 42 млрд інтернет-записів щомісяця і 5 млрд записів про місце перебування мобільних телефонів щодня.

Аби така система нагляду працювала, владі треба звиряті власників дев'ятивідбитками, які вони залишають. Отже, закони, ухвалені у 2012 та 2016 роках, вимагають від інтернет-компаній запитувати у своїх користувачів справжні імена та інші особисті дані. Але все-таки залишається чимало фейкових реєстрацій. І не зрозуміло, як цензори планують працювати з приватними віртуальними мережами, які приховують IP-адресу користувача.

ХТО ЧЕМНИЙ, А ХТО НІ

Система соціальної довіри вибудовується на цій традиції стеження та контролю за приватним життям людей. У центрі проекту списки: аби впорядкувати зібрані дані, потрібні реєстри осіб. А в них Китай експерт. Туристичне бюро Піднебесної укладає переліки невихованих подорожніх, яким можуть на 10 років заборонити виїжджати за кордон. Адміністрація з кіберпростору веде «білий список» лояльних медіакомпаній, яким дозволено продавати свої статті іншим виданням. І так далі.

Реєстри, на яких будується система соціальної довіри, відомі як «списки порушників рішення суду». До них вносять осіб, що ослушалися судового вердикту. Якщо двоє осіб або компаній мають спір стосовно контракту або коли пари сваряться з приводу умов

розлучення чи аліментів на дитину, сторони можуть звернутися до суду, що займається цивільними питаннями. Якщо тоді сторона, яка програла, не здійснює належних виплат, її заносять до списку. Імена порушників висвітлюються на електронному табло перед судами. За статистикою Верховного суду, до кінця 2015 року список порушників налічував 3,1 млн порушників.

Із забезпеченням виконання вироків стосовно фінансових питань у цивільних справах проблеми є в усіх країнах. Тож китайський список не мав би надто дивувати. Але ж дивує. Він винятково довгий; доступ до нього мають десятки урядових департаментів та партійних організацій, і всі вони можуть застосовувати до порушників власні санкції. Особи, названі у списку, можуть стикатися з проблемами під час купівлі квитків на літак, швидкісні потяги чи першого або бізнес-класу на залізницю; купівлі-продажу житла; записі дітей до дорожніх платних шкіл. Є обмеження на прийом і просування таких порушників кар'єрою драбиною в партії чи армії, отримання почесних нагород і титулів. Якщо порушник — компанія, то їй можуть заборонити випускати акції або облігації, приймати закордонні інвестиції чи працювати над державними проектами. До серпня 2016 року порушникам зі списку заборонили купити квиток на літак приблизно у 5 млн випадків. Це більше ніж просто правозастосування.

ГРІХ ПО-КИТАЙСЬКИ

Систему можна дещо розширити від нинішнього запису «злісних неплатників» до відстежування компаній, що продають отруєне молоко чи абияк будують житло. Утім, якщо судити з рекомендацій, оприлюднених у травні та вересні, моніторинг може виявитися значно масштабнішим. У них списки порушників названо «важливим компонентом інформації про соціальну благонадійність»; мається на увазі, що вони є елементом більшої системи і що порушення фінансових зобов'язань — тільки одна з категорій злочинства. Серед інших цікавих видів «поведінки, що не викликає довіри», — «поведінка, що серйозно підриває [...] нормальний громадський порядок, порядок трансмісії у кіберпросторі», а також «зібрання з метою підриву громадського порядку [та] створення загрози національним оборонним інтересам». Такий широкий діапазон категорій означає, що систему можуть використовувати для обліку й покарання тих,

хто висловлює незгоду, власну думку і в кому вбачають загрозу безпеці.

Рекомендації, хоч і не прописані чітко, можуть дати владі інструмент для інтеграції численних баз даних: «хукоу» і «дан'ань» усіх громадян, інформації, зібраної під час електронного стеження, чорних списків невичлених туристів, національної програми «зразкового робітника» тощо. Навіть оприлюднені у грудні правила, що регулюють сферу відеоігор, передбачають створення чорних списків геймерів-порушників — таку інформацію теж можна вносити до бази даних соціальної довіри. У гіршому разі цей проєкт може перетворитися на всеосяжний паноптикум цифрової нагляду.

Читачеві це, не виключено, видасться просто страшилкою. Зрештою, Google, Facebook, брокери даних і маркетингові компанії в західних країнах (ба навіть команди, що проводять президентські кампанії у США) мають у розпорядженні масиви особистої інформації, але це не завдає (або принаймні не завдавало досі) серйозної шкоди громадянським свободам.

Утім, в Китаї особисту інформацію сприймають по-іншому, ніж на Заході. У демократичних країнах компанії та уряди обмежені в її використанні та доступі до неї законом. Такі захисні заходи ніде не ідеальні. Але в КНР їх просто не існує. Тамтешні закони про національну безпеку та новий про кібербезпеку дають уряду необмежений доступ практично до всієї персональної інформації. Захисники громадянських свобод, які можуть виступати проти таких практик, дедалі частіше опиняються за ґратами. А за інформацією Аналітичної служби Конгресу США, компанії, які мають такі дані (як-от Alibaba, найбільший у Китаї пошуковик Baidu, популярна платформа обміну повідомленнями Tencent), регулярно виконують вимоги влади про представлення їй даних.

Системи великих даних у демократичних країнах не заточені під соціальний контроль. У Китаї буде все навпаки. А оскільки лідери Піднебесної ототожнюють інтереси партії та суспільства, інструменти соціального контролю може бути використано з політичною метою. Цього року, наприклад, представники КПК попросили одне з найбільших оборонних підприємств Китаю China Electronics Technology Group розробити програмне забезпечення, яке прогнозувало б ризики виникнення тероризму на базі даних про стаж роботи громадян, фінансову історію, споживчі звички, хобі та записів із камер спостереження. А від просіювання інформації в пошуках терористів недалеко до аналогічного пошуку дисидентів. Західні розвідки намагалися через інструменти просіювання масивів даних ідентифікувати окремих бойовиків. Але в них не вийшло, адже було забагато «помилкових зачіпок».

Чи можуть системи соціальної довіри запрацювати? Китайські зіткнулися з двома серйозними технічними проблемами: якістю даних і чутливістю інструментів їх аналізу. Проєкти з великими даними (як-от спроба Національної служби охорони здоров'я Великої Британії створити національну медичну базу даних) повсюдно наштовхуються на проблему: як запобігти потраплянню до системи некоректної інформації (котре нашкодило й експерименту в Суйніні)? А в країні з 1,3 млрд населення проблеми хибних даних набувають величезних масштабів. Крім того, до великих покладів інформації ласі кіберзлочинці, які її крадуть чи змінюють.

Спосіб аналізу даних — не менш проблематичне завдання. Компонент системи соціальної довіри, що привернув найбільшу увагу і спричинив найбільше неспокою, — це приписування «кредитів» (балів) за соціальну та політичну активність. Тут модель схожа на ту, що працює в американській індустрії маркетингу. Компанії формують власну шкалу кредитів, яка допомагає їм передбачати споживчі уподобання клієнтів. Вона ґрунтується на даних про стабільність роботи споживача, ризики, пов'язані зі станом здоров'я, схильність до підліткової злочинності. Але й у ній безліч неточностей. У неприбутковій організації World Privacy Forum стверджують, що кредити вибудовуються за сотнями пунктів даних без будь-яких стандартів правильності, прозорості чи повноти. Висновок у звіті організації звучить так: «частота помилок і неправильних трактувань даних стає серйозним питанням». Тобто купа непотребу на вході й так само на виході.

ЩО МОЖЕ ПІТИ НЕ ТАК?

Китайська влада свідомо цих складнощів. Вона вже допустила нетипово активні дискусії про таку практику навколо інформації в державних ЗМІ. А отже, як можна припустити, випробовує ґрунт, перш ніж зробити крок. Нещодавній «саміт соціальної довіри», що відбувався на високому рівні в Шанхаї, зосереджувався на тому, як перевіряти бали, виправляти помилки. Багато хто стверджував, що треба вдосконалювати механізми правового захисту даних. Чжан Чжен, керівник Центру досліджень китайської системи оцінювання при Пекінському уні-

верситеті, стверджує, що наразі в цьому полі багато невирішених проблем, а втручання влади треба обмежувати.

Видання Beijing Times у коментарі скаржилося про плани карати людей, які не сплачують за світло, обмеженнями закордонних поїздок і кредитування в банках. «Я ніколи не виступав проти істеблішменту чи поліпшення системи оцінювання, — писав автор Ян Женшень. — Я просто проти використання балів для поширення влади сильних і дальшого зменшення поля для громадянських свобод».

У системі соціальної довіри залишається багато незрозумілого. Китайська влада поки що не визначилася, чи збирається головню використовувати її для переслідування злочинців, а чи перетворитися на повноцінного Великого Брата. Вона ще не певна, яку частку наявної в неї інформації слід вводити в систему. Технологія спостереження здебільшого не апробована в масштабах Китаю. Крім того, для ефективної її роботи слід подолати фрагментованість тамтешніх спецслужб.

Але уряд створює спроможності для масштабного режиму соціального контролю. І багато елементів цієї системи вже готові: бази даних, цифрове стеження, система нагород та покарань і патерналізм у стилі «ми знаємо краще». Залишається тільки скласти шматки пазлу до купи. Якщо і коли це буде зроблено, Китай побудує першу цифрову тоталітарну державу. Як писав другові інший герой «Дуже сумної історії справжнього кохання», «ось так трапляється, коли існує єдина партія, а ми живемо в поліцейській державі». ■

НОВОРІЧНІ ВИСТАВКИ!

НА ТЕРИТОРІЇ
стадіону НСК "Олімпійський"
"Олімпійська" "Палац Спорту"

Українські книги за
цінами видавництва

ПЕРЕДНОВОРІЧНИЙ КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК

МЕДВІН: КНИЖКОВА КОЛЯДА 23 - 25 грудня

НСК "Олімпійський", вул. В. Васильківська, 55 (зал на території стадіону)

ВИСТАВКА-ЯРМАРОК ТОВАРІВ ДЛЯ РУКОДІЛЛЯ ТА HAND-MADE ПРОДУКЦІЇ
РУКОДІЛЛЯ. НОВОРІЧНИЙ ПОДАРУНОК

24 грудня - ДИТЯЧИЙ ДЕНЬ

ВИСТАВКИ ПРАЦЮЮТЬ: з 11.00 до 19.00 (ВХІД ВІЛЬНИЙ)

Упорядник - виставкова
компанія "МЕДВІН"
(044) 501-03-42, моб. (050) 358-75-92;
E-mail: mail@medvin.kiev.ua;
www.medvin.kiev.ua

ВИСТАВКИ
МЕДВІН

Стан, план, кабала

Авторитарний президент Туркменістану покладає надії на «місцевий Лас-Вегас»

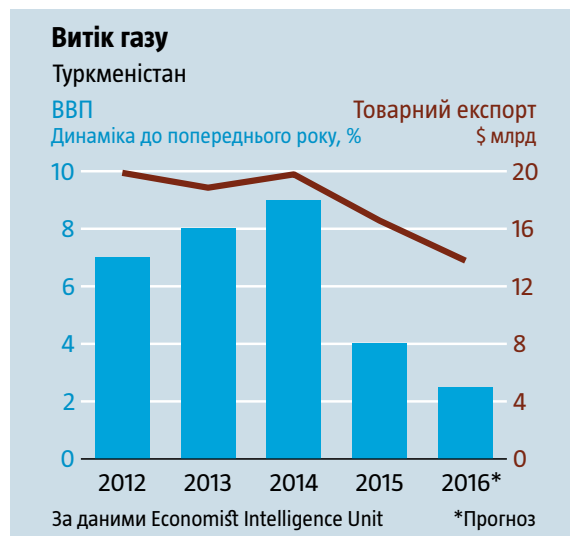
Коли газ коштував дорого, Туркменістан щороку отримував від експорту \$10 млрд — непогана сума для країни з п'ятимільйонним населенням. Більша її частина спрямовувалася на грандіозні схеми Гурбангулі Бердимухамедова або розподілялася між приближеними до нього особами. Але економіка, за офіційною статистикою з 2010 по 2014 рік, зростала в середньому на 11%.

Відтоді ціна газу впала наполовину й наслідки виявилися дуже неприємними. Блакитне паливо забезпечувало чверть ВВП і 50% усіх державних надходжень. Через зниження його ціни темпи зростання економіки помітно впали (див. «Витік газу»), а бюджет перейшов від профіциту майже в 10% ВВП у 2012-му до прогнозованого на цей рік дефіциту на рівні 3%. Схудлі валютні резерви покривають лише дев'ять місяців імпорту. Для простих людей життя стає важчим. Уряд підвищив тарифи на електроенергію, газ і воду, які субсидує. Девальвація маната розіграла й без того високу інфляцію: ціни на продовольство 2015-го зросли на 28%. У деяких регіонах відчувається дефіцит основних продуктів, зокрема борошна. Керівники державних компаній, яких у народному господарстві країни більшість, оголосили про масові скорочення. Держава контролює навіть сільське господарство. За оцінками закордонних аналітиків, без роботи фактично сидить 60% працездатного населення. А тим, хто ще працює, кажуть, зарплату виплачують із кількомісячними затримками.

Нещодавні звільнення високопоставлених урядовців свідчать про те, що президент намагається відвернути дедалі більше незадоволення в суспільстві, зумовлене погіршенням економіки. А водночас і далі плекає культ особи: увів книжки, які нібито написав сам, до обов'язкової освітньої програми й поставив собі золотий пам'ятник у центрі Ашгабата, демонтувавши перед тим статую свого попередника. І хоча масові заворушення в Туркменістані малоймовірні (бо це поліцейська держава), Бердимухамедов явно хоче відновити хоча б подобу економічної стабільності до наступних контрольованих виборів у лютому (на попередніх, у 2012-му, в нього було шість суперників, але в результаті він набрав 97% голосів).

Стабілізувати економіку Туркменістану буде тяжко. Росія, яка колись імпортувала по 40 млрд кубометрів туркменського газу на рік, у січні 2016-го відмовилася від усіх закупівель. Скасування західних санкцій проти Ірану (іншого важливого покупця туркменського газу) може стимулювати Тегеран до розробки власних багатих родовищ, а отже, він імпортуватиме менше блакитного палива. Більшість експортних шляхів заблоковані недружніми або нестабільними сусідами (див. мапу), тож єдиним претендентом на туркменський газ лишається Китай. Але не відомо, скільки Туркменістан заробляє на такому експорті: велика частина блакитного палива, яку качають до КНР, — плата натурою за мільярди доларів позик,

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

отриманих із 2009 року. На ці виклики Бердимухамедов має намір реагувати розвитком туризму. У вересні в Ашгабаті відкрили новий аеропорт, що нагадує сокола. Вартість його будівництва оцінюють у \$2,4 млрд, це найбільший аеропорт у Середній Азії з пропускною спроможністю 17 млн пасажирів на рік. Уряд також виділив \$5 млрд на облицьований мармуром спорткомплекс, у якому в 2017-му буде проведено Азійські ігри в закритих приміщеннях і змагання з бойових мистецтв. Район Аваза на заході країни перетворюють на «туркменський Лас-Вегас». Навряд чи середньоазійська деспотія стане туристичною Меккою. Тут один із найсуворіших візових режимів у світі. А якщо й вдалося отримати туристичну візу, то доведеться ще наймати провідника, який слугуватиме і наглядачем від влади. У Туркменістані нечасто трапляються мальовничі руїни, незаймані пляжі або міста з бурхливим нічним життям. Утім, ефектних (хоча й ні до чого не придатних) цікавинок тут точно не бракує. ■

26–30 грудня
чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

26 грудня, 18:30 — відкрита дискусія «Демонтаж «класики»: які художні твори варто вилучити зі шкільної програми» за участю Мирослава Лаюка, Діани Мельникової, Вікторії Левицької. Модерує Ростислав Семків. Спільно з порталом літературної критики «ЛітАкцент».

27 грудня, 18:30 — презентація збірки оповідань Юрія Андруховича, Софії Андрухович, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко, Маріанни Кіяновської, Євгенії Кононенко, Юрія Макарова, Сергія Осоки, Наталки Сняданко «ПРОти НАСильства». За участю Ірини Славінської та Лариси Денисенко. Спільно з «Громадським радіо».

28 грудня, 18:00 — тренінг із питань психосоціальної та інформаційної реінтеграції мешканців окупованих територій. За участю солістів гуртів «Тінь Сонця» та Oleum Сергія Василюка і Сергія Хоменка. Спільно з проектом «За ветеранів до влади».

Львів (просп. Свободи, 7):

26 грудня, 18:30 — майстер-клас бізнес-тренера Наталії Колядко «Як загадати бажання, які здійсняться?».

Дніпро (вул. Глінки, 15, вхід із Європейської площі):

28 грудня, 18:30 — перегляд романтичної різдвяної комедії польського режисера Mitja Okorn «Listy do M.».

Суми (вул. Соборна, 44):

26 грудня, 19:00 — книжковий рік-2016: яким він був для України? Літературні підсумки року від критика Тетяни Трофименко.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

26 грудня, 18:00 — «Як спланувати вдалу подорож: вибір країни, каучсерфінг, автостоп». Розмова з мандрівником Олегом Кошлою. Модерує Юрій Матевощук.

27 грудня, 18:00 — презентація книжки Петра Кралюка «Таємний агент Микола Гоголь». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Сергій Синюк.

28 грудня, 18:00 — «Книжкові підсумки 2016 року: тенденції та напрями». Розмова з бектубером Анною Лисенко. Модерує Юрій Матевощук.

29 грудня, 17:00 — «Казкові читання» за участю письменниць Валентини Семеняк та Галини Шулим. Підсумки благодійної акції «Кожному потрібна казка». Спільно з Молодіжним центром розвитку «МІСТ». Модерує Христина Біла.

Харків (вул. Сумська, 3):

26 грудня, 18:30 — «Молода харківська поезія». Останній поетичний вечір року. Учасники: Марина Низова, Роман Дейко, Катя Єгоренкова, Денис Передерій, Сергій Науменко, Кассандра Римська, Арсеній Троян.

30 грудня, 19:00 — розмова на тему «Holidays. What Do We Know About Them» («Свята. Що ми знаємо про них»). Спільно з проектом WAU (World Around Us). Англійською мовою без перекладу.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

26–27 грудня, 17:00 — мандрівний Docudays UA. Перегляд та обговорення фільмів із циклу «Енциклопедія Майдану»: «Аліса в країні війни», «Автомайдан».

Інформаційний партнер

Вхід на заходи вільний.

З детальними анонсами та змінами в графіку
можна ознайомитися за адресою
<http://book-ye.com.ua>

Старе на смітник

Теорія менеджменту перетворюється на антологію мертвих ідей

У 2017-му виповниться 500 років події, чи не найбільш достойній зватися моментом зародження сучасного світу: Мартін Лютер висунув свої 95 тез і закликав католицьку церкву визнати відповідальність за численні помилки в теології та гріхи її інституцій. Історики-ревізіоністи заплутували минувшину як могли (зокрема, сумнівались у тому, що Лютер справді прибивав свої тези до дверей замкового храму Всіх Святих у Віттенберзі). Але наратив залишається чітким. Церква на той час уже потребувала змін. Вона погрузла в корупцію, відірвалася від життя суспільства. Лютер, започаткувавши перетворення, дав християнській вірі, та й самій католицькій конфесії новий відрізок життя.

Паралелі між християнством у середньовіччі та управлінням бізнесу сьогодні, може, і не дуже очевидні. Але хто шукає, той знайде. Теоретики менеджменту канонізують капіталізм приблизно так само, як духівництво колись — феодалізм. Бізнес-школи — це храми капіталізму. Консультанти — мандрівні монахи. Як клір середньовіччя розмовляв латиною, щоб убрати свої слова у шати авторитетності, так і теоретики менеджменту спілкуються своїм бізнес-сленгом. Середньовічне духівництво продавало індульгенції: таким чином віряни могли фактично відкупитися від власних гріхів. Сьогодні теоретики менеджменту продають файли, де по пунктах пояснюють, як вирішити всі проблеми вашого бізнесу. Останнім часом з'явилася ще одна паралель: гуру втратили зв'язок зі світом, яким намагаються керувати. Теорія управління бізнесом дозріла до власної Реформації.

Теорії менеджменту побудовані навколо чотирьох фундаментальних ідей, які повторюються найнудотнішим чином у кожній книжці чи на конференції про бізнес, але вже мають небагато зв'язку з дійсністю. Перша — що бізнес нині більш конкурентний, ніж будь-коли досі. Якщо не зважати на популярні заголовки на кшталт «Кінець конкурентної переваги» (авторства Ріті Гюнтер Макґрат) або «Перевага нападаючого» (Рема Чарана), то складеться враження, що ми живемо в гіперконкурентному світі, де велетнів бізнесу постійно переслідують сили, що несуть в економіку революційні зміни.

Але одного погляду на цифри (або ж польоту щоразу більш монополізованими авіалініями Америки) має вистачити, аби ця ілюзія розвіялася. Найбільш вражаючий тренд у бізнесі сьогодні не конкуренція, а консолідація. Період від 2008-го на ринку злиттів і поглинань показує чи не найвиразнішу висхідну тенденцію за всю історію: за рік укладають у середньому 30 тис. угод вартістю близько 3% ВВП. Особливо консолідація просунулась у США — про це йдеться у звіті групи економічних радників при президентові за 2016 рік. Документ, окрім того, показує, що компанії, які беруть участь в об'єднаннях, отримують рекордні прибутки. На вищих позиціях у переліку підприємств, що консолідуються, — технологічні. У 1990-х Кремнієва долина була майданчиком для стартапів. Нині це поле гри для невеликої групи гігантів.

Друга мертва ідея (вона пов'язана з першою) — що ми живемо в добу підприємництва. Гуру теорій бізнесу на кшталт Пітера Друкера й Тома Пітерса давно виголошують проповіді про блага підприємливості. Уряди намагаються її заохочувати, аби компенсувати очікуваний занепад великих компаній. Але реальність свідчить про інше. У США динаміка створення бізнесу від кінця 1970-х знижується. За останні роки більше компаній зникло, ніж постало. У Європі висока динаміка взагалі рідкісне явище, а більшість стартапів залишаються малими. Частково це зумовлено тим, що системи оподаткування в європейських країнах фактично карають компанії, де кілька працівників перевищує певний показник, як і тим, що підприємці там дбають більше про баланс між роботою і приватним життям, ніж про зростання заради зростання. Багато бізнесменів, яких вабив культ підприємництва, зіткнулися виключно з невдачами й нині виживають на мізерні державні пенсії.

Третя ідея, на яку покладаються теоретики, — що бізнес пришвидшується. Частка правди в цьому є. Інтернет-компанії можуть за кілька років набирати сотні мільйонів клієнтів. Але в певному сенсі це вражає менше, ніж динаміка

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

минулих років: за якихось два десятиліття після того, як Генрі Форд запустив у 1913-му перший конвеєр для складання автомобілів, понад половина домогосподарств в Америці уже мала машину. І в багатьох вимірах бізнес сьогодні насправді сповільнюється. Компанії часто витрачають місяці й роки на те, щоб певне рішення затвердили всі департаменти (аудиторський, юридичний, відповідності вимогам законодавства, нагляду за приватністю тощо), або на роботу з дедалі масштабнішими бюрократичними машинами держав. Інтернет однією рукою дає, а другою забирає. Нині так просто отримувати інформацію і радитися з усіма підряд (включно з постачальниками та споживачами), що компанії часто затягують бізнес-процес до нескінченності.

СУСПІЛЬСТВО ПЛАСКОЇ ЗЕМЛІ

Четверте помилкове поняття — що глобалізація невідворотна й незворотна — будується на технологічних процесах, на які рішення людини не впливають. Це повторюється в низці бестселерів, особливо в «Пласкому світі» Томаса Фрідмана (2005), і пропагується в корпоративній рекламі, як-от у кампанії «Місцевий банк світу» від HSBC. Але якщо поглянемо на історію, то зрозуміємо, що це нісенітниця. У 1880–1914 роках світ у багатьох вимірах був не менш глобалізований, ніж сьогодні. І все-таки він став жертвою війни й автаркії. Нині глобалізація виказує

ознаки заднього ходу. Дональд Трамп говорить про американський націоналізм і погрожує Китаю митними тарифами. Британія рве зв'язки з Європейським Союзом. Далекоглядніші мультинаціональні компанії готуються до щоразу більш націоналістичного майбутнього.

Виступ проти глобалізації вказує на очевидну слабкість теорії менеджменту: її наївність стосовно політики. Сучасні традиції менеджменту створювались у період між 1980 та 2008 роками, коли лібералізація прогресувала, а політики-центристи були готові підписуватися під глобальними правилами. Сьогодні світ помітно інакший. Продуктивність зростає на Заході дуже мляво, компанії об'єднуються надшвидки-

НАЙБІЛЬШ ВРАЖАЮЧИЙ ТРЕНД У БІЗНЕСІ СЬОГОДНІ НЕ КОНКУРЕНЦІЯ, А КОНСОЛІДАЦІЯ. НА ВИЩИХ ЩАБЛЯХ У ПЕРЕЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ, — ТЕХНОЛОГІЧНІ КОМПАНІЇ

ми темпами, підприємництво гальмує, популізм на підйомі, а старі правила бізнесу перекреслюються. Теоретики менеджменту мусять поглянути на свою святиню так само критично, як колись Мартін Лютер — на свою церкву. Інакше ризикують виявитись у статусі високооплачуваних лобістів мертвих ідей. ■

Збираєтесь у подорож?

- купити квитки **online**
- орендувати авто **online**
- забронювати готель **online**
- придбати страховку **online**

travel.axa-ukraine.com

0 800 30 272 3

(безкоштовно в межах України)

www.axa-ukraine.com

Фізичні джерела: м. Київ, вул. М. Коцюбинського, 10/12, м. Львів, вул. М. Коцюбинського, 10/12, м. Тернопіль, вул. М. Коцюбинського, 10/12

СТРАХУВАННЯ

змінюємо / стандарти

Йоран Ліндблад:

«Можна на політичному рівні засудити ідеологію, але практично нереально це зробити в суді»

Спілкувався
**Роман
Малко**

Про те, навіщо потрібен міжнародний суд над комунізмом, чи усвідомлює Європа небезпеку тоталітаризму й чи застрахований цивілізований світ від появи нового людиноненависницького монстра, **Тиждень** розмовляв із президентом Європейської платформи пам'яті та сумління, доповідачем у Раді Європи з питань злочинів тоталітарних комуністичних режимів та ініціатором ухвалення резолюції ПАРЕ стосовно необхідності міжнародного засудження комунізму шведським політиком Йораном Ліндбладом.

Чому потрібне засудження комунізму? І навіщо це, зокрема, Європі?

— Є багато причин. Насамперед важливо якимось зробити певні відшкодування жертвам за причинене. Способи можуть бути різні. А ще бодай символічно засудити і привести до слідства, до правосуддя людей, винних у злочинах комуністичних режимів. Водночас надзвичайно істотними нині є знання й розуміння своєї історії. Без осмислення процесів та подій минулого нам буде набагато важче розібратись у нинішній

ситуації. Тобто без усвідомлення, як працювали всі ці механізми в Радянському Союзі, як нацистський режим, дуже подібний до комуністичних, діяв у Німеччині, як це все відбувалося, важко збагнути те, що стається сьогодні. Без знання минулого ми не усвідомимо, яким чином вдалася окупація Криму або що взагалі коїться в Росії.

Наскільки Європа усвідомлює потребу такого засудження? І як переконати її в злочинній сутності радянського тоталітаризму, якщо цього розуміння замало?

— Здається, дуже багато людей у Європі, з одного боку, розуміє усі проблемні питання, пов'язані з комунізмом, але із другого — є ті, хто навіть не знає про цю проблему. Багато народжених уже після 1989-го не усвідомлюють її суть. Тож перед нами стоїть величезне завдання передусім навчати їх, інформувати про те, як усе відбувалося. Мусимо донести до людей знання про те, що є жертви і є винні (ті, хто відповідальний за злочини). Маємо просвітити їх, розповісти про це, підвищити рівень обізнаності. І, почавши з якихось окремих конкретних злочинів,

перейти на рівень розмов про сутність цієї ідеології загалом.

І тут є ще одна проблема. Усіх цих необізнаних можна умовно розділити на три категорії. Перша — люди лівих поглядів, соціал-демократи, марксистки або нові ліви, як вони себе називають. Під їхнім несприйняттям засудження комуністичних злочинів є певна ідеологічна база. Друга група — це ті, хто йде на колаборанство з ними, із цим першим типом. Чи то задля власної вигоди, чи то маючи якісь економічні або культурні зв'язки. Ну і, звісно, є ще третя категорія людей, яких можна назвати просто молодими ідіотами: ці насправді не розуміють, що відбувається, не знають, як усе було й чому їм це подобається. Таких людей дуже багато, і з ними треба говорити.

Злочини комуністичного тоталітаризму достатньо засудити на офіційному рівні чи повинні бути якісь конкретні кроки, покарання конкретних живих винуватців, проведення чого на зразок Нюрнберзького трибуналу над нацизмом?

— Мені здається, говорити про такий трибунал, як у Нюрнберзі, запізно. Ми вже не проведемо його таким чином, як тоді. Кажучи про засудження, треба мати на увазі конкретні судові справи проти конкретних осіб. Нехай у нас буде обмаль проваджень, але, якщо досі є живий злочинець, особа, відповідальна за скоєння діяння, якщо в нас існують свідки та докази і якщо ми можемо провести процес, це надзвичайно важливо. Ми можемо за визначенням права осудності й узагалі відповідальності за свої вчинки судити тільки конкретну людину. Буде дуже важливо, якщо розглядатимемо кожну справу. Бо можна на політичному рівні засудити ідеологію, але практично нереально це зробити в суді. І саме тому ми говоримо про конкретні вчинки. Звісно, важливо створити міжнародний суд. Сподіваюся, що Таллінну, котрий нині над цим працює, вдасться організувати саме такий прецедентний орган, котрий розслідуватиме злочини комунізму. Знаю, що Естонія взаємодіє з кількома країнами, й Україна теж задіяна в цьому.

Хочу також сказати, що в нас уже є прецеденти. Йдеться про кілька випадків, коли люди загинули (їх застрелили, цькували собаками) на кордоні Чеської Республіки та Німеччини, якраз там, де проходила залізна завіса. Ці судові справи нині розглядаються в німецькому суді. І для нас дуже важливо, що вони досі можуть бути розглянуті, бо відома вся лінійка, весь механізм цього злочину. Ми знаємо про все від моменту наказу від найвищої людини в політбюро й про те, як він дійшов до конкретного виконавця.

Ви згадали про Естонію, де запропонували створити і провести міжнародний суд над комунізмом. На якій стадії перебуває цей процес, бо я знаю, що в Україні він дещо загальмований? Чи може суд реально відбутись і що для цього потрібно?

— Знаю, що цей процес трохи загальмований навіть в Естонії. Міністр юстиції країни Урмас Рейнсалу дуже відданий ідеї створення трибуналу, але нині уряд змінюється й відповідно ми не знаємо, хто буде його наступником і яку позицію обере. Якщо все залишиться так, як є, й естонська влада надалі просуватиме цю ідею та чітко на ній наполягатиме, думаю, у перспективі дійде до створення такого міжнародного суду. Я сам наполягав і прощтовхував ідею створення міжнародного трибуналу, бо це надзвичайно важливо.

Йоран Ліндبلاد — шведський політик, президент Європейської платформи пам'яті та сумління (об'єднання національних інститутів пам'яті, архівів, музеїв, меморіалів та неурядових організацій, що вивчають тоталітарне минуле Європи). Народився 1950 року в Гетеборзі, Швеція. У 1997–2010-му — член шведського парламенту. Очолював делегацію своєї країни в ПАРЄ, був віце-президентом останньої, головою Комітету політичних справ, доповідачем у Раді Європи з питань злочинів тоталітарних комуністичних режимів. Ініціатор ухвалення резолюції ПАРЄ 2006 року про необхідність міжнародного засудження злочинів комуністичного тоталітаризму. Один із головних підписантів Празької декларації 2008 року про європейське сумління та комунізм, яка містить заклик до засудження комуністичних злочинів. Один з ініціаторів заснування Європейського дня пам'яті жертв сталінізму та нацизму, затвердженого Європейським парламентом 2 квітня 2009 року.

І мені подобається, що в Україні теж підтримують цю думку. Але знову, як на мене, це треба робити дещо швидше, бо деяким керівникам партійного апарату в тій-таки Чеській Республіці вже трохи за 90. Відповідно мусимо поспішити, якщо хочемо це втілити.

Як оцінюєте процеси декомунізації, що відбуваються в Україні?

— Гадаю, що це в принципі позитивно. Я чув про заборону комуністичних символів, це добре й матиме добрий ефект. Не знаю, наскільки ефективною буде заборона партій, адже вони можуть змінити назву, але не змінитися в основі. Водночас табу на символи, як бачимо, не завжди гарантує викорінення самого явища. Заборона символів Третього Рейху все-таки спричинилася до розвитку нацистських рухів. А заборона радянських на багато країн не поширюється. Улітку я фактично щодня бачу футболки із серпом і молотом, які продаються по всій Швеції. Тож насправді тут двояке питання. З одного боку, це дуже позитивний напрям і позитивний рух, із другого — не знищує самої основи.

Розповім вам історію, пов'язану із символами. Існує норвезька компанія, що випускає величезну лінійку різноманітних футболок: із Че Геварою, серпом та молотом, Леніним тощо. Це все продавалося. У певний момент у нас стався величезний конфлікт, проходили демонстрації перед її магазинами, люди протестували проти таких майок. Потім із цим питанням звернулися до мене, бо я тоді працював у шведському парламенті. Ми багато говорили з продавцями та власниками, дискутували. Вони мені казали, що ця символіка — просто трішечки російської ностальгії. Я відповів: «Дайте мені трішечки норвезької ностальгії. Зробіть мені футболку з вашим найвідомішим колаборантом і зрадником, із Гітлером, я хочу теж її носити. І, власне, тільки в цей момент вони зрозуміли, про що я. Лише тоді усвідомили мій погляд і сенс цього всього.

Як Європа сприймає декомунізацію в Україні, усі ці заборони й повалення пам'ятників? Це для неї взагалі важливо чи не цікаво?

— Коли говорити про європейські погляди на декомунізацію, то, як на мене, вона є чимось більш внутрішньо українським. Європейці майже не знають, що відбувається у вас. Тим паче оскільки у світі є багато інших важливих інформаційних приводів. У новинах частіше висвітлюють події в Сирії, на Близькому Сході, ▶

а Україна з'являється в повідомленнях світових медіа швидше через війну на Сході й подібні теми. Тож цей момент, мені здається, був не надто помітним. Це не зовсім те, що цікавить сьогодні європейців.

Те, що відбувається сьогодні на Донбасі чи в Сирії, де в обох випадках задіяна РФ, так чи так позначається на Європі. Чи здатні ці процеси пришвидшити розуміння небезпеки тоталітаризму, зокрема в його новітньому російському прояві?

— Мені здається, що усвідомлення тих процесів, які відбуваються між Росією та світом, їх внутрішніх причин упродовж останнього року зросло. Ще недавно такого глибинного розуміння не існувало. Хоча я не знаю, чи це щось змінить, адже, як відомо, багато різних політиків співпрацюють із Путіним. Світ змінюється, і підходи до цього теж. Нині є новообраний президент США Дональд Трамп, який заявляв, що Путін насправді хороший хлопець і все не так погано. Маємо підтверджені зв'язки росіян із різними європейськими посадовцями. Тобто в Європі, при тому що увиразнюється усвідомлення справжніх мотивів та вчинків Росії, водночас підводиться праве крило політиків, які дуже часто прямо фінансовані Москвою і мають зв'язки з її грошима. У Франції, зокрема, є Марін Ле Пен, яку безпосередньо підтримує коштами Кремль. Є деякі твердження, що Найджел Фарадж (лідер Партії незалежності Сполученого Королівства. — **Авт.**) також мав фінансову підтримку з Росії. Подейкують те саме і щодо одного з урядовців у Нідерландах. Я не знаю, чи Борис Джонсон, який нині є міністром закордонних справ Великої Британії, справді має якісь відносини з Росією, чи справді в нього там якісь свої інтереси, але мені саме він нагадує людину, яка могла б покусувати життя Європейському Союзові.

Хоча загалом так, є цей момент усвідомлення, який і досі пов'язаний із конкретними інтересами. І власне розуміння актуальних подій, і застереження стосовно того, що коїться щось недобре, посилюються збільшенням активності росіян, наприклад у басейні Балтійського моря. Зокрема, для Швеції це означає небезпеку біля її берегів. Ми вперше від 2008 року розмістили наші військові бази на Готланді, бо для нас було важливо засвідчити там свою збройну присутність. Такого не було вже дуже багато років. Те, що нині діється в регіоні, де Росія має кілька носіїв ядерних боеголовок у Калінінграді та два великі човни, які теж можуть доставляти ядерну зброю, з одного боку, є великою небезпекою для країн Балтії і створює певне напруження, а з другого — загострює саме відчуття глибинності пошуку мотивації вчинків.

Чи існує можливість відродження тоталітаризму десь на просторах Європи? У країнах, що не були втягнуті до комуністичного експерименту, або в тих, які його пережили, але як Росія, не змогли переосмислити свій досвід... Чи є якісь запобіжники проти цього?

— Як сказав Рональд Рейган, ми завжди на відстані одного покоління від втрати свободи. Тобто, не поширюючи знань, не даючи людям усвідомлення процесів, що відбуваються, ми завжди потрапляємо під ризик загубити свободу й опинитися під авторитарним режимом. І насправді вся Європа в однаковому становищі. Ми всі за крок до цього. Наприклад, у Нідерландах на виборах, можливо, переможе партія (назвімо її авторитарними націоналістами), що виступає за вихід із ЄС. Окрім того, маємо прецедент Brexit. У Франції є Марін

Ле Пен, перемога якої, ми розуміємо, буде дуже чітким сигналом: існування всього ЄС під загрозою. Тому ми завжди маємо цю ймовірність переходу від демократичного режиму до авторитарного. Є цей момент і в США з обранням Дональда Трампа. Але насправді все зрозуміло. Ми говоримо про націонал-популістів, і важливо, щоб люди усвідомлювали, як це все працює.

Ви президент Європейської платформи пам'яті та сумління, куди входить багато різних інституцій, зокрема й українських. Над якими проектами працюєте, що намагаєтеся донести до вух та очей європейців?

— Платформу засновано не так давно, восени 2011-го, нещодавно відзначали її п'яту річницю. Перше, з чого ми почали, — це була пересувна виставка, присвячена проблемам тоталітаризму, яка подорожувала Європою та світом. Зараз вона в Канаді. Поруч висять плакати, на яких показано злочини комунізму та нацизму. Ми їх не порівнювали, але все, що люди бачили на них, промовляло саме за себе. Ми пішли іншим шляхом, ніж це роблять зазвичай, коли говорять про злочини тоталітарних режимів і використовують зображення цих діянь та жертв. Вирішили показати саме осіб, відповідальних за злочинні дії, тих, що їх скоїли. Біля фото злочинців зазначили кількість їхніх жертв. Виставку ми хочемо оновити. Наші нові дослідження дали свіжу інформацію, тому деяких злочинців варто замінити на нещодавно викритих.

НЕ ДАЮЧИ ЛЮДЯМ УСВІДОМЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ, МИ ЗАВЖДИ ПОТРАПЛЯЄМО ПІД РИЗИК ЗАГУБИТИ СВОБОДУ Й ОПИНИТИСЯ ПІД АВТОРИТАРНИМ РЕЖИМОМ. І НАСПРАВДІ ВСЯ ЄВРОПА В ОДНАКОВОМУ СТАНОВИЩІ

Іншим нашим проектом є книжка — читанка для учнів середніх шкіл, видання якої підтримав Фонд Конрада Аденауера. У ній 30 історій жертв тоталітаризму. Частина історій про людей, потерпілих від злочинів нацизму, деякі від комунізму, чимало сюжетів про тих, хто відчув на собі діяння обох режимів. Мені здається, що це видання буде дуже цікавим не тільки школярам, а й дорослим, бо саме в такий спосіб, розповідаючи історії, ми можемо говорити про ці проблеми. Вийшло воно англійською, німецькою, французькою та польською мовами. Перекладене українською. Звичайно намагаємося поширювати його безплатно, але через брак людських ресурсів не можемо бути всюди повсякчас. Тому за бажання книжку можна замовити, оплативши лише доставку.

Є і кілька інших великих проектів, які зараз готуємо. Ми на етапі переговорів із бельгійським Міністерством юстиції щодо встановлення в Брюсселі монумента жертвам комуністичних режимів. Воно висловило свою підтримку й зацікавленість, але насправді на це піде доволі багато часу. Окрім того, ведемо перемовини з екологами, щоб створити так званий коридор залізної завіси. Якраз на відрізуку землі, де пролягав цей ментальний кордон, оскільки там доволі довго нікого не було, флора й фауна різко відрізняються від довколишніх. Ну і, звичайно, проводимо чимало різноманітних конференцій, дискусій, утілюємо багато дрібних проектів. ■

LEXUS RX ТУРБО

 LEXUS

НОВИЙ ШЛЯХ
НОВЕ ЖИТТЯ

www.lexus.ua

Офіційний дистриб'ютор ПІІ «Тойота-Україна»

Фаду «Салазар»

Ростислав Панічев

За чим сумують сучасні португальці

Пам'ять. Португальці вважають добу географічних відкриттів і часи Салазара найяскравішими сторінками своєї історії

Про померлих годиться говорити добре або взагалі нічого. Певно, користуючись цим принципом, португальці останнім часом почали згадувати свого колишнього диктатора Антоніу Салазара лише в позитивному ключі. Про нього не забувають у книжках, журналах, навіть знімають фільми. Про часи диктатури говорять як про період стабільності, й тому деякі португальці на честь Салазара складають навіть тужливі пісні — фаду.

Зрештою, фадисти — так називаються виконавці цього музичного жанру — постійно торкаються теми минулого та втраченого, що виражає поняття *saudade* (невимовна туга, ностальгія, сум). Не завжди цю тугу можна пояснити, вона є чимось ірраціональним. Та все ж такі португальцям є за чим сумувати. Хоча б за епохою Великих відкриттів, за втраченими колоніями й тією вагою, яку вони мали у світі. Але ні, сучасні португальці сумують зовсім за іншим.

ШОК ВІД ПРАВДИ

У першому десятилітті поточного століття ім'я Салазара в португальській пресі стало згадуватися так часто, що він раптом потрапив і на екрани, перетворившись на одного з головних персонажів

популярного лялькового шоу пародійних новин «Контра». У 2007 році на ТБ країни вирішили запустити програму «Великі португальці», організовану на кшталт британського шоу «Великі англійці» (що послужило моделлю для аналогічних передач у США, Канаді, Франції, Німеччині, ПАР, Новій Зеландії та навіть у нас). Яким же був шок португальських інтелектуалів, коли врешті-решт диктатор набрав 41% голосів телеглядачів і був проголошений найбільшим португальцем усіх часів! При цьому він випередив знаменитого мореплавця Васко да Гама й дипломата Аріштідеша Мендеша, який урятував життя кільком тисячам євреїв під час Другої світової.

Після оголошення результатів конкурсу на шпальтах тижневика *Visão* з'явилася невеличке есе відомого сучасного філософа країни Едуарду Лоренсу, автор запевняв, що перемога Салазара доводить прагматичний настрій португальців. Він сказав, що, віддаючи голоси в прямому ефірі через 40 років після смерті диктатора, вони лише визнавали успіхи його політики. Це лише роздмухало інтерес до Салазарової особи, і на початку 2009 року на іншому португальському телеканалі було запущено серіал «Жінки Салазара». Це при тому, що потайний характер самого диктатора не дає простору для здогадок про його особисте життя.

Звичайно, успіхові Салазара в наші дні можна дивуватися. Однак на тлі активізації в різних куточках Європи популістських партій, що апелюють до певного героїчного минулого та націоналістичних ідеалів, вибір португальців бачиться цілком закономірним.

Так само цілком закономірним видається прихід диктатора до влади в ту добу, коли решта європейського світу також тяжіла до правління сильною рукою. У тоталітарному СРСР керівну роль відіграє Сталін. У цей самий період до влади приходять Муссоліні в Італії, Гітлер у Німеччині та Франко в сусідній Іспанії.

А в Португалії простий професор економіки з консервативними католицькими поглядами з університету в Коїмбрі Антоніу де Олівейра Салазар у той час потрапляє до уряду. Спочатку обіймає посаду міністра фінансів, а згодом стає прем'єром. На цій посаді він тримався від 1932 року й до відставки в 1968-му, створюючи португальську версію диктатури у своїй державі.

Для розбудови Португалії він опрацював концепцію «Нової держави», яку було закріплено також Колоніальною хартією 1933 року, а потім ще й Конституцією країни. Та на відміну від гітлерівської Німеччини або сталінського СРСР у Португалії не робили акценту на модернізацію та індустріалізацію. Та й на словах професор Салазар сам постійно та наполегливо дистанціювався від диктатур тоталітарного типу.

Його «революційна справа» спіралася здебільшого на критику ліберальних течій часів монархії ►

LEXUS RX ТУРБО

 LEXUS

НОВИЙ ШЛЯХ
НОВЕ ЖИТТЯ

www.lexus.ua

Офіційний дистрибутор ПП «Тойота-Україна»

та політичних вад Першої республіки (1910–1926). У своїх промовах він пропонував повернення до героїчного минулого «старого порядку», підкреслюючи цінність символічної тріади Бога, сім'ї та Вітчизни.

У сучасній Португалії освіта поставлена так, що нині кожен португальський школяр добре знає історію мореплавців і колонізації португальською короною заморських країн. Популяризація давнини має для португальської держави велике значення, а тому будь-яка згадка про першопрохідців друкується не лише в підручниках, а й просто на шкільних зошитах, як у нас таблиця множення.

Для Салазара Великі відкриття також були важливими й дуже символічними. Це були золоті часи історії португальців. Тоді, у 1418 році, за заступництвом принца Генріха вони почали систематичне дослідження атлантичного узбережжя Африки, у кінцевому рахунку обігнувши її та вийшовши до Індійського океану в 1488-му. Роком пізніше португальська експедиція під керівництвом Васко да Гама змогла дістатися Індії, обігнувши Африку й відкривши прямий торговий шлях до Азії. Невдовзі португальці пішли ще далі на схід, досягнувши в 1512-му Молуккських островів, які називали «островами Прянощів», і через рік висадились у Китаї. У 1522-му експедиція Фернана Магеллана, португальця, який перебував на іспанській службі, вирушила на захід, зробивши першу навколосвітню подорож.

Епоха Великих відкриттів значно збільшила володіння Королівства Португалія, а сама держава збагатилася. На згадку про ті часи в 1960 році Салазар відкриває монумент у Лісабоні в районі площі Прасаду Імперію та Белемської вежі. І це місце було обрано не випадково: саме тут, на березі річки Тежу, раніше була гавань Рештелу—відправна точка португальських мореплавців.

ДУХОВНІСТЬ, ПОЛІТИКА Й РЕПРЕСІЇ

Деполітизація правління та повсякденного життя з опорою на консервативні католицькі традиції та соціальні об'єднання була основним пунктом корпоративістської доктрини нового режиму. У цьому зв'язку Антоніу де Салазар ліквідував зачатки багатопартійної системи, залишивши тільки Національний союз.

До ідей демократії колишній університетський професор ставився з огидою, тож треба було опрацювати якусь власну ідеологію, щоб на ній будувати

Гавань Рештелу. Саме тут на березі річки Тежу в Лісабоні починалася дорога видатних португальських мореплавців. 1960 року на згадку про це Салазар відкрив монумент Відкриттів

На краю землі. Башту Белен, один із багатьох символів португальської столиці, було зведено на честь вдалої експедиції Васко да Гама в Індію

«Нову державу». Нею став так званий лузотропікалізм, який пропагував думку, що Лузитанія (тобто латиною Португалія)—це держава історично найуспішніших європейських колонізаторів.

Як і раніше, Португалія залишалася колоніальною імперією. Салазар дуже дорожив заморськими територіями і не збирався з ними розлучатися.

У 2007-му диктатор Салазар набрав **41%** голосів телеглядачів і був проголошений найбільшим португальцем усіх часів! При цьому він випередив знаменитого мореплавця Васко да Гама й дипломата Аріштідеша Мендеша

«Лузотропікалізм» давав йому відчуття правоти в цій позиції. Загалом ідея своєї унікальності завжди була популярна в португальському суспільстві. Історія цієї країни—приклад наполегливої боротьби невеликої нації за збереження своєї ідентичності перед обличчям небезпек. Це історія пасіонарного народу, який створив величезну морську колоніальну імперію, де «ніколи не заходило сонце». Португалія стала першою країною у світовій історії, що почала сприймати себе в глобальному масштабі.

Міцно пов'язаний із католицькою церквою, Салазар незмінно відстоював унікальний характер розвитку своєї країни, плекаючи «духовні скрепи» на власний манір. Для цього Португалія має свій родючий ґрунт. На тлі повальної неписьменності рівень релігійності був просто вражаючим. І це попри антиклерикальні позиції колишніх правлінь, коли було закрито безліч монастирів та вислано геть апостольського нунція. Диктаторський режим Салазара ставився до католицької церкви досить прихильно. У 1940 році був укладений конкордат із Ватиканом. У 1967-му країна святкувала 50-річчя об'явлення Діви Марії у Фатімі, з нагоди чого Португалію відвідав Папа Павло VI.

Питання ставлення до диктаторського режиму розкололо католицьку громаду. У той час як вища церковна ієрархія всебічно підтримувала диктатора, багато католицьких світських організацій перебували в опозиції до влади.

Та пропаганди псевдонаукового вчення про «лузотропікалізм», а також зміцнення зв'язків із

LEXUS RX ТУРБО

 LEXUS

НОВИЙ ШЛЯХ
НОВЕ ЖИТТЯ

www.lexus.ua

Офіційний дистриб'ютор ПП «Тойота-Україна»

Співи та весла. Частина традиційної португальської культури — тужливі фаду. Одним із героїв цих пісень виявився диктатор Салазар

церквою Салазарові не вистачило. Як і кожен диктатор, він займався пошуком зовнішнього ворога, яким стали ліві сили, що нібито мали підірвати основи «Нової держави». Для цього був створений репресивний апарат, яким керував прем'єр-міністр. Таємна поліція прославилася своєю жорстокістю й нерозбірливістю: за доносами могли забрати будь-кого. Поліція мала широку мережу інформаторів і діяла як у самій Португалії, так і в колоніях. Дисидентів і діячів африканських національно-визвольних рухів відправляли в концтабір «Таррафал». В'язнів катували, деяких зачиняли в камері, де температура сягала 70 °C, і вдавалися до інших жаклих практик здобуття інформації. За різними оцінками, кількість репресованих у «Новій державі» сягає 30 тис. осіб.

Щоправда, лише балачками, духовністю й репресіями народ не нагодуєш. Тому Салазар ужив низку заходів, спрямованих на ліквідацію бюджетного дефіциту. Він скасував державну підтримку комерційних підприємств, а також знизив фінансування колоній. Почалася реорганізація сільського господарства, що дало змогу Португалії зменшити імпорт. Стабілізувався курс валюти, знизилася податкова ставка. З'явилася хоч якась соціальна допомога. Антоніу став головною надією португальців: попереду замаячив вихід із затяжної кризи.

Про це й нині згадують співвітчизники, називаючи його ефективним управлінцем. Проте мало хто зараз усвідомлює, що економічному розвитку Португалії допоміг радше випадок, а не економічний геній диктатора. Річ у тім, що в роки Другої світової, коли країна оголосила про свій нейтралітет, з'явилася можливість продавати вольфрам, покладів якого в Португалії вистачає. Цей метал був конче необхідний для потреб військової промисловості, і тому Салазар негайно взявся до експлуатації надр. Адже країна залишалася переважно аграрною. І зараз на весь світ славляться португальські корок і вина, однак тоді вони навряд чи могли дозволити Салазарові втриматися при владі. Видобуток вольфраму було збільшено, а продавати його стали не лише завжди прихильній до португальців Великій Британії, а й Німеччині.

Треба сказати, що вольфрам приносив досить непоганий прибуток, значно посприявши розбудові

країни. І справді, якщо на початку років диктатури Португалія залишалася економічно відсталою країною, то від цього часу уряд, накопичивши фінанси, почав стимулювати розвиток промисловості й будівництво доріг. Саме тоді звели перший міст через Тежу в Лісабоні, який і назвали Ponte Salazar — міст Салазара. Його можна по праву вважати найвизначнішою пам'яткою епохи диктатури. На той момент він був найдовшим у Європі: простягався на 2,5 км. Нині входить у 20 найдовших підвісних мостів світу.

Модернізація обернулася тим, що селяни почали масово покидати домівки й вирушати в міста. Однак, попри всі намагання розвинути індустрію, урядові так і не вдалося створити достатню кількість робочих місць для кожного охочого. Тому вже в 1960-ті Салазар вирішив злегка відкрити кордони, дозволивши громадянам країни виїздити до зарубіжжя на заробітки. У ті часи в багатьох країнах Західної Європи можна було зустріти гастарбайтерів-португальців, які працювали здебільшого на малокваліфікованих роботах. Ще й досі не стерлася пам'ять у людей про ті заробітчанські роки, і, можливо, тому португальці так прихильно ставляться до українців, які приїждять до них у пошуках ліпшої долі.

НОВА РЕВОЛЮЦІЯ

Після Другої світової Салазар ніяк не хотів миритися з реаліями нового часу й відмовлятися від заморських територій, які Португалія контролювала надалі. Однак національно-визвольні рухи в колоніях було не зупинити. Якщо раніше скарбницю поповнювали доходи з африканських територій, то в 1960–1970-х її розорвало придушення тамтешніх повстань. Професор економіки, який завжди проповідував розумні витрати й ощадливість, на війну марнував майже половину бюджету.

Для Салазара стало шоком, коли в 1961 році незалежна Індія захопила португальські володіння на Індостані: Гоа, Дадра і Нагар-Хавелі, Даман і Діу, що лише показало, наскільки слабким був тоді Лісабон. Велика Британія, яка завжди допомагала португальцям, раптом стала осторонь, обмежившись лише засудженням політики Делі й висловлюванням

Університет Коїмбри. Заснована 1290 року вища школа була альма матер професора економіки, майбутнього диктатора Антоніу Салазара

занепокоєння. Та в самій Португалії втомилися від колоній. Безглузді й жорстокі колоніальні війни 1960-х років в Анголі, Мозамбіку та Гвінеї-Бісау, на які йшли бюджетні кошти, підривали стійкість салазарівського режиму й підігривали опозиційні настрої в суспільстві та армії.

Невдоволення молодшого й середнього офіцерського складу, який став згодом ядром революції, теж було зумовлене розумінням безглуздості й безперспективності колоніальних воєн. Дійшло до того, що в 1968 році після падіння зі стільця на підлогу 79-річний Салазар серйозно травмував голову і вже не міг контролювати ситуацію самотужки. Цим скористалися його соратники й відправили диктатора у відставку. А зробили це так, що в 1970-му він помер, так і не запідозривши про зраду.

Нині португальці лише згадують ті буремні часи революції. Режим пережив свого творця на чотири роки, а відтак рух почали офіцери. Виступ військових 25 квітня 1974 року так сколихнув португальців, розбудивши їх від сну, що люди на вулицях Лісабона дарували солдатам живі гвоздики. Через це й сама подія була названа Революцією гвоздик. Революцію з ентузіазмом зустріли навіть раніше лояльні до влади верстви населення, а всі салазарівці раптом позникали. Величезну роль у тому процесі відіграли ліві сили, які нав'язали на короткий час країні свою волю. Проте утримати владу їм не вдалося.

1976 року в Португалії ухвалили нову Конституцію. Назви, що нагадували про диктатуру, було змінено. Наприклад, той-таки міст Салазара тепер називається мостом 25 квітня.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Остання подія добре закарбувалася в пам'яті португальців. Інакше як пояснити ту підтримку, яку вони продемонстрували українцям 2004 року, в часи Помаранчевої революції. Тоді наші співвітчизники-заробітчани з'їхалися з усіх куточків Португалії до консульства України, аби віддати свої голоси. Їх було так багато, а черга просувалася так повільно, що стояти вони мусили годинами. На щастя, звичайні португальці, бачачи це, приносили бутерброди й гарячі напої,

Мости і виноградники. Південно-західне атлантичне узбережжя Європи стало батьківщиною таких вин як віньо верде, портвейн і мадера

підтримуючи таким чином дух українців. Усе-таки не слід забувати про туту й *saudade*, з якими португальці згадують диктатора. Вони вже не пам'ятають, що тоді країну нищила жадібність прем'єр-міністра до колоніальних ресурсів. Понад те, практично ніхто із сучасних португальців у житті ніколи не читав творів, написаних Салазаром, і ніколи в житті не слухав записів його промов. Попри те, цю особу оповили численні міфи й казки, перетворюючи диктатора на реформатора й рятівника. Португальці досі не відчують себе королями життя, а тому нерідко лунають фрази на кшталт «Салазар прийде — порядок наведе».

На щастя, не всі так думають. Сучасна Португалія за роки демократії політично й економічно далеко пішла від режиму Салазара, досягнувши вражаючих результатів. Зараз це зовсім інша країна, хоча за деякими показниками вона й відстає від європейських лідерів. Але нинішні проблеми — іншого рівня, це проблеми розвиненої держави, глибоко інтегрованої в глобальну економіку Євросоюзу. ■

ГОЛОВНІ
РОЗСЛІДУВАННЯ
КРАЇНИ

ПЕРШІ ЩОБУДНЯ
21.00
ПРО ГОЛОВНЕ

Ольга Бутко

Володимир Андрієвський

Передноворічне

Вікторія Малишева

Чесно кажучи, ці нескінченні спроби довести світові, що в «республіці» все гаразд, мені чомусь дуже нагадують оповідки дружини, яка покинула чоловіка й за всілякої нагоди розповідає спільним знайомим, як їй нині прекрасно живеться, хоча сусід, до якого вона пішла, так чомусь із нею і не побрався. Часто натрапляю на саме такі життєтвердні реляції: у місцевих новинах, газетних матеріалах, промовах доповідачів із високих трибун. І коли чую те все, мене охоплює гордість, адже спільно ми здатні подолати будь-які негаразди...

Але цей туман зазвичай розсіюється біля найближчої вітрини магазину, коли я рахую свої гроші: що купити поїсти додому. Сьогодні в мене саме такий дивний стан, дуже схожий на відоме психічне захворювання. Зранку потрапили за безплатним квитком на мультик у межах «республіканської акції патріотичного кіно». Чому під «патріотичним кіно» мався на увазі американський анімаційний фільм «Льодовиковий період», мені невтямки, але то, мабуть, дрібниці. Незважаючи на -15°C за вікном та люту зиму, зала кінотеатру була повна. Батьки, діти, бабусі, дідусі... Стільки дитячих не бачила з торішніх Різдвяних свят... І, звичайно ж, усе це дуже піднімало настрої: щасливі хлопчики й дівчатка, ялинка на вході, рум'яні з морозу мами й тата, аншлаг, мов колись. Після показу наштовхнулася на ціни атракціону в холі: 2 хв гри — 100 руб. Юнак надягнув дитині маску, навушники й чомусь руками розгойдував крісло, щоб створити враження присутності на американських гірках... Як на мене, 100 руб. за ті куці хвилини ніби на дельтаплані — то майже ціна реального дельтаплану, якби ми замовляли собі його справді. Потім прямуємо з дитиною на зупинку біля педінституту. Там теж ялинка перед входом, а моєму малюкові більшого щастя вже й не потрібно: гірлянди, вогники, атмосфера свята!

Далі гіпермаркет «Каштан». Улітку там оновили величезний магазин на першому поверсі, і ми заходимо по хліб туди. Хоча це приблизно те саме, що заради склянки узвару їхати в ресторан Maxim's у Парижі. І, звичайно ж, купуємо багато всього окрім хліба, адже охоронці передають нас мало не по ланцюжку: занадто вже ми примітні — величезний візок-машинка й порожній кошик нагорі з нашими ручкачками. Хоча сьогодні субота, магазин радше пустий. Усе відсотків на 10–20 дорожче за ринкову вартість товару. Хоча при цьому на полицях магазину є багато чого: засоби для посудомийних машин білоруського виробництва, які ще рік тому неможливо було ніде знайти, серветки, косметика, залишки довоєнного розкішного посуду... Багато чого для ново-

народжених та малюків. Ми ніби на екскурсії, хоча такі самі навколо майже всі. Хтось купує кілька бананів, хтось — крем та рибу — дивне поєднання. Кошики клієнтів майже порожні, а продавчині волають на всю залу, що хтось знову вкрав ножиці, які нібито ще хвилину тому лежали саме тут... Я беру свинячий фарш (220 руб. за кіло), трохи печериць (165 руб. за кіло), сметану (400 г за 50 руб.). Трохи дивуюся тому, що сир везуть із Воронежа, хоча він майже дешевий — 110 руб./кг. Найдовше ми затримуємося біля вітрини льодяників різних розміру й ціни. Поруч із нами роздивляються солодощі хлопці із дівчиною. «Дивись, цукрова ялинка!» — «48 руб. — це задорого, ходімо краще звідси». Отак і в цьому магазині почувуюся — ніяково. Мені майже все не по кишені. Мовби нічого й не купили, але залишили 1 тис. руб. Придбаного (фарш, найдешевша ковбаса з печінки, серветки, хліб) нам вистачить на ці вихідні. Якщо мої вихідні обходяться в тисячу, це забагато. Біля каси рвуться ручки мого нового пакета, а касир ніби зі співчуття каже: «Шкода, але новий я можу вам лише продати». Мабуть, ми стали жити краще. І новини у ЗМІ мають сенс.

А далі на своєму шляху бачимо цілу низку комісійок: «Рублевий» та «Въкуп» — це лідери продажу в «республіці», вони орендують велику торговельну площу в найкращих районах міста. Причому прикрашено магазини з такою помпою, ніби то мережа елітних ювелірних крамниць. Дитина тягне мене всередину, і тут я вже почувуюся цілком нормально: ось вона, вся місцева «еліта», такі, як я, звичайні жителі з дрібними грошми в кишенях. Хтось роздивляється майже нову шубку, хтось, як і ми, витріщається на світильник у вигляді глобуса ще радянських часів. Усього стільки! І техніка, і парфуми, і біжутерія, і хутра на вибагливий смак. Дуже багато срібла та криштально минулого століття за копійки. Довкола дивні речі: цукорниці без кришок, неповні набори посуду, молочники з минулого життя, хлібopічки, подрібнювачі паперу, роутери в асортименті... При нас чоловік притягнув на спині мішок із чоловічими куртками й почав запевнювати продавця, що хутро на комірах справжнє. А мішок наче з отих, у яких

відпускають зерно чи борошно... І саме в таких магазинах чомусь більше віриш: усе це справжнє. Люди, емоції, великі гроші й бажання продати щось, аби витратити цей виторг на їжу... Умови збуту дуже лояльні: товар беруть на комісію на три місяці, господар речі отримує 70% суми релізації. Може, саме ця мережа комісійок — маркер нашого сьогодення? Уже на виході продавець каже нам: «Трохи далі наш магазин комісійного взуття. Зайдіть, може виберете собі щось». ■

Смачного!

Станіслав Васін

Нині в окупованому Донецьку можна купити практично всі ті самі продукти, що й на контрольованій Україною території. Іноді пропозиція навіть дивує різноманітністю. Продовольча мережа в самопроголошеній «республіці» складається з низки великих супермаркетів, що постачають на ринок, зокрема, і делікатеси, а також із невеликих торговельних точок та магазинів. Найбільшими й найпопулярнішими супермаркетами в Донецьку є «Обжора», «Амстор» та АТБ, перейменовані тут на «Первый республиканский». А ще цей сегмент торгівлі представлений не так давно відкритими «Парусом» і «Мостом», котрі до окупації називалися VARUS і METRO.

Найбюджетнішим варіантом вважається «Первый республиканский», який не може похвалитись особливими асортиментом і якістю товару, тож і ціни на продукцію в ньому трохи нижчі за звичайні. Він, як відомо, записаний на дружину Олександра Захарченка і став своєрідним «сімейним бізнесом» цієї пари. Найякіснішою і найдорожчою вважається продукція торгового комплексу «Обжора». Тоді як «Амстор», котрим володіє Ташкент («міністр доходів і зборів ДНР»), посідає середнє місце, демонструючи баланс ціни та якості, чим і зумовлена його популярність.

Що стосується цін на продовольство, то різниця на базарі та в супермаркетах зазвичай становить 5–20 руб. залежно від самого виду товару. Прайси, представлені нижче, можна знайти в «Амсторі» — найпопулярнішому закладі із цього списку серед місцевих жителів. Так, хліб тут можна купити за 10 руб., макаронні вироби — по 26 руб./кг, рис — по 45, кіло гречки обійдеться у 80 руб., цукру — у 48, десяток яєць — у 55, 900 г молока — від 38 до 55 руб. У відділі фруктів та овочів лимони по 87 руб./кг, яблука — по 55, банани — по 78 руб.

Що стосується м'ясної та сирно-ковбасної продукції, то останнім часом вона подорожчала. Куряче філе коштує 230 руб., яловичина — близько 250 руб. Середня ціна ковбаси — від 500 до 600 руб., хоча можна знайти варіант і за 400, але якість при цьому залишає бажати кращого. Тверді сири стартують від 350 руб., приблизно збігаючись за якістю з ковбасою по 400. Тому ціна хорошого сиру починається із 450 руб./кг. Є тут і делікатеси на кшталт восьминогів, сьомги та інших видів дорогої морської продукції. Так, стейк сьомги коштує

1450 руб./кг, м'ясо мідій — 360 руб., тигрові креветки з Аргентини — близько 1500 руб.

Окремо згадаю про гіпермаркет «Мост», який нещодавно запрацював і був розрекламований через присутність на його відкритті Захарченка. Після того як скінчилися акції на товари, ціни там було встановлено приблизно на загальному для Донецька рівні. Виняток — консерви, однак купувати їх не рекомендую. Так, 240-грамова банка паштету з гусячої печінки московського виробництва обійдеться лише в 32 руб. У тому ж таки донецькому супермаркеті «Обжора» аналогічний продукт потягне втричі більше. Насправді виявляється, що придбаний московський паштет фактично неістівний: майже без жодного смаку й розбавлений барвниками.

Серед інших недоліків — вузький асортимент товарів, що виразно контрастує з великими торговельними площами. Значна частина продукції тут російського виробництва, але є і вже традиційна контрабанда українського походження.

Мабуть, до вкрай нечислених переваг нововідкритого гіпермаркету можна зарахувати нічогеньку різноманітність алкогольної продукції, тоді як в інших великих магазинах Донецька вибір спиртного не надто великий.

Загалом треба сказати, що купівельна спроможність більшості жителів «ДНР» абсолютно не відповідає пропозиції та асортименту товарів на полицях торговельних гігантів. Креветки по 1500 руб./кг навряд чи дозволить собі пенсіонер або навіть звичайний лікар, чий середній дохід — відповідно 2300 руб. та 4500 руб. Однак попит на добірний алкоголь, сири й морепродукти в Донецьку на висоті. Їх можна знайти в елітних ресторанах міста, де відпочивають високопоставлені бойовики та їхні сім'ї.

Наприклад, у «Пушкине» вечеряють люди виключно з різних «міністерств». Нещодавно мав нагоду поспілкуватися з одним із представників ОБСЄ в готелі Park Inn, що буквально за сотню метрів від ресторану. Як з'ясувалося, цей заклад не відвідує навіть ОБСЄ, бо приємна жива музика й салат із сирного асорті за 1200 тис. руб. негласно вважаються надбанням саме місцевих чиновників. Тут-таки можна знайти і ризотто з тими самими креветками за 1400 руб., і тартар із тунця за 950 руб., і грецький салат за 375 руб., до якого додають дорогий український контрабандний сир. Що сказати — смачного! ■

Realpolitik

ОНУХ

Кінець року — пора підсумків, а водночас і прогнозів на найближче майбутнє. В останньому номері польського двомісячника *Nowa Europa Wschodnia* опубліковано інтерв'ю з американським кореспондентом, репортером і політичним аналітиком Робертом Капланом. Він, громадянин світової метрополії, з невимушеною легкістю подає свої передбачення щодо нового світового устрою. Серед багатьох приголомшливих думок знаходимо й цікавий абзац, присвячений Україні. Хочемо ми цього чи ні, але вона вже стала повсякденною темою для підтвердження хисту передбачати майбутнє.

Ось як бачить його сам Каплан: «Думаю, Росія розіграє в Україні довшу гру. Всі знають, що ані ЄС, ані НАТО не хочуть, щоб Україна стала їхнім членом. Вона надто бідна, надто велика, надто корумпована. ЄС мав за багато проблем з інтеграцією нових держав-членів, щоб думати ще й про Україну. Ця країна ніколи не стане частиною Заходу навіть у найоптимістичнішому варіанті. Буде буферною смугою, яка потихеньку повертатиметься до російської сфери впливу. Росії не треба нічого робити, в принципі їй досить дбати, щоб ситуація в Україні не покращилася. Це призводитиме до того, що українці й надалі будуть пригнічені корупцією, злиднями та відсутністю інституцій, котрі функціонували б як слід. Інакше кажучи, головна проблема — у Києві, а не на Донбасі, не на фронті. Навіть якщо ситуація на фронті буде стабільна, Захід тут нічого не вдіє. Найбільше, що може виграти Україна, — це стати здоровою буферною державою. Думаю, українська історія успіху з повною інтеграцією із Заходом та демократизацією неможлива».

Прочитавши такий «оптимістичний» прогноз американського, а отже, добре поінформованого аналітика-ясновидця, не залишається нічого, окрім як ковтнути заспокійливого. Та якщо людині не щастить, вона натрапить того самого вечора на одкровення ще одного прагматичного мислителя.

В останньому випуску інтернет-журналу *Kulturaliberalna.pl* опубліковано інтерв'ю з американським аналітиком Едвардом Люттваком, прихильником Трампа й колишнім радником Буша-старшого — того самого, що 1991 року під час свого візиту до Києва, застерігаючи українців від прагнення незалежності, казав щось про *suicidal nationalism*, «самогубний націоналізм». Ми й досі пам'ятаємо «прозорливість думки» президента Буша, зароджену, можливо, з порад Люттвака. Дозвольте мені процитувати кілька останніх думок цього аналітика про Україну.

Запитання редакції *Kulturaliberalna.pl*: «У статті для журналу *Foreign Policy* ви писали, що Трамп порозуміється з Путіним у справі України й це дасть йому змогу перекинути частину американських військ до Східної Азії, щоб створити противагу могутності Китаю. Проте ви не згадали про деталі того порозуміння».

Люттвак: «Та угода буде асиметрична. Трамп дасть Путіну те, що той чекає, наприклад визнає анексію Криму. Покладе край тій комедії вдавання, ніби хтось кине Росії виклик у справі Криму, Абхазії чи Осетії. А ще запитає, які в Путіна сподівання щодо України, і погодиться допомогти йому реалізувати їх. Наприклад, через передачу влади в Києві президентові, який із повагою ставиться до Росії і гарантує, що Україна ніколи не вступить до НАТО».

Ось такий «оптимістичний» новорічний прогноз, а до того ж на багато років, подають нам професійні пророки Каплан і Люттвак. Як вони самі наголошують, глибина їхньої аналітики спирається на солідні історичні знання. Мабуть, нікого не треба переконувати, що інтерпретацію історії зумовлює політика, а ерудитія обох аналітиків спирається на конкретний, саме такий, а не інакший вибір аргументів із великого «контейнера», котрий ми називаємо ІСТОРИЄЮ. Не думаю, що вони обидва мимовільні «аналітичні автомати», радше за їхніми думками стоять дуже прагматичні погляди, близькі до того,

КЛЮЧ ДО НАПИСАННЯ НАШОЇ НОВОЇ ІСТОРІЇ — У КИЄВІ Й ТАКИ В НАШИХ РУКАХ. ЯКИЙ СВІЙ ОБРАЗ МИ ВИБУДУЄМО В ДУМКАХ, ТАКИМИ Й БУДЕМО

що політологи називають *Realpolitik*. Прихильники цього світогляду не вважають, що політики повинні керуватись якимись ідеалами або моральними принципами — їхні дії мають визначати лише інтереси. Це стосується і внутрішньої політики, і міжнародної. Як бачимо, ентузіасти *Realpolitik* висловлюють свої «думки» голосно, публічно, і цікаво, що саме їхні одкровення легко знаходять собі трибуну та висвітлення у ЗМІ, надто якщо йдеться про Україну. Проте ми повинні стежити за їхнім публічним «вещуванням» і дослухатися до пульсації його ритму. Про всяк випадок. Адже, як підтверджує досвід, їхні погляди, політика і стратегія надто часто паралізували наші дії, але то, слава Богу, вже історія, тож нехай історією і залишається. Серед народу поширена приказка «Думка має величезне майбутнє», але пам'ятаймо: у неї ще й довге минуле, шкода тільки, що панове аналітики Люттвак та Каплан завжди вибирають із попередніх десятиліть ту саму оповідку. Але в одному таки слід визнати за ними слушність: ключ до написання нашої нової історії — у Києві й таки в наших руках. Який свій образ ми вибудуємо в думках, такими й будемо. На зло Капланові, Люттваку та решті прихильників *Realpolitik*. ■

5

ПРЕДСТАВЛЯЄ

20:00
ЩОСУБОТИ

РАНДЕВУ

З ЯНІНОЮ СОКОЛОВОЮ

ВІДВЕРТА РОЗМОВА. БЕЗ МАСОК ТА МІМІКРІЇ.

Центр німецької мови
Партнер Гете-Інституту

ЗНАЙДИ В СВОЄМУ МІСТІ!

ВІННИЦЯ

☎ 096 443 84 60
✉ winnyzja@slz.org.ua

ДНІПРО

☎ (0562) 47 03 21
✉ dnipropetrowsk@slz.org.ua

ДОНЕЦЬК *

✉ donezk@slz.org.ua

ЗАПОРІЖЖЯ

☎ 099 113 57 91
✉ saporischja@slz.org.ua

КРОПИВНИЦЬКИЙ

☎ 096 552 15 92
✉ kirowohrad@slz.org.ua

ЛУГАНСЬК *

✉ luhansk@slz.org.ua

ЛУЦЬК

☎ 097 150 79 63
✉ luzk@slz.org.ua

ЛЬВІВ

☎ (0322) 39 47 67
✉ lwiw@slz.org.ua

МЕЛІТОПОЛЬ

☎ 098 484 53 76
✉ melitopol@slz.org.ua

МИКОЛАЇВ

☎ 097 281 63 68
✉ mykolajiw@slz.org.ua

ОДЕСА

☎ (048) 715 01 20
✉ odessa@slz.org.ua

СІМФЕРОПОЛЬ

✉ simferopol@slz.org.ua

УЖГОРОД

☎ 050 516 59 75
✉ uschhorod@slz.org.ua

ХАРКІВ

☎ (057) 706 34 13
✉ charkiw@slz.org.ua

ЧЕРНІВЦІ

☎ 050 981 62 48
✉ tscherniwzi@slz.org.ua

* Центри німецької мови у Донецьку та Луганську тимчасово закриті.